

ÖNSÖZ

S. 29

2015

7 TL

İnsanlığın kurtuluşunu hedefleyen sosyalizm büyük bir eserdir; bu da onun ÖNSÖZ'üdür.

"saçlarımda taşırdım medeniyetleri"

Ruhan Mavruk
Kadın Şair Olmak
Gülbahar Bozkurt
Kadın Ressam Olmak
Berrin Taş
Eşitlik Ülküsü Şair Kadını
Cesaretlendirir
Sibel Özbuğun
Akademide Kadın Olmak

Çizgi Roman
Nisan Şimşek
Anlatılan Senin Hikayen

Söyleşi

Şiir Ve Haysiyet
Ahmet Telli

Çirkin
"Bir Yalnızlık
Senfonisi"

Kobanê' de
Gazeteci
Olmak

Nazım Akarsu

Sana bir can borçluyuz Özgecan
bir daha hiçbir caninin çalamayacağı
bir can
Kanla anılmayacak bir şan borçluyuz
Yılanların ulaşamayacağı bir mekan
Genç yaşına doyacağın
bir zaman borçluyuz
Seni anlatacak bir roman borçluyuz
belki de
Belki bir romans...
notalarında büyüyeceğin
Bir dans...
sokaklarda özgürce edebileceğin
Sonsuz bir gelecek...
Özgür bir ülke
Bir gül ellerine
Bir de gülen gözlerine denk
dünyanın bütün onurlarından derlenmiş
kızıl bir çelenk...

iki ayda bir

Sevgili okur,

2005 yılının 6 Mayıs'ında yayın hayatına başlayan Önsöz olarak 10. yıla merhaba diyecek olmanın coşkusunu ve sevinci içindeyiz. 10. Yıl Etkinlikleri için şimdiden kolları sıvadık. Siz okurlarımızla buluşmak için sabırsızlanıyoruz. Ayrıca 10 yıllık birikimimizi, çeşitliliğimizi ve zenginliğimizi yansıtacak bir seçki hazırlığı içinde olacağız. 10. Yıl Seçkisi'ne siz okurlarımızın da katkılarını bekliyoruz. Daha önce Önsöz de okuduğunuz, beğendiğiniz yazıları, şiirleri ve öyküleri bize iletirseniz seviniriz. 15 Nisan'a kadar bize ulaştırmanız dileğiyle...

Mart-Nisan sayımızda kadın konusu ağırlıklı yazılarla karşılaşacaksınız. Çünkü öfkeliyiz, çünkü artık yeter diyoruz. Kadınların yaşadığı baskıya, zulme, tecavüze, işkenceye, şiddete... Ve sormadan edemiyoruz: Köleliğimiz, ezilmemiz, sömürülmemiz sürüyor. Öldürülüyoruz, katlediliyoruz, diri diri yakılıyoruz, tecavüze, tacize uğruyoruz. Neden?

Kızımız, arkadaşımız, yarımız Özgecan'ın vahşice katledilmesinin ardından daha büyük bir öfke ile sorduk bu soruyu. Çağlar değişiyor, toplumlar değişiyor, gelenek görenekler değişiyor ama bir şey var ki değişmeden kalıyor: Kadının köleliği, ezilmesi, sömürülmesi...

Biz de Önsöz olarak kadınlara sorduk... Şair kadın olmak ne demek? Akademisyen kadın olmak ne demek? Zindanda kadın olmak ne demek?

Kadın konusu ile sınırlı bir sayı değil elbette elindeki Önsöz sevgili okur.

Ruhan Mavruk'un şair Ahmet Telli ile yaptığı röportajı bulacaksınız ilerleyen sayfalarda. Seni başka röportajlarda karşılayacak. Hamit Demir ve Semih Çelenk ile Cimri oyunu üzerine yaptığımız röportaj ve Kobane'de gazeteci olarak bulunan Ersin Caksu'nun izlenimlerini bulacaksınız Önsöz'de.

Çizgi romanımızın son bölümünü merakla bekleyen okurlarımıza bir iyi bir de üzücü haberimiz var. İyi haber şu: Çizgi roman yakında, ayrı bir kitap halinde yayımlanıyor. Üzücü habere gelince... Son bölümü dergimizde yayımlamıyor, kitaba saklıyoruz.

Sevgili okur, nice 10. yıllarda buluşmak dileğiyle...

Önsöz Kitap Dizisi
Sayı:29 (5) / Mart-Nisan

kültür / sanat / edebiyat

978-605-84928-3-7

Genel Yayın Yönetmeni

Songül Yücel

Yazı Kurulu

Songül Yücel / Ülkü Şeyda
Fatma Yıldırım / Ruhan Mavruk
Pınar Turan / Ebru Şahin

Önsöz'e Ulaşabileceğiniz Adresler
İstanbul:

Taksim Ayışığı Ekin Sanat Derneği,
Süslü Saksı Sokak No:22 / Kat:2 /Beyoğlu

İzmir :

Ayışığı Ekin Sanat Derneği, Kemeraltı Mah.
848. Sk Beyler İşhanı: No:72 K2 D:205 Konak

Ankara:

Mithatpaşa Cad. 34/20 Kızılay
0543 476 1357

Adana:

Çınarlı Mah. Atatürk Cad. 61012 Sk. Pedük
Apt. Kat: 1 No. 2 / Seyhan

Antep:

Çukur Mah. Mehmet Uygun Cad. Kurtuluş
Sk. Tankut İşhanı. K3 No: 203 Şahinbey

Antakya

Kurtuluş Cad. Gazi Muharıpleri Derneği Sk.
No: 50/4 (Barbara'nın evi karşısı)

Taksim: Mephisto / Pandora

Kadıköy: Seyhan / İmge Kitapevi / Mephisto

Bursa: Ezgi Kitapevleri

Diyarbakır: aram Kitapevi

Mardin: Leylan Cafe Kitap

Baskı: Ekim 2014

Yön Basım Yayın: Davutpaşa Cad.
Güven Sanayi Sitesi B Blok 1.kat N:366
Topkapı - Zeytinburnu - İstanbul

www.ekinsanat.org / onsozdergisi@gmail.com

Yeni Dönem Yayıncılık Basın Dağıtım
Eğitim Hizmetleri Tanıtım Org.Tic.Ltd. Şti.
Adres: Sofular Mah. Sofular Cad. No: 8/3
Fatih - İSTANBUL / Tel-Fax: 0 (212) 533 32 57

İÇİNDEKİLER

>>04

Recep Çöl

>>05

Yaşar Kemal

Sanat Ve Ödemek

>>06-08

Nazım Akarsu

Bir Daha Gürle Toroslardan

>>09-12

Özgür Güven

Kadın Sorunu Ve Emeğin
Kapitalist Örgütlenmesi

>>13-17

Setenay Berdan

Beyaz Perdede
Değişen Kadın İmgesi

>>18-22

Kemal Oruç

Oyunculuk Tarihinde Kadının Yeri

>>23-25

Temade ÇINAR

Cadı Avı

>>26-27

Berrin Taş

Eşitlik Ülküsü Şair Kadını
Cesaretlendirir

>>28-30

Sibel Özbudun

Akademide Kadın Olmak

>>31

Ruhan Mavruk

Kadın Şair Olmak

>>32-33

Gülbahar Bozkurt

Kadın Ressam Olmak

>>34-35

Elif Vural Yaş

Kadın Tutsak Olmak

>>36-39

Eylem Aysim

Cevahir Abla

>>40

Karmir Jin

Camını Çerçevesini İndirip Duvarlarını
Güzelleştirdiğimiz Dünya

>>41

İraz Mavi

Sandık

>>42

Avaşin

Wê Ew Roj Bê, Wê Ew Roj Bê...

>>43-46

Temade Çınar

*Yabancılaşmaya Karşı
Beyin Egzersizleri*

>>47-49

Renas Toprak

Markopaşa

>>50-51

Sinema

Özgürlüğe Giden Bir Yolun Öyküsü

>>52-54

Söyleşi

Şiir Ve Haysiyet / Ahmet Telli

>>55-58

Abbas Gün

Ayaklanmadaki İnsanın Romanı..
İnceleme Deliduman / Emrah Serbes

>>59-63

Röportaj

Çirkin "Bir Yalnızlık Senfonisi"
Hamit Demir / Semih Çelenk

>>64

Zafer Özgür

Fikir Beyne Tutununca

>>65-67

Demeter

Dachau Kampından İzlenimler

>>68-69

Atila Oğuz

İmeria'nın Ölümcül Sevdası

>>70-73

Sibel Güneş

Geçmişte Gezinmeler

İyi Aile Çocukları Kimlerdir?

>>74

Mehmet Ercan

Bilmiyorum

>>75-80

Röportaj

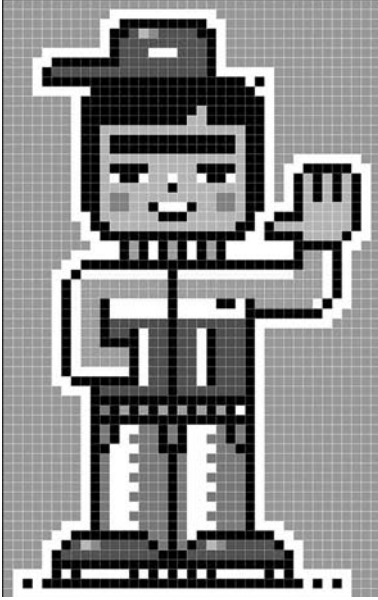
Kobanê'de Gazeteci Olmak

>>81-96

Nisan Şimşek

Anlatılan

Senin Hikayen

Ayın gölgesini
şarabıma karıştırırsam
sevdami BERKİNİN
KAŞLARINA gömsem
bilirim tadından
devrim fişkirır...

Cesaretin serpilse
yüreğimin
üzerine,
ayağa kalkar
sessiz kalmış itirazım...
eşkıya olur
sadakatim,
ve beyaz güvercinler
gagasından
iyi geceler
öpücüğünü savurur
okyanusların
üzerine...

Gamzelerinde
türküler
yetiştirmeliyim,
dilinde zılgıtlar,
elindeki ERBANİ ile
KÜRT kızları
gelin olmalıdır
kurşunlara gelmeyen
DELAL ları için...

Sokul bedenime
intiharın panzehri,
bir elimizde yüreğimiz
diğer elimizde,
aşk, kitap, isyan ve kavga..

Kurtuluşu yok zulmün,
bir gül ömrü kadar sevme beni
ne olursun,
Daha çok dut ağacı yetiştireceğiz
birlikte,
ulu ve Selvi...

Sana sevgi hızında
şiiirler yazacağım,
seni çalmak hırsızıyım
ve zafere koşuyoruz
birlikte
sokaklar dolusu...

Su götürmez bir günahdır
unutmak,
sonu gelmeyen şarkılar
ektim,
ana sütü rengi
sabahlara...

Umutlarımı avuçlarımla içine alıp
sevmek isterim,
susuz kalmasın
bahçemizdeki nağmeler,
ezgilerimizi
dallarına asalım
güneş rengi DİLAN lar için..

hayallerimizin içindeki mayınları

imha edelim,
şefkatin renginde
mektuplar yazmalıyız
bütün çocuklara...

Mihrak sevgimin
akıl sağlığı,
aşkımın takvimsiz
sessizliği,
sen beklenen yanım değil
koyalanan
uzaklığımın...

Alma bendeki bütün sevdiğin
kelimeleri,
sen bana,
devrim devrim
buharlanan yüreğini armağanla...

Tut kirpiklerimden
ve beni yiğitler harmanına
yolla,
hiçbir şey
nefesin kadar
heybetli değildir,
gel
miğferime fi dalan,
ölüme eyvallah etmeyelim
birlikte,
binlerce dilek tut
şiiirlerimin gölgesinde..

Bana avuçlarımla içirdiğin
öpücüklerini,
anne sevgisi hızıyla
büyütelim...

Aşkımız yargılanmasın
hiçbir celsede
daha çok infaz edeceğimiz
cellatların sakalları var,
gelişin
ninniler kadar ılık,
haysiyet kadar
ihtişamlı olsun...

Recep Çöl
24.01.2015

Sanat ve Ödemek

Yaşar Kemal

Sanata kurallar koymak zor olandır. Çok söylenmiş, belenmiş bir sözdür ki, her sanatçı kendi kuralını getirir. Her gelen yeni sanat bir tad, bir kişiliktir. Onun için yoğun, ya da o kadar yoğun olmayan kişilikler vardır. Hepimiz sanata kurallar koymak tehlikelidir diyoruz da, hiç birimiz kurlsız edemiyoruz. Bir de sanatın yıllar yılı genel kuralları çıkıyor ve bu kurallar her çağda değişiyor, ya da yoğunluk kazanıp yoğunluk yitiriyor.

Büyük sanat yaşama çıraklıktır. Bu, yaşama çıraklıktır derken biz de bir kural koymuyor muyuz? O da birlik olan bir sanatçı bölümünün kuralı olsun. Böyle, çağımızda birlik olan, bir yoldan giden sanatçılar da var. Sanatçılar da var demek belki yanlış, böyle sanatçılar çoğunlukta.

Ödeme sorununa gelince şu demeyi ne zaman düşünsem hep Cervantes geliyor aklıma. Onun yoğun yaşamı... İnanılmaz bir zenginlikte yaşamış dünyayı. Kahramanlıkları, korkaklıkları, yoksulluğu, zenginliği, yaksıklı olmayı, sakatlığı, küçümsemeyi, hem de aşağılanmayı bütünüyle yaşamış. Başarıyı ve başarısızlığı...

İşte böyle bir yaşantıdır ki insan düşüncesinde bir çağ açmış. Ve Cervantes'e ilk yabancılaşmanın, yozlaşmanın romanını, daha doğrusu ilk karmaşık romanı yazdırmış. Elbette o romanı, daha doğrusu ilk karmaşık romanı yazdırmış. Elbette o romanı Cervantes'e çağının getirdikleri yazdırdı. Ama çağını çağının insanlığının bütün duygularını yoğunluğuyla yaşayan Cervantes oldu. Bir de Dostoyevski var. Bir de Beethoven var. Bir Kafka var. Tolstoy da var. Bütün bu saydıklarımın dünyayı iliklerine kadar, büyük ateşleri, maceraları içinde yaşayan kişiler. Ve küşümsüz, yapıtları, yaşantılarının ürünleri. Bir kafka'yı, en soyut görünümünü, en azından canına okuyan, okumuş bürokrasiden nasıl yarırız... Karamsarlığı yüzyılların getirdiği bir birikimdir. Onun yapıtlarını nice pogromlardan geriye kalmış. Yahudilerden nasıl yarırız. Kafka'nın umutsuzluğu en çok kendi umutsuzluğudur da... Onun kişisel umutsuzluğu kendi yaşantısında. Dostoyevski Sibiryaya itildi. Tolstoy macerasını kendi yarattı. O, toprağa bağlı bir köylüydü. Tolstoy'un her satırında, aşağı yukarı toprağına bağlı her köylünün yaşam karşısındaki macerasının görürüz. Bu, Kont Tolstoy için biraz aykırı gelecek ama, ben Tolstoy'un çok yapıtında, hele ölüm karşısındaki deli olmalarında, zıvanadan çıkmalarında bizim köylülerin çaresiz yakınmalarını bulurum. Tolstoyun macerası bir kurtulamamanın, bir kendi kısır döngüsünde dolanıp durmanın, kişisel duvarlarını yıkamamanın, istediğı yere varmanın bir türlü yolunu bulamamanın acısının macerasıdır. Kaçıp da tren istasyonunda can vermesinin önemli sebepleri vardır. Tolstoy binlerce yıllık toprak adamının macerasını yarattı, yaşadı ve kendi macerası içinde öldü. Kafka'nın yapıtları, düşüncesi, yaşamı kendine inanılmayacak şekilde uygundur. Tolstoy'unki de öyle. Beethoven'deki başkaldıran adam, Beethoven olduğu kadar bir çağdır da. Beethoven bir yeni özgürlük çağının macerası, yoğunluğudur.

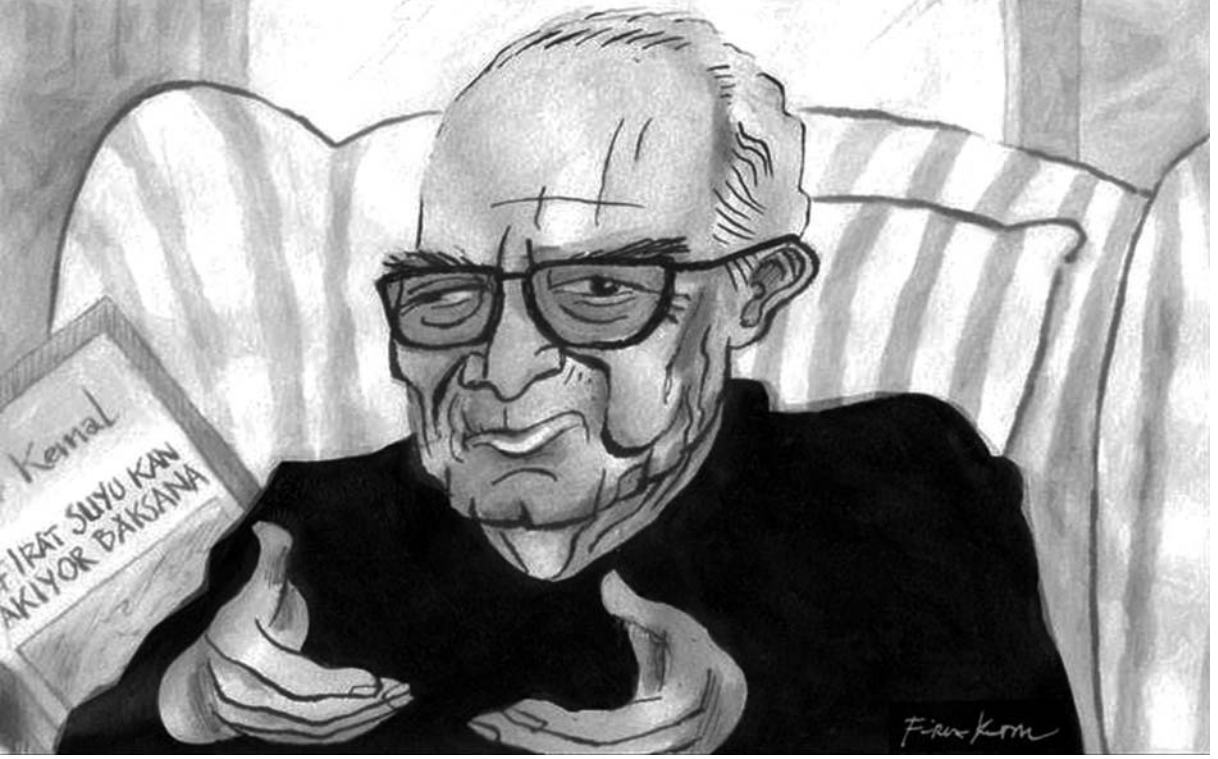
Dünyayı sonuna kadar ödemek... Çalışarak, kitapların, türlü insanların, doğanın macerasına katılarak, yoksul, acı çekerek ödemek. Ama dünyayı sonuna kadar ödemek. İliklerine kadar bütün yoğunluğuyla ödemek. Kırk yıllık yolda yaprak kımıldasa yüreğinin başında duyarak, dünyanın acısına, sevincine katılarak ödemek. Ben bütün yoğunluğuyla düşünerek ödemeyi de kabul ediyorum, eğer sanatçı birtakım eylem olanaklarından, insanlara karışarak, doğaya karışarak yaşama olanaklarından yoksunsa...

Baldaki Tuz, Can Yayınları, 6. Basım

(Bu kitap Yaşar Kemal'in 1960 ve 75 yılları arasında yazılmış gazete yazılarından oluşmaktadır.)

Bir Daha Gürle Toroslardan

Nazım Akarsu

Bir Daha Gürle Toroslardan

Biliyoruz büyük usta, bu toprakların koca çınarı, Homeros'u, biliyoruz tabiatın kanunları var; biliyoruz *"paydos diyecek bize bir gün / tabiat anamız / gülmek, ağlamak bitti çocuğum"*; biliyoruz *"ölüm, canın has yoldaşı"*... *"dediğin nesnenin önünde / kafam(ız)la eğiliyorum(uz) / ama bu yürek / o bu dilden anlamaz pek"*... Seni kaybetmeye daha hazır değiliz (ne zaman hazır oluruz, onu da bilmiyoruz!)

Daha söyleyeceğin çok şey olduğuna inanıyoruz; yüreğimiz ve beynimiz bilge sözlerini içine almak için annesini bekleyen aç serçeler gibi ağızını açmış bekliyor. Aydınlığın, umudun türküsünü duymak için yüreklerimizin kulakları sonuna kadar açılmış bekliyor. *"Demir olsam çürürdüm / toprak oldum da dayandım"* demiştin bir keresinde, 92 yaşında aynı yaşama azmini göstermeni istesek senden çok şey mi istemiş oluruz? Kim bilir, artık senin için bile *"belki bahtiyarlık değildir"*, *"fakat düşmana inat / bir gün fazla yaşamak"* için mücadeleyi bırakmamamı istesek, yorgun bedenini çok mu zorlamış oluruz.

Senden *"umutsuzluktan umut yaratmayı bilen"* bir insan olarak, bize yine umutlu olmayı öğütmeni istesek, o dobra dobralığıyla kızarmısın bizlere; yoksa Anadolu'nun bu çocuklarını, daha önce belki yüzlercesine, binlercesine yaptığın gibi bağrına mı basarsın? Doğa ve insan sevgisiyle dolu yüreğin durmasın, çarpmaya devam etsin diye koşup gelsek kapına, bizi içeri alır mısın? Yoksa zaten yüreğinde hepimize yetecek kadar yer olduğunu mu söylersin..?

“Benim için dünya bin bir çiçekli bir kültür bahçesidir; bir çiçeğin bile yok olmasını, dünya için büyük kayıp sayarım” derdin sürekli, bu kültürün en önemli taşıyıcılarından biri olarak, bizi bırakıp gitmenin ne büyük bir kayıp olacağını biliyorsun değil mi? Dünyanın senin kelimelerinin rengine, kokusuna ihtiyacı var daha...

Senin coşkuna, Dadaloğlu duruşuna, bilgeliğine, sosyalist yaşam görüşünü savunuşundaki samimiyetine ihtiyacı var daha... Belki artık fiziksel olarak, her yere yetişemeyebilirsin, ‘96 Ölüm Orucu’nda yaptığın gibi, devrimcilerin, komünistlerin yanına koşup gelemeyebilirsin; ama sınıflar mücadelesine bugün Fidel’in yaptığı gibi “fikirlere cephesi”nden katılabilirsin. En önemlisi salt varlığıyla bizlere güç vermeye devam edebilirsin.

Bilesin ki, yüreğimiz seninle, kulağımız senden gelecek iyi haberlere kilitli. Haydi umudun türkücüsü, haydi yüreği işçilerle, emekçilerle, yoksullarla, ezilen ve zulmedilenlerle birlikte atan Anadolu’nun yiğit ozanı, halkların destancısı, koca çınarı, İnce Memed’i... Toroslardan bir daha gürlü! Zalimler bir daha duysunlar gür sesini...

Ölü mü denir şimdi O’na?

He he hey koca Yaşar Kemal, he he hey! Demek sen de göçüp gittin; demek senin de o coşkun, o büyük yüreğin sustu; demek sen de sevenlerini, okurlarını öksüz bıraktın! He hey koca çınar, he hey! He hey Anadolu’nun büyük ozanı, büyük sözcüsü, büyük yazarı! Sadece Çukurova’nın toprakları değil, bütün Türkiye ve Kürdistan, şimdi suskun, şimdi üzgün, şimdi kaybettiğinin ardından yas tutuyor. Sözcükler sahipsiz şimdi, türküler sahipsiz, halaylar, destanlar sahipsiz.. Hepsi yasta! Büyük bir dengbejin ardından gözyaşı döküyorlar...

Çakırdikenleri yasta, höyükteki nar ağacı yasta, bakırcılar çarşısı yasta, çıplak ada ve deniz yasta, tanyeri horozları yasta, karıncalar yasta, börtü böcek yasta, kabak çiçeği dolması yasta! Eşkiyalar yasta, gerillalar yasta, Bayburtlu Zihni gibi gülen, Hoca Nasreddin gibi ağlayanlar yasta! Çocuklar yasta, evrende yüreği kadar yer kaplayan herkes yasta, kuşlar yasta, turnalar yasta, çalılıkların arasında açmış o müthiş kokulu mavi çiçekler yasta... Yüreğinin kulağı sağır olmamış, seni biraz olsun duyabilmiş, biraz anlamış, biraz okumuş herkes yasta.

Herkesin dilinde ozan Hasan Hüseyin’in yıllar önce bir 3 Haziran günü Nazım Hikmet için yazdığı o güzelim dizeler: “demek ki, göçtü usta/kaldı yürek sızısı” O yürek sızısı yıllardır

“17-18 yaşlarımda bende sol düşünce belirmeye başlamıştı. Sanatım onunla tay gitti, yani paralel. Ben iki şeye inanırım. İki şeyin sonsuz gücüne, sonsuz yaratıcılığına, sonsuz değişimine: Halk ve doğa. Sanatımı halkımla birlikte, onun büyük yaratıcılığı ile birlik olarak, onun için yaparım. Politikam da sanatımdan ayrılmaz... Halkın mutluluğunun önüne kim geçiyorsa ben sanatımla ve bütün hayatımla onun karşısındayım.”

“Eğer bir insan, eğer bir çağ, eğer bir olay seviliyorsa, sevilmişse, sevdası türkülerdedir. (...) Kanunları seçkin kafalar, gelenekler, görenekler yapar. Ama türküleri halkın hepsi, hep birden yapar. Tutulmayan türkü, tasvip edilmeyen türkü bir gün iki gün ortalıkta gezer, sonra gümler gider. İşte efemdim, ol sebepten türküleri yapanlar, kanunları yapanlardan daha güçlüdür.”

dinmemişti; biliyoruz bu da dinmeyecek. Bize “doğanın kanunları” filan deme sakın “o dediğin nesnenin önünde / kafam(ız)la eğilirim(z) / ama bu yürek / o bu dilden anlamaz pek” Bu topraklar, senin gibi Homeros ayarında bir ozanı bir daha yaratmak için kim bilir kaç asır daha bekleyecek?

He he hey koca Sadık Kemal Göğçeli, he he hey! Yalnız yazdıklarınla, söylediklerinle kazanmadın yüreğimizi, aynı zamanda yaptıklarınla da, zulmün karşısındaki Dadaloğlu duruşunla da kazandın. ‘96 Ölüm Orucu’nda bu toprakların en yiğit çocukları ölmesin diye oradan oraya seğirtişin hala aklımızda. Bu toprakların onurlu bir aydını olarak, devrimciler ölürken, kendi yüreğinin kabuğunda yaşayamadın sen. Onların sesine bir ses de sen katmak için, onca yaşına karşın koşup geldin. Nerede iyiden, güzelden, doğrudan yana bir eylem varsa sen oradaydın. Her zaman bedenle olamasan da biz biliyorduk ki, sen koca yüreğinle oradaydın. İnce Memed gibi Toroslardan gürleyip gelmiştin; umudun türküsünü eylemcilerle birlikte söylemek için, insanları umutsuz bırakmamak için gelmiştin. Akdenizin, Çukurova’nın rüzgarlarını toplayıp avuçlarına gelmiştin; yelkenlerimizi doldurmak için “al gözüm seyreyle” demek için gelmiştin. O babacan duruşunla, o tok sesin ve mizacınla, açıklıktan, eleştirilerini de sakınmadan gelmiştin. Senin umut dolu sözlerin bize en zor anlarımızda bir kolordu yardımına eşti. Gülüşün de dobra dobraydı, ağlaman da..Hayatın dobra dobraydı.

Arzuhalcilik yaparak öğrenmiştin hayatı; insanları da bu sayede tanımış, iyice tahlil edebilmiştin. Bunca yıl, yüreğinin ve aklının kabına neleri neleri sığdırmıştın kim bilir. Her zaman, senin söyleyecek daha çok şeyin olduğunu düşündük. Biz onlardan sadece bir katre tadabildik belki de..

He he hey koca ozan he he hey! Kolay susacak bir yürek değildi seninki; onca zulme, onca yalnız kalmaya dayanmıştı. En son sevgili eşin, yoldaşın Tilda’nın ölümüne de dayanmıştı. Ona bile dayanmıştı.

Hep ezilenlerden, sömürülenlerden, yoksullardan yana attı yüreğin, hep barıştan, özgürlükten yana oldu. Yoksa bu kadar acıdan bu kadar bal damıtamazdı beynin. Yoksa bu kadar sevilmezdin. Bir saray yazarı olsaydın bu kadar sevenin olmazdı. Heyhat saray eşrafı da cenazende saf tutmadı değil! Senin büyüklüğünün gölgesinde kendilerine şan ve şeref aradılar! Ama boşuna! Bu halk sosyalist Yaşar Kemal’i de biliyor, dinci faşistleri de, bu halk aydınlığın türkücüsünü de biliyor, karanlığın sözcülerini de. Bu halk devrimcileri de biliyor karşı-devrimcileri de!

He he hey koca çınar, he he hey! Bizi bırakıp gittin; ama eserlerin sonsuza kadar yaşayacak. İnsanlığın kalbinin çarptığı her yerde sen, hep bizimle olmaya devam edeceksin. Daima!

Milyonlarca kadının sindirilmesi kolay olmadı. Sonuçta kadın, neredeyse insandan bile sayılmayan düşük bir seviyeye, adeta alt insan konumuna indirildi. Kapitalizm en vahşi ve en gaddar yöntemlerle, baskı, işkence, katliamla hüküm süren bir kadın düşmanlığı, kadının kişisizleştirilmesi üzerinde yükseldi.

Kadın Sorunu Ve Emegın Kapitalist Örgütlenmesi

Özgür Güven

Kapitalizmin gelişimiyle beyaz adamın dünyayı keşfedip fethetmesi aynı süreçte iç içe yaşandı. Bu süreçte Sahraltı Afrika, Avustralya ya da Amerikalar olsun gittiği her yerde daha önceki toplum biçimleriyle karşılaştı. Birbirlerinden çok uzaklarda, farklı farklı kıtalarda yaşayan bu toplulukların birbirleriyle hiç ilişkileri olmadığı halde bazı ortak yanları da vardı. Pre-kapitalist ilişkilerin egemen olduğu bu toplumlarda insanlar çevrelerindeki canlı ve cansız doğayla uyumlu bir yaşam sürüyorlardı. Öyle ki, ağaç keserken ağaçtan, avlanırken avladığı hayvandan özür dileyebilecek kadar uyumlu bir ilişki içindeydiler. Çok tanrılı doğa dini olan paganizme özgü bu ilişki biçimi bugün saçma gibi görünse de, o “ilkel” insanların yeryüzündeki diğer canlı türleriyle, canlı ve cansız doğayla birbirlerine ne kadar bağımlı olduklarının bilincine sahip olduklarını gösteriyor. Bu ilişki genellikle dinsel alanda ve büyü yoluyla kuruluyordu. Kapitalizm öncesi toplumlarda ve özellikle bu yeni keşfedilen bölgelerde tanrıların henüz gökyüzüne çekilmediği, dinsel törenler ve büyülerin bu toplumdaki en önemli egemenlik araçlarından biri olduğu da göz önüne alınmadığında bu daha da rahat anlaşılacaktır.

Dinsel ritüeller ve büyüler, insanlarla ruhlar alemi arasında, bu dünya ile öteki dünya arasında ilişki kurma yoluydu. Böylelikle insanlarla öteki dünya arasında tanrılar, tanrıçalar ve onların uzantısı olan şamanlar, büyücüler, rahipler giriyordu. Büyü ve fetiş toplumunda önemli bir yer işgal ederken, bu ayrıcalığa sahip büyücü ve şaman (bazen ikisi aynı şahıstı) da önemli bir saygınlığa sahip oluyordu. Büyücüler ve şamanlar arasında, toplumsal yaşamda olduğu gibi kadınlar önemli bir yere sahipti. Burada hem insanla doğa arasında bütünsel, uyumlu bir ilişki kurulurken, toplumsal yaşamda kadınla erkek arasında da uyum ve denge vardı.

Kapitalizmin gelişim süreci, geleneksel yaşam tarzının çözülmesi, üretici köylünün yaşam alanlarından, yani doğal çevresinden de kovulması oldu. Bu, Marx'ın dediği gibi, insanla doğa arasındaki metabolik ilişkinin, madde alışverişindeki dengenin bozulması ve böylece insanla, bir parçası olduğu doğa arasındaki uyumlu

ilişkinin de bozulmasıdır. Bu karşılık, üreticinin ücretli emekçiye dönüştürülmesinden, üretimin esas olarak meta üretimi halini almasından ayrı değerlendirilemez. Geleneksel yaşam biçiminden ve doğal yaşam ortamından kovulan köylünün emek gücünü satmaktan başka çaresi yoktur. Toprakta kovulma, onun için üretim ve geçim araçlarından koparılma demektir. Emek gücünü üretim araçlarının özel mülkiyetini elinde tutan sermaye sahibi sınıfa satan ücretli emekçi açısından hiçbir şey ifade etmez. Bundan sonra artık olsa olsa soyutlanmış, gökyüzüne, bilinmez alemlere çekilmiş tanrının emirlerinin yerine getirilmesi olabilir. Çünkü artık doğa, ücretli emekçi açısından yaşamını sürdürdüğü doğal ortam değil, kendi emeğinin sömürülmesine aracılık eden, onu insanlığından çıkararak üretim sürecindeki bir emek nesnesi, yani üretim aracı olarak karşısına çıkmaktadır.

Maddi ve düşünsel alanlarda gerçekleşen bu değişim, uzun, acılı ve şiddet dolu bir süreçte gerçekleşti. Bu süreç aynı zamanda kadının baskı altına alınması, toplumdaki yerinin ve konumunun yeniden tanımlanması, eve kapatılması süreci oldu. İkel sermaye birikimiyle kol kola giden bu süreç cadı avlarıyla, paganizme-şamanizme, büyüye-büyücülüğe karşı büyük saldırılarla yaşandı. Zira insan-doğa uyumu üzerine kurulu dengeli ilişkilerin yerini alan doğa-insan karşıtlığı, doğanın da yeniden tanımlanmasını getiriyordu. Burada özellikle tek tanrılı dinler doğayı insandan ayrı tanımlayıp bir yere oturturken, onu insandışı bir şey olarak gösterdi. Doğa ancak göksel yasalarla, tanrıdan gelen kutsal şeylerle keşfedilebilir, tanınabilirdi. Kapitalist gelişme, aynı zamanda doğanın bilimsel düşünceyle ve rasyonel olarak yeniden ele alınıp çözümlendiği bir süreçtir. Sonuçta insan-doğa ilişkisi, insanın giderek doğaya karşıt bir konuma yerleştiği; ama doğayı ve doğanın işleyiş yasalarını bilme, böylece doğayı kendi çıkarına göre değerlendirerek sömürme, talan etme yaklaşımı temelinde kuruldu.

Kapitalizmin kendisini toplumsal bir sistem olarak kurup geliştirdiği sermayenin ikel birikim evresinde cadı avının önemli bir yere sahip olduğunu söyledik. Cadı avı hedefinde yer alan olgulardan biri de kadının cinselliği idi. Esas olarak da kadının doğurganlığını kontrol altına almasını engellemektir. Zira kadının hamile kalmasını engellemeye yönelik her girişim ya da hamile kadının düşük yapmasını sağla-

maya yönelen her şey derhal büyücülük olarak itham ediliyordu, bunu yapan da cadılıkla suçlanıyordu.

Cadılıkla suçlananlara, kovuşturulanlara en sık yöneltilen suçlamalardan biri de cinsel sapkınlıktı. “Normal” olanın dışına çıkan her şey sapkınlık olarak adlandırıldı. Silvia Federici “Caliban ve Cadı”da “Cadı avı... Kadının cinsel eyleminin işe, erkeğe hizmete ve üremeye dönüşme sürecinin ilk adımı olmuştur.” diyor. Cadılık ve büyücülükle suçlananlar arasında erkekler yer alsalar bile büyük çoğunluğu kadınlardan oluşuyordu. Bu suçlamalara maruz kalanlara ağır cezalar verildi, vahşiyane biçimde katledildiler. Bunu yapanların amacı toplumun diğer kesimlerini terbiye etmek, kendi normlarına uymalarını sağlamaktı. Bu yüzden yeni yeni gelişen burjuva sınıfın başını çektiği toplumun egemen sınıfları cadılıkla, büyücülükle suçladıklarını ağır işkencelerden geçirip mahkum ettiler. Mahkum edilenleri de ya diri diri toprağa gömüp taşıyarak (recmederek) ya da kent meydanlarında çırılçıplak dolaştırdıktan sonra diri diri yakarak öldürüyorlardı.

Sapkınlık suçlaması, “normal” olmayanın yasaklanması kadar yeni yükselen burjuva sınıfın kendi normlarını toplumun normları haline getirerek “normal” olanı yeniden tanımlama işlevini de görmeyi amaçlar. Bu cadı avlarıyla ve diğer yöntemlerle kapitalizm, erkek egemen bir toplum olan burjuva toplumun kendi normlarını yaratmış, üremeye hizmet etmeyen, en azından üremeyi amaçlamayan her türlü cinselliği sapkınlıkla suçlayarak yasaklamış, toplumsal yaşamdan dışlamıştır. Silvia Federici aynı kitabında “cadı avı 'üretken olmayan' cinsellik biçimlerini oldukça eğitici biçimde listelemiştir” derken buna işaret ediyor ve bu listeyi de sayıyordu. Bir fikir vermesi açısından bir kısmını aktaralım: “Eşcinsellik, genç ve yaşlı arasında cinsel ilişki, farklı sınıflara mensup insanlar arasında cinsel ilişki, anal birleşme, sözde kısır ilişkilere yol açan arkadan birleşme, çıplaklık ve dans.” Aynı zamanda 16. yüzyılda Avrupa'nın her yanında hala kutlanmakta olan paganizm kaynaklı, toplu cinsellik gibi dinsel ayinler ve bunların düzenlediği bahar festivalleri gibi bayram ve festivaller de yasaklar arasında yerini alıyordu. Daha sora bu konudaki normlar değişmiş olsa da kapitalizmin ilk evrelerinde bu böyleydi.

Cinselliğin üreme hedefi bir eylem olarak yeniden tanımlanıp normalleştirilmesi demek, cinselliği

sadece üremeye sınırlandırmak demektir. Cinsel ilişki burada artık sadece üreme organlarının birbirleriyle temasına indirgenerek, eşlerin birbirlerinin bedenlerini tanıması, birbirlerinden zevk almaları ayıp ve günah olarak tabulaştırılıp dışlandı. Sonuç, “Bedenin cinsellikten uzaklaştırılmasıdır: Libido, bedenin büyük bölümünü emek aracı olarak kullanmak üzere serbest bırakarak, sadece bir tek bölüm üzerinde yoğunlaşır.” (age. S. Federici)

Cinselliğin sadece üremeye sınırlı bir eylem olarak yeniden kurulup “normal”leşmesi, sadece iki cinsiyetin varlığı algısına varır: kadın ve erkek. Artık “normal” olan dışındaki her türlü cinsel ilişki, tensel temas, haz ve zevk sapkınlık olarak tanımlanıp dışlanabilir: Homoseksüellik, transseksualite, vb. ötekileştirilip toplumdan dışlandı.

Kapitalizm, toplumsal üretimin artı-değer temelinde yeniden örgütlenmesidir. Bu yeniden örgütlenme, artı-değer üretimi ile diğer bütün toplumsal etkinlikler arasında bir hiyerarşik ilişki yarattı. Buna bağlı olarak gerek sanayi alanında Loncalarda olsun gerek tarım alanında olsun eski toplumun üretici sınıflarının (serf-köylü) ücretli emekçi (işçi) haline gelmesi sürecinde, artı-değer üreticisi olan işçilerle, yeniden üretimi gerçekleştiren toplumdaki diğer üretici kesimler arasında yeni bir işbölümünün kuruluşu gerçekleşti. Bu kadını toplumsal piramidin en altına yerleştiren zalimane bir kuruluş olmuştur. Bu kapitalizmin doğası gereği böyledir.

Bu söylediklerimizden, kapitalizm öncesi sınıflı toplumlarda kadının ikinci sınıf insan olarak ikame edilmediği, kölecilik olsun, feodalizm olsun, kapitalizm öncesi sınıflı toplumlarda kadının ezilmediği ya da bu toplumların erkek egemen olmadığı sonucu çıkarılmamalı. Bizim anlatmaya çalıştığımız, kapitalizmin, kendisinden önceki bütün toplumsal sistemlerden daha baskıcı ve daha vahşi bir sömür sistemi olduğudur. Bu, sömürünün olduğu bütün alanlarda böyle olduğu gibi, kadın sorununda da, cinsler arasındaki ayrımcı tutumda, kadının egemenlik altına alınmasında, eve kapatılmasında, vücudunun metalaştırılmasında, cinsel sömürünün yeniden kurulmasında da böyledir. Zira kölecilikte ve feodalizmde üretim yapan emekle diğer toplumsal etkinlikler arasında bir ayrımdan söz edilse bile, bu, kapitalizmde olduğu gibi diğer bütün etkinlikleri işçi ücretlerine bağlı hale getirmemiş, karşıtlık kapitalizmde olduğu kadar keskin hale gelme-

mişti. Feodal toplumdaki üretim süreci ve işbölümü incelendiğinde, kadınların erkek akrabalarıyla olan ilişkilerinde, kadının erkeğe bağımlılığının daha az olduğu görülür. Kadının toplumdaki yeri olsun toplumsal üretimdeki yeri olsun, kapitalizmdeki kadının yerinden daha iyidir. Kapitalizm güya “özgür kadın”ı yaratmıştır. Ama bu “özgür kadın” feodalizmdeki kadından daha fazla biçimde erkeğe göre, erkeğin ihtiyaçlarına göre belirlenmiş bir kalıba yerleştirilmiştir. Kadının üretimdeki yeri fiziksel ve toplumsal olarak önemli farklılıklara sahipti. Feodalizmde aile, başlı başına kendine yeter bir üretim birimidir. Aile genel olarak büyük baba, büyük anne, kardeşler, kardeşlerin eşleri ve kardeş çocuklarının bir arada yaşadığı geniş ailedir. Çoğu zaman üç-dört kuşak birlikte, büyükçe bir evde ya da çiftlikte birlikte yaşar, beraber çalışıp beraber üretirler. Kapitalizm, bu üretim biçimiyle beraber geniş aileyi de çözer, anne-baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aileyi yaratır.

Feodal üretimde bir üretim birimi olan ailede kadın-erkek arasında gerek işgücünün yeniden üretiminde, gerek ailenin ihtiyacı olan tüketim nesnelere yeniden üretiminde çok keskin ayrımlar, karşıtlıklar yoktur. Yapılan her şey ailenin geçimi, ihtiyaçların karşılanması içindir. Kadınlar tarlada erkeklerle birlikte çalışır. Bunun yanında ailedeki kadınların topluca yaptıkları işler de vardır: Çamaşır yıkama, yemek yapma, çocukların bakımı, yün, iplik ve kumaş dokuma işleri, hayvanlardan elde edilen süt ve süt ürünlerinin yapımı vb. İşlerin bir kısmı sırayla, bir kısmı topluca kadınların yaptığı işlerdir. Bütün bu işler ailenin diğer işlerinden kopuk olmadığı gibi, kapitalizmde açık olarak görülen ev emeğinin değersizleştirilmesi de söz konusu değildir. Bu anlamıyla da erkek emeğiyle kadın emeğinin keskin bir karşıtlığı söz konusu değildi. Hatta evde yapılan pek çok işin ailenin bütün kadınları tarafından bir arada ve ortaklaşa yapıldığı düşünüldüğünde, kadının toplumdaki koparılp eve kapatılması bir yana, bu üretim alanı kadının sosyalleştiği, deneyim aktarımının gerçekleştiği alanlar oldular.

Kapitalizm, bu ilişki biçimini de kökten değiştirdi. Zira kapitalizmde üretimin temelinde bir değişim gerçekleşmişti. Artık üretimin amacı ailenin ihtiyaçları için üretim değil, tam tersine pazarda satmaktır. Burada kullanım değerinin önemi geri plana düşerken değişim değeri metaldaki ortak töz olarak üretimin temelinde yerleşti. Artık üretilen her şey meta

olarak üretiliyordu. Üretim temelindeki bu değişim fabrika sistemiyle daha da açık bir durum aldı. Kadın eve kapatılıp emeği değersizleştirildi. Erkek emeği fabrikada ücretli emek olarak değerlendirildi. Kadının ve erkeğin toplumdaki yeri konusunda, kadının aleyhine kesin bir hiyerarşi ve bağımlılık ortaya çıktı. Kadın emeği ailenin yaşamını sürdürmesinde yine etkin bir role sahip olsa da geniş aile çözülüp dağılmış, kadının pek çok işi birlikte yaptığı diğer insanlarla ilişkisi de zayıflamış, çoğu zaman tamamen kopmuştur. Çekirdek ailenin toplumdaki yerleşik aile durumuna gelmesi kadını eve kapatıp yalnızlaştırmıştır.

İşgücünü, üretim araçlarının mülkiyetini tekeline alan burjuva sınıfa satmaktan başka çaresi kalmayan erkeğin emeğine dayanan para, ailenin temel geçim kaynağı olurken, kadın emeği tamamen değersizleşmiş, adeta göze görünmez olmuştur. Bu durum, büyük sanayi ve makineli üretimin gelişimine bağlı olarak kapitalizmin daha sonraki evrelerinde değişip kadın emeğini de sanayiye çekmiştir. Böylelikle kadın emeği de artı-değer üretimi için kullanılmaya başladı, ama kadının emek gücü yine daha düşük bir ücrete layık bulundu. Bu düşük ücret yeniden dönüp erkek işçiyi vurdu, onun emek gücünün değeri olan ücreti düşürmenin bir aracı oldu.

Elbette bu dönüşüm burada anlatıldığı kadar kolay olmadı. Çünkü bu dönüşüm aynı zamanda kadının toplumdaki yerinin ve kadınlığın yeniden kurulması anlamına geliyordu. Aynı şey tersinden de okunabilir; kadının toplumdaki yeri ve kadınlığın yeniden kurulması, erkeğin toplumdaki yeri, rolü ve erkekliğin de yeniden tanımlanması demektir. Bu süreçte dinin, erkek egemen alışkanlıkların, önyargıların yanında kadının toplumsal yaşama, politik yaşama katılımını kısıtlayan onlarca yasa yapıldı, uygulandı. Yasaya ve dayatılan yeni rollere karşı çıkışın yaygınlaşmasını önlemek için en vahşi yöntemler devreye sokuldu: sadece Batı Avrupa'da on binlerce kadın cadılıkla suçlanıp kent meydanlarında yakıldı, yüz binlercesi ağır işkencelerden geçirildi. Uzun yıllara yayılan bu baskı, işkencelerden geçirildi. Uzun yıllara yayılan bu baskı, işkence ve katliam bir kaç yüz yıl sürdü. Milyonlarca kadının sindirilmesi kolay olmadı. Sonuçta kadın, neredeyse insandan bile sayılmayan düşük bir seviyeye, adeta alt insan konumuna indirildi. Kapitalizm en vahşi ve en gaddar yöntemlerle, baskı, işkence, katliamla hüküm süren bir kadın

düşmanlığı, kadının kişiliksizleştirilmesi üzerinde yükseldi.

Kadın eve kapatılmış, toplum kadınlar ve erkekler olarak bir kez daha ama eskisinden daha keskin olarak bölünmüştü. Üstelik bu bölünme, kadın emeği ile erkek emeğini de birbirinden ayıran derin bir bölünmedir. Kapitalizmin kadına yüklediği bu yeni role göre kadın emeği ücretli emek değil, ücretli emeğin yardımcı; erkeğe ait olan ücretli emeğin yeniden üretimi için erkeğin hizmetine koşulan yardımcı emek düzeyine indirildi. Büyük sanayi ve makineli üretimin belirli bir gelişme göstermesiyle kadın emeği de çocuk emeğiyle birlikte ücretli emek kabul edilerek artı-değer üretiminde kullanılmaya başlandı. Ama yine de erkek emeği ile eşit değil, daha düşük bir ücretle. İlkel sermaye birikimi evresinde kadın emeği artı-değer üreten erkek emeğinin eşiti değil yardımcısı, hizmetkarı konumuna indirildi. Ki bugünde bu sakat anlayış, toplumdaki bu yarılma devam ettiğinden, iki farklı kişilik, iki farklı toplumsal rol, kadın ve erkek olarak yeniden yeniden üretilmektedir.

Toplumdaki bu parçalanma, hiyerarşik bir yapı olarak tamamlandı. Erkek emeği ücretli emek olarak yeniden doğdu. Bu, aslında toplumdaki toplam işgücünün cinsiyete dayalı bir işbölümüne, bir sentezine yönelme değil, daha baştan, kapitalist toplumda emekçinin eksik insan olarak sakat yaratılmasına yönelmeydi. Ücretli emekçi haline gelen kadın, bunun bir sonucu olarak sermaye tarafından gerçekleştirilen sömürüyle erkek tarafından gerçekleştirilen sömürüyü ayırmakta zorlanmış, ikisini birbirine karıştırdığı için kadının mücadelesi de baştan sakatlanmıştır. Bu sakat bırakma, sadece kadın-erkek hiyerarşisinin kurulmasının ötesinde, toplumda kadının ve erkeğin kendileri için hazırlanmış rollerine uygun olarak yeniden üretilmesiyle tamamlanır. Bu yeniden üretim aynı zamanda kapitalizmin ve burjuva toplumun da yeniden üretimidir. Kadın nihayet o demir cenderenin içine yerleştirilmiş, insanlık tarihinde görülen en alt dereceye düşürülmüştür.

Kadının kurtuluşu, erkeğin de kurtuluşu olacaktır. Bu da kapitalizmin, burjuva toplumun yarattığı parçalanma, sakat bırakma, yabancılaştırmanın aşılması için, birbirini tamamlayan kadın-erkek bütün insanın yeniden kurulması için bu toplumsal sistem reddedilmeli, kapitalizme, burjuva topluma ve üretim araçlarının özel mülkiyetine karşı mücadele yükseltilmelidir.

BEYAZ PERDEDE DEĞİŞEN KADIN İMGESİ

Setenay Berdan

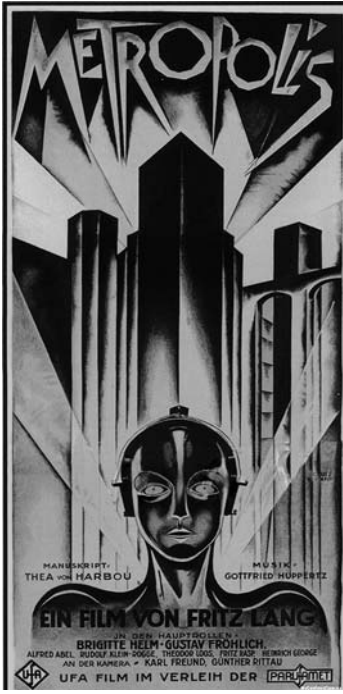
Yapımcı ve yönetmenlerin tamamına yakınının (Bir kadın yönetmenin ilk Oscar'ı kucaklaması için 2010 yılı beklendi.) erkek olduğu bir endüstride kadının taşıdığı imaj tarih içinde farklılık gösterse de, özde aynıdır. Erkek onu nasıl görüyorsa öyle... Bu yüzden sinemada kadın, gerçek yaşamdan daha rafine, daha sterilize ve elbette ikiyüzlü erdem kodlarıyla çerçevelenmiş biçimde; bazen bir arzu nesnesi, bazen baştan çıkarıcı şeytan ve ihanet kumkuması, bazen kurban ama her zaman ademin kaburga kemiği, kahraman ve güçlü erkeğin destekçisi, aşığı, çocuklarının ve ailenin hizmetçisi. Her durumda her şey ama kendisi değil; bağımsız bir kişiliği olabileceği kabul edilmeyen; kimi zaman bağımsız bir tutum sergilese, hemen ardında karanlık bir arzu, erdemsiz bir özlem yerleştirilen...

Abartıyor muyuz? Sinema Tarihine Bir Bakın Hele...

I

Doğumundan sadece bir kaç yıl sonra, büyük stüdyolar ve dağıtımçı tekellerin egemenliğine teslim olan sinema, yüksek bir kar beklentili yatırım olmanın ötesinde, burjuva sınıfın zihniyet dünyasına ait imgelerin, fikirlerin, kodların yeniden kurgulandığı; parlak ışıklar altında sergilendiği bir ideolojik bombardıman aygıtı gibi işledi. Tekelci sermayenin her alanda gericiliği ile sinemada bir sanat olmaktan çıkarıldı ve bu gericilik en çok, erkek egemen söylem ve tutumlardan aldı gıdasını...

Buna rağmen, sinemanın endüstriyel yeniden doğuşunda yıldız mertebesine ulaşan ilk oyuncuların genelde kadınlar oluşu şaşırtıcı gelmemeli. ABD'de Lillian Gish ve Mary Pickford, Almanya'da Marlene Dietrich, İsveç'te Greta Garbo, Fransa'da Musidora, Türkiye'de Cahide Sonku... Nedeni üzerine fazla kafa yormaya gerek var mı? Henüz izbe fabrikalar dışında, ofislerde, açık alanlarda, sokak ve kafelerde pek az görünen kadınlar, aynı zamanda bir erkek egemen toplum olan kapitalist toplumun eksikliğini hissettiği ve eksik olanın fantastik arzuya dönüştüğü yabancılaşma ortamında kocaman beyaz perdelerde arzı endam ediyorlardı. Bu ilk

Fritz Long
Metropolis
(1927)

G.W. Pabst'ın yönettiği
Pandora'nın Kutusu
(1929)

yıllarda kadın oyuncuların aşırı abartılı makyajları, onları özel ışıklandırma teknikleriyle pürüzsüz bir güzellik imgesi ve arzu nesnesi haline getiriyordu.

Daha 1920'li yıllara girmeden, kadın yıldız oyuncular, koca koca film stüdyolarıyla anlaşma masasında kendi koşullarını kabul ettirebiliyor, özel tanıtım kampanyaları ve masraflı reklamlar ile seyircilerin önüne çıkarılıyordu. Biraz kaba bir benzetme olacak belki ama, ışıklar içinde yüzen kadın güzelliği büyük seyirci kitlelerini sinema salonlarına çekmek için yaldızlı zoka işlevi gördü.

Fakat, kadın oyuncuların sinema salonlarında kazandıkları bu güç, endüstrinin tekelci yöneticilerini telaşlandırmış olmalı. 1920'li yılların sonlarından itibaren, güzelliğin ve masumiyetin timsali kadın rollerinin yerini, baştan çıkaran, erkeklerin dünyasını darmadağın eden, şeytani, ihtiraslı, intikamcı, kadın tiplmeleri perdeyi doldurmaya başladı.

Almanya bu geçişi diğer ülke sinemalarından önce yaptı. Çünkü büyük proleter ayaklanmaları ve başarısız seçimlerle geçen yıllardan sonra bu ülke, Hitler faşizmine zemin hazırlayan bir gericilik, korku ve belirsizlik iklimi yaşamaktaydı. O esnada ABD, Chaplin, Keaton, Harold Lloyd ve Laurel-Hardy'li filmler çılgınlığı içinde kahkahalar atarak 1929 buhranı ile duvara toslayacak bir şenlik havası soluyordu. Kendi topraklarında Marne ve Verdun'da milyonlarca askerin ölüm çürümesine şahit olan Fransa, Napolyon ve Jeanne D'arc gibi büyük bütçeli tarihsel dramalarla, kaybettiklerinin üzerine bir vatanseverlik anıtı dikmekle meşguldü. Almanya ise kaybettiklerinin suçlusunu arıyordu.

Sinema tarihinin ilk bilim kurgu başyapıtı sayılan Fritz Long'un Metropolis'i (1927), sınıf ayrımlarının altını çizen görüntülerle açılır. Görkemli şehrin altında yaşayan ve çalışan işçiler inanılmaz bir baskı ve sefalet içindedir. İşçilere isyan etmek yerine uzlaşma telkin eden Maria, tıpkı Azize Meryem gibi sosyal çatışmanın önündeki tek engeldi. Çılgın bir bilim adamı, kadın görünümü bir robot üretir ve Maria'nın yerini almasını sağlar. Azize gitmiş yerine batakhanelerde işveli danslar eden ve işçileri ayaklanmaya kışkırtan bir robot almıştır. Kent, her şeyin yıkıldığı bir işçi isyanından sonra, işçi ve patronların barışmasıyla yeniden ayağa kalkacaktır. Fritz Long'un kadın imgesinden yarattığı robot, burjuva toplumun temelini havaya uçuracak kışkırtıcılığın sembolü gibidir. Şehvet, cazibe, yıkıcı özgüven; bunlar olsa olsa canlı bir ruhun değil, metalik bir makinenin varoluş biçimleri olabilir. Bedeni ve ruhuyla canlı bir kadına yakıştırılan tek özellik azizliktir.

G.W. Pabst'ın yönettiği Pandora'nın Kutusu (1929), masumiyet dolu yüz hatlarıyla açık sözlü bir cinselliğin eşlik ettiği Lulu'nun çevresine getirdiği felaketlerin hikayesidir. Ve elbette Lulu hak ettiği cezayı bulur. Karındaşen Jack'ın bıçakları, bu ilahi adaleti sağlarken, içtenliğin, doğruluğun, özgürlüğünü istemenin cezasını kesecektir. Sonuçta Lulu, burjuva değerler için Karındaşen'den daha dehşet vericidir.

Joseph Van Strenberg, Mavi Melek (1930) filmi ile Mariene Dietrich'i sinema afişlerinin tepesine taşıırken, kendilerini bir anda yoksul sınıflar içine düşmüş bulan küçük mülk sahiplerinin tüm korkularıyla oynar. Mavi Melek adlı gece klübünde tanıştığı dansçının peşinden tüm servet ve sosyal statüsünü feda eden bir profesörün ibretlik hikayesini izleriz. Mariene Dietrich,

gönlünden geçtiğince seven ve canı sıkılınca erkeğin gözünün yaşına bakmayan özgür ruhlu bir kadındır. İşte şeytan!

1929 Ekonomik bunalımı hafif bulvar komedileri ve Fred Astaire, Ginger Royers müzikleriyle atlatmaya çalışan ABD'nin tersine, bir İngiliz yönetmen, korkuyu karmaşık psikolojik çözümlerle, entrikalarla süsleyerek, sinemadaki kadın imajına, hastalıklı ruh halleri, anlaşılmaz dehşet ve cinayetlerin gölgesini düşürüyordu. Alfred Hitchcock kariyerine başlamıştı. Şantaj'da (1929) tecavüze yeltenen bir sanığı öldürdüğü için her niyeşe travmatik acılar çeken bir kadın "bıçak" kelimesinin geçtiği konuşmalarda transa geçip katile dönüşüyordu. Kurban, canıye dönüşüyordu. Aynı habis kadın ruhu bu kez Rebecca'da (1940) kıskançlıktan cinayetler işleyebilen bir hayalette can buldu. Vertigo (1958), Sapık (1960), Kuşlar (1963) filmlerinde kadınlar kendi korkuları ve arzularından bile sorumlu tutulamayacak erkeklerin başına çoraplar ören, uğursuz olayların tetiklenmesini sağlayan, güvensiz, yoldan çıkmış, hemcinsleri ile ölümüne rekabete giren tiplerdir.

II

İkinci Paylaşım Savaşı'nın akılları durduran ölçüdeki kayıpları, burjuva düzenin surlarında ciddi delikler açtı. Savaş boyunca kadınlar, cephane ve çelik üretmek, kamyon sürüp inşaatlarda çalışmak için, mutfaklarından ve çocuk odalarından çıktılar. Sokaklar, kafeler, kulüpler, kadınlarla dolup taşı. Burjuva sınıfın dünya çapında yüreğini hoplatan sosyalizm korkusu, içeride denetimi elden kaçan "en özel mülk" kadın korkusuna dönüşüyordu.

1940'ların başlarından itibaren "Kara Film" olarak nitelenen pek çok yapıtta kadınlar "Femme Fatale" (Öldüren Dizi) karakterine büründüler. Hepsi gizemli ve tehlikeliydi. Yalnızca erkeklerin başını döndürerek değil, ama çantalarında sakladıkları küçük silahlarla gözlerini kırpmadan cinayetler işleyerek, dünyayı erkeklere zindan ediyorlardı. John Huston'un Malta Şahini (1941), Billy Wilder'in Çifte Tazminat'ı (1944), Viscontini'nin Ossessione'ı (1943), Michel Curtiz'in Mildrid Pierre'i (1945), Charles Vidor'un Gilda'sı (1946) ardı ardına ılık süt kokan mutfaklardan, çamur ve kan kokulu karanlık sokaklara çekilen kadınların acımasızlığına dair söylenceler ürettiler. Amaç kadınları, mutfak ve çocuk odalarına geri kovalamaktı. 1950'lere gelindiğinde görev başarılmıştı.

Elia Kazan'dan İhtiras Tramvayı (1951), Howard Hawks'tan Erkekler Sarışın Sever (1953), George Stevens'tan Devlerin Aşkı (1956), Billy Wilder'dan Bazıları Sıcak Sever (1959) artık yalnızca birer arzu nesnesi gibi görülen, kendilerini sadece erkeğe duydukları aşkla tanımlayabilen, bu uğurda kimi zaman alabildiğine trajik, kimi zaman fazlasıyla komik olabilen kadınlar geçiyordu. Ama en iyisi, sarışın veya esmer bomba olmaktı. İşte o zaman oyunun kurallarını koyabilir, çapkın bakışların bolluğundan kendinize bir değer biçebilirsiniz. Bu bakışlara prim vermezseniz, "Aptal Sarışın" damgasını yemeye hazır olun. Kapalıdır kaçış yolları.

Elia Kazan
İhtiras Tramvayı
(1951)

Ridley Scott'un
Thelma ve Louise
(1991)

50'li yılları sosyalizmin büyüyen gücüne karşı duyduğu kin ve hasetle geçiren, savaş sonrası hızlanan çarkların tadını bile çıkartamayan burjuvazi 60'ların başına gelindiğinde o büyük yarını kaybettiğini biliyordu. Uzaya ilk uydu ve insanı gönderen sosyalizmdi. Bu şoku atlatabilmesi için felsefi düzlemde varoluşçu sorgulamalara girmesi gerekecekti. Üstelik kendi saflarından çıkan ve eski olanı reddetmekle birlikte yeni olana dair net bir fikir olmayan yaramaz çocuklarının kaprisli, yoğun anlaşılması güç sinema deneyimlerini sineye çekmek gerekecekti. Hem televizyon vardı artık, sinema salonları bu yaratıcı ve hınzır "auteur"lara bakabilirdi.

Boylu boyunca 60'lı yıllar Avrupa sanat filmlerinin altın çağı oldu. İtalyan ve Fransız yönetmenlerin başını çektiği yeni akımlarda beyaz perde soğuk ve mesafeli bir sinizm, geçmiş ve geleceği boş vermiş nihilizm ve bolca varoluşçu bunalımlara park olan karakterler ile doldu. Fellini'nin Tatlı Hayat (1960), 8 ½ (1963), Satyrican (1969) yönetmenin gündüz düşleri gibi saplantılı, fetişist, ahlaki güdüden yoksun, bayağı olana övgü ile marjinal kalana merak arasında gidip gelen atmosferleriyle hızla 1968 devrimci dalgasına ilerleyen Avrupa'nın yaşadığı kafa karışıklığına ışık tutabilir. Yönetmen bu filmlerde kadınları anlatmaz, daha çok onları -argo deyimle- röntgenler. Fransız "Yeni Dalgası"nda Truffaut, Godard, Resnais, kameralarını film setlerinin steril ortamlarından çıkarmış, hızlı ve dur durak bilmeyen kurguyla türlü dertlerle boğulmuş dünyanın karmaşasını tespit etmişlerdir. Kadınlar da bu kafa karışıklığından paylarını aldılar. İtalyan filmlerinde birer fetiş, Fransız Yeni Dalgası'nda birer serseri, hüznü bir yersiz yurtsuz, ve insan kalabalıklarının uyumsuz bir parçası oldular. 1960'lar yerleşik kadın imajına ciddi bir darbe indirirken, yerine neyin konulacağını bilmeyen bir aklın çağıydı.

Elbette geleneksel olanı yeni kodlarla biçimlendiren filmler de vardı. Kadın imajının aşağı çekilmesinde James Bond filmlerinin özel bir misyonu oldu 60'larda. Gizli ajan olmaktan çok, burjuva dünyasının erkek mitinin en rafine biçimi olarak maçoğun şampiyonluğunu yapan Bond, bir kadının ne denli yetenekli, kurnaz ve tehlikeli olursa olsun maçoğun cazibesine dayanamayacağı algısını güçlendiren bir figürdü. Kara Film döneminde dahi kadın bu denli alçaltılmamıştı. Tekelci egemenlik yerini perçinledikçe, artık özgürlüğünü aramaya başlayan kadına cevabını

Bond filmlerinde veriyordu. Ama tekeller, kaçınılmaz olanı engelleyemediler. 1968 fırtınası Avrupa başkentlerinde kaldırım taşlarının sökülmesi ile koparken, geleneksel ahlakın düşüklüğü de o taşlardan nasibini yeterince aldı.

Sokak barikatları ve savaş karşıtı dev gösterilerle açılan 1970'ler, sinemada bağımsız kadın karakter patlamasına neden olacaktı. Jane Fonda (Klute, 1971), Faye Dunaway (Chinatown 1974, Network 1976), Diane Keaton (Annie Hall, 1977), Hanna Schygulla (Maria Braun'un Evliliği, 1979), Sigourney Weaver (Alien 1979), birbirinden çok farklı ortamlarda, kimi uzayda yaratıklara, kimi mafyaya, kimi de bencil küçük adamlara karşı tek başlarına savaşan bağımsız karakter sahibi kadın tiplerinin parlak dönemiydi.

İki kadın düşmanı yönetmen, çok büyük ses getiren filmleri ile 70'li yıllara yeterince gölge düşürdüler. F. Ford Coppola, Baba filmlerinden zamanın en büyük övgülerini devşirirken, geride acımasız erkek dünyasının kurbanları ve gönüllü köleleri olan kişiliksiz, silik kadın arketipleri bıraktı. Martin Scorsese ise daha o yıllarda, kadınlarla sorunlu bir ilişkisi bulunduğu sergiliyordu. Tüm zamanların liste zirvelerinde gezinen Taksi Şoförü'nde (1976), hastalıklı bir arzunun hedefi haline getirdiği Cybill Shepherd'ı ışıl ışıl sunar ve o arzu karşılık bulmadığında kadın da ışıltısıyla birlikte vizörün dışına çıkar, geriye yıkıcı, hedefi belirsiz bir öfke kalır. Scorsese, kendilerini erek arzusuna teslim etmeyen kadınlara karşı acımasız tavrını sürdürerek, en başa kondurduğu erkek kahramanların dengesizlik, ahlaki düşkünlük, şiddete meyiletme gibi onları eşleri veya anneleriyle kurdukları ilişkinin bir sonucu gibi gösterip aklayacaktır.

III

1980'ler, burjuvazinin geçen on yılda yaşadığı şoku atlatıp, sokak barikatlarının, dev grevlerin ve devrim şarkılarının kazdığı mevzileri geri almak için karşı saldırıya geçtiği yıllar olacaktı. Geleneksel ve ikiyüzlü ahlakın hapsettiği kadınlar kafesi parçalanmış korselerin yerini, bikini, kat kat eteklerin yerini miniler almıştı. Kendi emeğine, beden ve kişiliğine yeteneğine sahip çıkacak, bütün bu ihtiyaç ve özlemlerin önünde duran burjuva ilişkileri hedef tahtasına oturtmaları sadece zaman meselesidir. Bu yüzden kadınlara karşı burjuvazi sinemada çift yönlü bir saldırı başlattı. İlki kadını ergen kimlik içine hapseden, ol-

gunlaşmadan kaçış teşvikiydi. İkincisi, geleneksel ahlak duvarını aşan, kadınların seriye bağlanan korku filmlerinde baltalar ve testerelerin hedefine alınmasıydı.

Popüler olma amacının yükseltildiği farklı olanla “ucube” diye dalga geçildiği bir dizi lise filminde genç kadınlar, hepsi birer “büyüme” hikayesi ile hayat derslerini alıyorlardı. Bu gibi derslerin, normalleşme çabalarının yeterli olmadığı durumlarda 13. Cuma’da Jason’un Baltası, Elm Sokağı’nda Freddy’nin usturası, Halloween’da Myers’in kasap bıçağı emre amadeydi nasıl olsa.

Berlin duvarının yıkılışıyla hızlanan 89-91 karışık devrim perdesi burjuvaziye tarihin sonunu ilan etme ahmaklığına varan bir özgüven kazandırdı. Film şirketleri ve dağıtımçıların kurduğu ve sıkı sıkıya işlenen kurallara uymayanların geçemediği o barikat etkisini yitirdi. Piyasaya çok sayıda bağımsız sinemacı akın etti. Çin, İran, dağılan Yugoslavya’dan gelen filmler ödüllere boğuldular. Video piyasasının sarstığı tek elci film şirketleri ya satın alınıyor ya da iflas ilan ediyordu. Kızısan rekabet ortamında şirketler senarist ve yönetmenlere daha geniş hareket alanları sundular. Ve bu sayede bazı unutulmaz kadın karakterler ortaya çıktı.

Ridley Scott’un Thelma ve Louise’i (1991) kendi arzularının başladığı yerde aile ve devletin çizdiği sınırların bittiğini görüyorlardı. Ama aile ve tüm silahlı adamlarıyla devlet onlara bir uçurum kenarında o sınırları hatırlatınca hiç düşünmeden kendilerini uçuruma atacaktı. Aynı yıl çekilen Kuzuların Sessizliği ve Terminatör-2’de kadın kahramanları aynı öfke, özgüvenle erkek egemenliğin sınırlarını ihlal ettiler. Benzer bir çıkışı Coen Kardeşler Fargo’da (1996) deneyecek ve polisiye film tarihinin özgün kadın kahramanını zihinlere kazıyacaktı.

21. Yüzyılın ilk on beş senesine bir kaçış sineması örnekleri olan fantastik bilim kurgular damgasını vurdu. Yıldız Savaşları’nın devam bölümleri, Yüzüklerin Efendisi serisi, Batman, Örümcek adam için harcanan paralar, burjuva aklın geleneksel olana dönüşünün simgesiydi. Bu filmlerde kadınlar bir kez daha, yüce amaçlarına sahip erkek kahramanların ya destekçisi ya da ayak bağı oldular. Wachowskis kardeşlerin Matrix üçlemesi kurulu düzene kökünden karşı çıkan, cesur bir savaş kadını, seçilmiş kişiye (tabi ki erkek!) sevgili yaparak ikinci plana atanın eksik-

liğiyle hatırlanacak. Çok fazla şey vaad eden öykü, içeriği doldurulmamış soyut bir özgürlük uzlaşısıyla bir orta yolda son buldu. Oysa kadın karakter üzerinden şekillenecek bir öykünün uzamları çok daha heyecan verici, somut, kökten bir özgürlük mitine doğru yol alabilir.

Yeni yüzyılın ikinci on yılı, muazzam kalabalıkların meydanları işgal edip ardı ardına hükümetler devirdikleri yığınsal devrim görüntüleri ile açıldı. Tüm dünya devrimi canlı yayınlardan izledi. İnternet üzerinden iletişimler sağlandı. Tarihte ilk kez milyonlar kendilerinden binlerce kilometre uzaktaki olaylara bir şekilde dahil olabileme şansını yakaladılar. Emperyalist merkezler, bizzat kendi mutfaklarındaki yangınlara şahitlik ettiler.

Burjuva sınıf, kaçınılmaz biçimde kopup gelenin önünde tek başına duramayacağını ama devrime katılan yığınlar arasında kendisine yandaşlar devşirerek hiç olmazsa korkunç sonu erteleyebileceğini düşünmeye başladı. Birkaç zavallı deneme (Batman dizisinin son filmi) dışında sinema salonları, bu devrimci dalgayı doğrudan karşısına alma cesaretini göstereemedi henüz. Aksine burjuvazinin “devrimleri çalma” fantazyası içinden, önceki kalıplara hiç uymayan bir kadın kahraman salonları doldurmayı başardı.

Açlık Oyunları serisinin Katniss’i, ergen henüz, ama ailesinin ve yaşadığı topluluğun tüm yükünü taşıyacak kadar olgun. Yalnız başına kaldığında dahi özgüvenini kaybetmeyen yaralı ve kompleksli erkekler dünyasını da iyileştirmeye aday bir sağaltıcı. Kurulu düzene meydan okuyor ve bunu hiçbir erkeğin koluna girmeden yapıyor. Bakalım hikayenin sonu nereye varacak? Serinin yönetmeni Gary Ross’un Pleasontuille adlı müthiş filmi göz önünde tutulursa hikayenin sonu için ümitli konuşmak mümkün. Pleasontuille, kadınların sosyal ve insani statülerini sorgularken, ikiyüzlü erkek ahlakını öylesine keskin hicvediyordu ki, bu kadarına hazır olmayan seyirciye her şey absürd ve fantastik görünüyordu.

Henüz savaş kazanılmadı ama kadın kişiyi, emeği ve bedeni üzerinden burjuva sınıfın kurguladığı hapisane yüzlerce yerinden delindi. Geleceğin özgürlük dolu günlerinin yalnızca bir fragmanı sayılabilecek şölensi kalkışmalar hem meydanlarda hem de beyaz perdede kendine zorla bir yer açıyor. Bu yüzden kadınların sinema ile maceraları daha yeni başlıyor demek en doğrusu...

Oyunculuk Tarihinde Kadının Yeri

Kemal Oruç

Tiyatro toplumun aynasıdır, denir. Bu söze karşılık şu soruyu sormak yerinde olacaktır: Bu ayna tiyatro tarihi boyunca kadınları ne kadar ve nasıl yansıtmıştır?

Bu, özenle incelenmesi ve üzerine ciltler dolusu kitap yazılması gereken bir konudur. Bu araştırmamız, kadının oyunculuk tarihindeki yeri ve bu süreçte yaşadığı sorunlar üzerine bir farkındalık yaratmak için yapılmıştır. Böylece, günümüzde, başta kadın oyuncular olmak üzere, kadın sanatçıların sanatta ve toplumda varlığının ne denli önemli olduğunu göstermeyi amaçlamıştır.

Yaptığımız araştırmaya göre elimize geçen genel bilgiler şu şekildedir:

Bildiğimiz kadarıyla, ilk kadın sanatçılar, M.Ö. 4. yüzyılda Hellenistik Çağ tiyatrosunda, rahibelerden kurulu kadınlar korosunda yer almışlardır (Nutku, 2009: 108).

Antik Yunan Dönemi'nde, kadın karakterler erkekler tarafından oynanmıştır. Erkek egemen sistemde bir erkek tarafından yazılmış oyunda kadın karakterin bir erkek tarafından oynanması kadınları toplumsal olarak da yönlendirmiştir. Bu kurgu tarih boyunca erkek egemen sistemler tarafından var edilmiş ve kadının toplumdaki yerini ikinci plana atmak ve onları baskı altında tutmak için bir yöntem olarak kullanılmıştır.

Bu dönemde, Euripides yazdığı oyunlarda kadın sorunlarını ve kadın psikolojisini işlemiştir.

Roma ve Bizans Dönemi'nde ise, kadınlar daha çok bir eğlence aracı olarak açık saçık pantomimlerde görülmüşlerdir (Nutku, 2009: 108).

Bu dönemde, Mimus oyunları dışında kadınlar sahneye çıkmazdı. Sahneye çıkan kadınlar köleler arasından seçilirdi. Güldürmek amacıyla yapılan ve sapıklığa varan açık saçıklığıyla bilinen Mimus'ta kadınlar bir cinsel obje olarak kullanılırdı. Kadınların sahneye çıkarılmasının tek sebebi seks sahnelerinin gerçekçi olabilmesiydi. Gladyatörlerin köleleri öldürdüğü ve bunun bir tiyatro oyunu gibi sahnelendiği Antik Roma Dönemi tiyatrosunun en çok aşağılandığı dönemlerden biridir ve bu dönemde tiyatro gösterileri aynı zamanda kadınları zengin erkeklere/soylulara sunmak için de kullanılırdı.

Önemli bir yere gelmiş ilk kadın tiyatro oyuncusu Theodora'dır (M.S. 500-548). Bir pantomim oyuncusu olan Theodora, kraliçe olduktan sonra tiyatro adına üretimde bulunmaya devam etmiştir.

Hrosvitha (935-1002), tiyatro tarihinde bilinen ilk kadın yazardır. Terentius'tan etkilenerek 6 Latince komedi yazmıştır. Oyunlarında olumlu kadın imgeleri yaratmıştır.

Ortaçağ Dönemi'nde de kadın karakterleri erkekler oynamaktaydı. Kadınların sahneye çıkması yasaktı.

İlk başlarda dini oyunlar kilisenin elindeydi. Bunlar oyunların yazılmasıyla kalmayıp temsile de katılıyorlar, öyle ki, kadın rollerini de erkek kilise görevlilerinin oynadığı görülüyordu. Kadın karakterleri oynayan başına bir mendil koyar, bir cübbe giyerdi. (And, 1973: 60).

Rönesans Dönemi'nde, İtalya'da, Commedia'da tiyatro tarihinde ilk kez kadınlar önemli bir konuma gel-

diler. Gelosi kumpanyasının armasında resmi yer alan (ilk profesyonel kadın oyuncu olan) Isabella Andreini (1562-1604), şairlerin sayısız sonelerinde kutsadıkları bu kadın oyuncu, oyun yazarı ve şair olarak hem İtalya'da hem de Fransa'da saygı gördü (Cole ve Chinoy, 1997: 43).

Rönesans İspanyası'nda ise, kadın oyuncular tiyatro topluluklarının en önemli üyeleri idi. Bu daha çok İtalya'daki Commedia dell'Arte etkisindedir. Üstelik İspanya, kadın kılığında erkek oyuncuyu ahlaka aykırı buluyordu. Kadınların oynaması için, Madrid'de 1587'ye kadar herhangi bir izin verildiği kesin değilse de, bundan önce de kadın oyuncunun sahneye çıktığı sanılmaktadır. Ancak, birtakım kısıtlamalar da vardı. Kadın oyuncu ya aynı topluluktan bir erkek oyuncuyla evli ya da bir oyuncu çiftin kızı olmalıydı. Oyuncu değilse bile, erkek oyuncuların karıları yanlarında bulunmalıydı. Bununla birlikte soylu kişilerin ve kralların, kadın oyuncuların kapatmaları vardı (And, 1973: 67).

Bu dönemde soyluların sanat koruyuculuğuna soyunmaları, kadın oyuncuları elde etmek için sanata yatırım yapmaları, kadınların sahneye çıkabilmesinde çelişkili bir etken olmuştur.

İngiltere'de, 1656 yılına kadar kadın rollerini genç erkeklerin oynadığını Oyunculuk Sanatı adlı kitapta geçen şu cümleden anlıyoruz: "(...) 1656'ya kadar kadın oyuncu göremeyecek olan tiyatrodaki kadın rollerini canlandıran genç delikanlı çıraklar bulunurdu (Cole ve Chinoy, 1997: 59).

Shakespeare'in oyunlarındaki bazı kadın karakterlerini incelediğimizde onların güçlü, akıllı ve özgür iradesini kullanabilen kadınları temsil ettiğini görürüz. Ancak farklı yorumladığı kadın karakterleri de vardır. Shakespeare, oyunlarında kadını yer yer kötü, cehennem kadar kara, şehvet düşkün, yalancı, çirkin ve şeytan olarak, yer yer de masum, melek, çıldırtan sevgili, sarışın dilber ve tanrıça olarak gösterir (Tangün, 2011: 18-47).

Fransa'da, kadın rollerini kadınlar oynamaktaydı. Genelde kadın oyuncular bir erkek oyuncuyla evliydi ve kadınlar bir oyunda kocalarıyla birlikte oynarlardı.

17. yüzyılda, Aphra Behn (1640-1689) ilk profesyonel kadın oyun yazarıdır. Birçok kez sahnelenmiş olan 18 oyun yazmıştır.

Restorasyon Dönemi'nin getirdiği en büyük yenilik, tiyatroya kadın oyuncuya kavuşmasıydı. Çünkü, erkeğin kadın kılığına girmesi ahlak dışı görülüyordu. Bu, oyun yazarlarını da etkiledi, ilginç kadın karakterleri çizdiler. Oyun yazarları, belirli kadın oyuncuları düşünerek karakterler yaratıyorlardı. Sözcüğü, yazar Congreve, Araminta, Angelica ve Millamant gibi kadın karakterlerini oyuncu Anne Bracegirdle'ü (1671-1748) düşün-

Isabella Andreini
(1562-1604)

Aphra Behn
(1640-1689)

rek yaratmıştı. Çağın başında yine de bazı kadın rolleri oğlanlarca oynanıyordu (And, 1973: 71).

Bu dönemde batıda olduğu gibi Hint tiyatrosunda da kadın rollerini kadınlar oynamaya başladı. Yalnız Tibet'te kadın rollerini erkekler oynamaya devam etti.

Çin ve Japonya'da oyunculuk geleneksel olarak bir erkek işiydi. (...) Kabuki tiyatrosunun kurucusu kadınlardı. Ancak, 18. yüzyılda Çin sahnesi kadınlara yasak edildi. Bu yasak, imparatorun bir oyuncu kadınla evlenmesi üzerine konulmuştur. Japonya'da ise başladığından bir yüzyıla yakın zaman sonra imparatorluğun buyruğu ile yasaklandı. 20. yüzyılda Çin ve Japonya'da kadın oyuncu yine sahneye çıktı (And, 1973: 82).

18. yüzyılda, pek çok ünlü aktris vardır. Bunlar arasında Adrienne Lecouvreur, Matmazel Dumesnil sahne adıyla çalışan Marie-Françoise Marchand, Peg Woffinton, Sarah Siddons, Charlotte Desmares, Mrs. Anne Oldfield, Kitty Clive, Sophie Schröder, Tatyana Troyepolskaya, Katerina Semyanova yüzlercesi arasından birkaçıdır (Nutku, 2009: 113).

Rusya'da, Çariçe Elisaveta'nın (1709-1762) saltanatı sırasında tiyatronun, taşra kentlerine kadar yayıldığını aktaran Stanislavski (1992: 15-16), anlatımına şu şekilde devam eder: "Çariçe Elisaveta'ya teşekkür etmeliyiz, çünkü onun bu candan il-

Sarah Bernhardt
(1844-1923)

gisiyle yerel tiyatrolar kurma girişimleri, varlıklı aristokratlar arasında giderek bir moda haline geldi. Bu tiyatrolarda çalışan aktörlerle aktrisler, çoğunlukla, toprak köleleriydi. Fakat soylularda zamanla temsillerde rol almaya başladılar. (...) Kont Sheremetev tiyatro sevgisinde o derece ileri gitti ki, sonunda topluluğun köle aktrislerinden biriyle de evleniverdi. Bu esin perilerinin köleleri o zamanlar gerçekten çetin koşullar altında yaşamaktaydılar. Bakarsınız, efendileri bir gün göklere çıkarır onları, ertesi gün ahırda çalışmaya yollar; üçüncü gün de öküz, inek gibi satıverirdi.

Rus Çariçesi II. Katerina (1729-1796) bu dönemde sahne oyunları yazmıştır.

Tiyatro her ne kadar imparatoriçeler tarafından desteklenmiş olsa da, bu dönemde Rusya'da kadın oyuncuların yaşadığı sıkıntılar, erkek oyuncuların yaşadığı sıkıntılardan çok daha büyüktü.

19. yüzyıl itibarıyla romantizm tiyatrodaki etkisini göstermeye başladı ve Romantik dram, yeni bir oyunculuk anlayışıyla birlikte ünlü kadın oyuncuların ortaya çıkmasını da sağladı. Bu oyuncuların bazıları Ristori, Rachel, Bernhardt, Rejane, Duse'dir. Özellikle Sarah Bernhardt (1844-1923) bu dönemde adını en çok duyuran kadın oyuncudur.

20. yüzyıldan günümüze kadar yalnızca oyunculuk alanında değil diğer tüm sanat dallarında da çok önemli kadın sanatçılar başarılarıyla dünyaya isimlerini duyurmuştur. Erkek egemen sistem içinde bir kadın sanatçının kazandığı başarıyı "mücadele" kelimesiyle ilişkilendirmek yerinde olacaktır.

Ülkemizde ise tiyatro sanatının gelişimi çok geç olmuştur. İlk Türkçe oyun 1859'da yazıldı. 1860'da yayınlandı. İlk oynanan Türk oyununda o zamanki şartlardan dolayı Ermeni oyuncular oynadı. Yine ileriki yıllarda 1869'a kadarki oyunlarda Ermeni oyuncular oynadı. Türkçe oynayan tiyatro grubu 1869 yılında kuruldu. Adı Tiyatro-yi Osmani idi. Tiyatro-yi Osmani'nin başında Güllü Agop Efendi vardı. (Arıkan, 1998: 458).

Kadın rollerini Ermeni kadınlar onuyordu. Türk kadınlarının oyunları seyretmesine yalnızca kumpanyalarda izin veriliyordu ve tiyatronun en güzel temsillerinin verildiği ramazan ayında kadınların oyun izlemesi yasaktı (Arıkan, 1998: 460).

Sahneye ilk çıkan Müslüman kadınının, 19. yüzyılın ikinci yarısında, "Amelia" sahne adıyla çıkan, bir

kazaskerin kızı olan Kadriye'dir. Bir temsilde tanındığı için, sonradan sahneyi bırakmak zorunda kalmıştır. 20. yüzyılda, 2. Meşrutiyet'ten sonra sahneye çıkan, ama sürekli polis takibi yüzünden sahneden uzaklaşmak zorunda bırakıldığı için uyuşturucuya alışan ve 1941'de yapayalnız ölen Afife (Jale)'dir (Nutku, 2009: 116).

Agah Özgüç'ün (2006) bu konuda verdiği bilgiler ise şöyledir: Sahneye çıkan ilk Müslüman Türk kadını 1889 yılında Nazilli'de sahneye çıkan Amelia sahne adıyla Kadriye'dir. İkinci olarak sahneye çıkan ise 1920 yılında Mevdude Refik'tir. Mevdude Refik'ten otuz gün sonra da, 15 Eylül 1920'de, Afife Jale (1902-1941) ilk kez sahneye çıkmıştır.

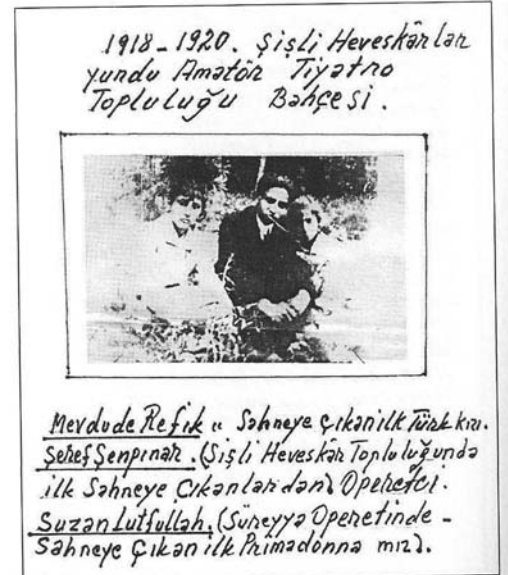
Cumhuriyetten sonra yazılan tiyatro oyunlarındaki kadın tiplerini incelediğimizde karşımıza şöyle bir karakterler dokusu çıkar: Yirmili, otuzlu, hatta kırklı yıllarda yazılan oyunlarda dramatik olanı yaratan genellikle suç eğilimli kadınlardır. Suçlu, ya da "Günahkar Kadın" tipi bu oyunların ortak malzemesi olmuştur denilebilir. Oyunun eylemini ateşleyen, olayları yaratan, kendisi ve çevresindekiler için yıkımı hazırlayan odur. Kötü eş, kötü anne, engellenemeyen tutkuları ile bir tehlike odağı oluştururlar. Çeşitli oyunlarda bu tipe yakıştırılan özellikler, kumar oynaması, içki içmesi, eğlenceye, lükse düşkün olması, makyaj yapması, saçını boyamasıdır. Suçlu kadın erkeğini çekip çeviremez, çocuklarına doğru eğitim veremez, cinsel dürtülerini kontrol edemez. Bu yüzden kocasını aldatmaya eğilimlidir. Kocasını, kayınbiraderi ile, üvey oğlu ile, asistanı ile aldatan kadınlar bu oyunların vazgeçilmez kara kişileri olmuştur. Vedat Nedim Tör'ün, Cevdet Kudret'in, Necip Fazıl Kısakürek'in, Nazım Hikmet'in, Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın oyunlarında bu tipin çeşitli örneklerine rastlarız (Şener, 2011: 27-28)

Kadının sinema sanatına girmesi ise 19. yüzyıl sonunda başladı, 20. yüzyıl içinde de tüm dünya tarafından tanınan kadın yıldızlar var etti. (...) Ancak büyük sermaye gerektiren film yapımı ticarete dayalı büyük bir endüstriyi var ettiğinden, kadın genellikle bir ticaret metası durumuna gelmiştir. Çünkü onların ününün bir bölümünü ortaya çıkaran reklam medyası, Marilyn Monroe'nun bacaklarını, Brigitte Bardot'un dudaklarını, Sophia Loren'in göğüslerini pazarlayarak en geri bırakılmış ülkelerin en ücra köşelerinde bile "bu dişilerin görüntüleri birer fetiş katına yükselmiştir." Elizabeth Taylor'un menekşe gözleri, mücevherleri ve aşkları manşet olmuş, sinema tanrıçalarının giyimleri, makyajları, tavırları, birçok genç kızın ideali olmuştur. (Nutku, 2009: 115).

Femme Fatale; ilişkiye girdiği erkeğe sonunda türlü sıkıntılar yaşatan çekici ve kötü kadın tiplemesi, sinemada kadın oyuncuların çoğunlukla canlandırdığı tiplemedir. Gerek tiyat-

Afife Jale

Mevlüde Refik

Alice Guy-Blaché (1873-1968)

roda gerekse sinemada kadın oyuncular kötü kadın karakterleri oynarken ne kadar başarılı olursa, alt metinde, bu başarının, kadını toplumsal olarak kötülediği düşünülmektedir. Bu çelişkili başarı, erkek egemen kültürün sistemsal bir oyunudur.

Sinemadaki ilk kadın yönetmen olan Alice Guy-Blaché (1873-1968), yönetmenliğe 1896'da başlamış ve toplam 14 film yönetmiştir.

Türkiye'nin ilk kadın yönetmeni Cahide Sonku'dur (1919-1981). Ruken Öztürk, Nuran Şener, Feyturiye Esen, Bilge Olgaç, Birsen Kaya, Lale Oraloğlu ve Türkan Şoray'ın 1951-1980 yılları arasındaki yönetmenlik süreçlerini, "erkek olmayan" ilk kadın yönetmenler olarak nitelemektedir. Söz konusu yönetmenlerin bu süreçte yönettikleri filmlerde kadın olmaları bağlamında ayırt edici bir özellik yoktur (Öztürk, 2004: 160).

Tiyatronun içinde olan ya da ilgi duyanların bildiği en büyük sorunlardan biri, yeterince kadın oyunu yazılmamış olmasıdır. Tiyatro tarihi boyunca yazılmış olan oyunların çoğunun, erkek egemen bir bakışla, erkeklerin dünyasını yansıttığını görürüz.

Edebiyatta da, örneğin masallarda, kadın karak-

terler, çoğunlukla, başı belaya giren ve onu kurtarması için bir zengin erkek kahramana ihtiyaç duyan kişiler olarak yansıtılmıştır. Bu da yine kadını değersizleştirmek için erkek egemen sistemin yarattığı bir oyundur.

Şiddet kadınların yaşadığı en büyük sorunlardan biridir. Tiyatroda, sinemada, edebi eserlerde ve hatta afişlerde kadının şiddet gören insan olarak vurgulanması var olan sorunu daha da büyütmemektedir.

Örnek olarak; kadına uygulanan şiddete karşı yapılan afişlerde kadın dudağı patlamış, yüzü gözü morarmış halde gösterilir. Her ne kadar afişte "Kadına Şiddete Hayır!" yazsa da imgede vurgulanan şiddet görmüş kadındır. Özellikle çocuklarda ve ergenlerde slogan gidecek, ama bu imge kalacaktır. Böylece kadının sürekli şiddet gördüğünü vurgulayan imgeler kadının şiddet görüyor olmasını olağanlaştırmaktadır.

Bu soruna sanatın her dalında, edebiyatta ve medyada sıklıkla rastlanmaktadır. Bunun, erkek egemen sistemde, kadını baskı altına alıp ataerkil üretimlerle kadının tüm alanlardaki güçlü varlığını zedelemek için yapıldığı düşünülmektedir.

Bundan sonra, değiştirici gücü herkesçe bilinen, sanatta, edebiyatta ve medyada yapılması gereken en önemli şey güçlü kadın karakterlerin öne çıkarılması ve vurgulanmasıdır. Böylece yalnızca sanat alanında değil, toplumun tüm alanlarında, kadınlar özgürce üretimde bulunabilecektir. Burada önemli olan erkeğe karşı değil, hep birlikte, erkek egemen sisteme karşı mücadele edilmesi gerektiğidir.

Kaynaklar

- AND, Metin; (1973), "Tiyatro Kılavuzu", Milliyet Yayınları, İstanbul
- ARIKAN, Yılmaz; (1998), "Uygulamalı Tiyatro Eğitimi 2", Arıtaş Yayınları, İstanbul
- COLE, Toby ve CHINOY, H. Krich; (1997), "Ünlü Oyuncuların Oyunculuk Sanatı 1", Mitos Boyut Yayınları, İstanbul
- NUTKU, Özdemir; (2009), "Troya'nın Tahta Atı", Şenocak Yayıncılık, İzmir
- ÖZGÜÇ, Agah; (2006), "Bir Sinema Yazarının Günlüğünden Aykırı Notlar", +1 Kitap Yayınları, İstanbul
- ÖZTÜRK, Semire Ruken; (2004), Sinemanın Dış Yüzü, Om Yayınları, İstanbul
- STANISLAVSKI, Konstantin; (1992), "Sanat Yaşamım", Can Yayınları, İstanbul
- ŞENER, Sevda; (2011), "Gelişim Sürecinde Türk Tiyatrosu", Mitos-Boyut Yayınları, İstanbul
- TANGÜN, Merih; (2011), "Shakespeare, Oyunlarındaki Kadın Karakterlerini Yüceltiyor mu? Yeriyor mu?", Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturji Bölüm Dergisi, 17. Sayı, İstanbul

CADI AVI

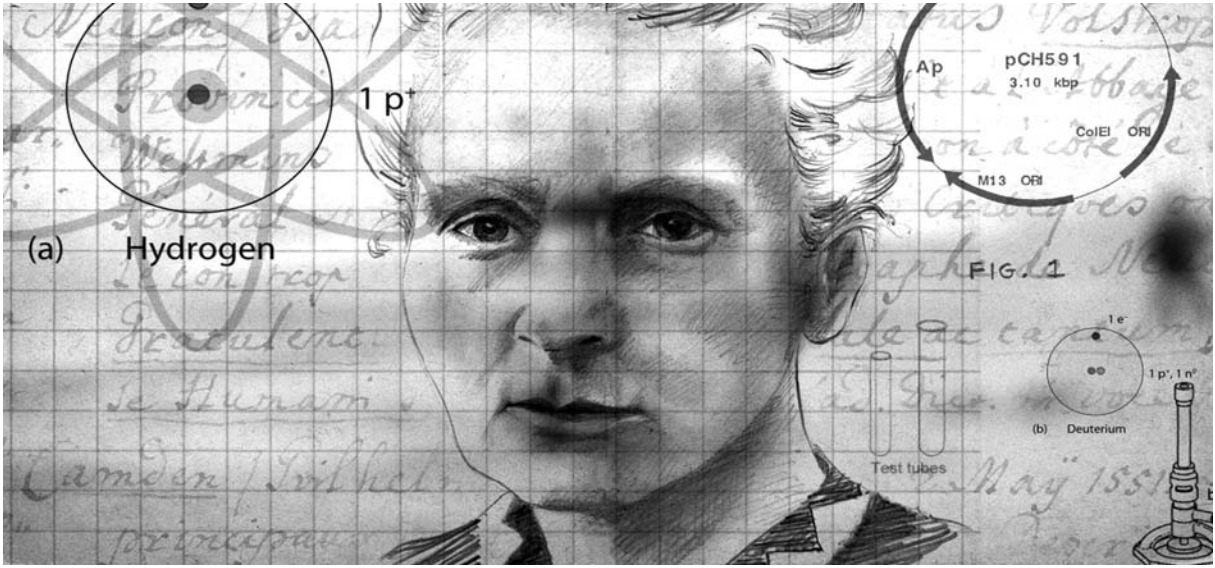
Temade ÇINAR

1500 yıl boyunca kadınların en gelişkinlerini öldüren bir süre avı, cadı avı. 430'lu yıllardan başlayıp en son 1996 yılına kadar izini sürmüş. Bir kadının diğerlerinden daha çok şey biliyor olması cadı ilan edilmesi ve öldürülmesi için yeterli. Hatta diğerlerinden değişik olması, saralı olması ya da birilerini şüphelendirecek bir şeyler yapıyor olması yeterli. Cadıların süre avlarını yürütenlerse yine kadınlar. Yıllarca yargılanmalarına bile gerek duyulmadı. Üstelik öldürme eylemi müthiş bir öfke içeriyor. Akıl almaz işkenceler, yakmalar, taşlamalar dünyanın her yerinde kadın için özel olarak tasarlandı.

Yunan filozof, matematikçi ve astronom olan Hypatia 415 yılında 45 yaşında tıpkı diğerleri gibi ruhunu şeytana sattığı ve bütün kötülüklerin kaynağı olduğu için taşlanarak katledildi. İskenderiye Kütüphanesi'nde felsefe, matematik ve astronomi üzerine dersler vermişti. "Astronomik kanun"u yazdı. Yazdığı eserlerin hepsi yakıldı. Ancak yazdıkları astronomiye kılavuzluk edecek kadar değerli bilgiler içeriyordu ki onu bilim insanları mektuplarındaki tartışmalarından yeniden derlediler. Onun ölümüne karar veren Piskopos Cyril İncil'den yaptığı alıntılarını öldürme kararına dayanak yapıyordu. "Kadın sessizliği ve uysallığı öğrenmelidir. Kadının ne ders vermesine ne de erkeğin üzerinde yetki sahibine ne de erkeğin üzerinde yetki sahibine izin vermeyeceğim. Suskun olacak ve sessiz kalacaktır. Çünkü önce Âdem, sonra Havva yaratılmıştır".

Yasal olarak ilk cadı yargılanması 1204 yılında gerçekleşti. O güne kadar "cadı"nın yakalanması ve yakılması bir linç furyası halinde gerçekleşiyordu.

1080 yılında Papa Gregor VII yaşanan büyük bir doğa felaketinin ardından yaptığı açıklamada bu olayın tanrının bir cezası olduğunu, ölmüş olan suçsuz kurbanların laneti sonucu geliştiğini ve sadece bu öfkenin giderek artacağını ifade etmesinden sonra yıllarca bu lanete karşı cadı avı devam etti. 1115 yılında bu lanete karşı otuz kadın aynı günde yakıldı. 1585 yılında Trier’de o kadar çok kadın cadılık suçlaması ile yakılmıştı ki, iki köyde sadece iki kadın kalabildi. Cadılar, genellikle dul ve yaşlı kadınlardan oluşuyordu. Dul kadınları denetleyecek erkekler yoktu. Bu kadınlar ebelik, çocuk ve hasta bakımı ile ilgileniyor, diğer kadınlar üzerinde belli bir etki kazıyorlardı. 15. yy’da Papa cadıların gece süpürgeleriyle uçtuğunu söylediği için, gece sokakta yalnız yürüyen, evlerinde süpürge bulunan yaşlı kadınlar şeytanın toplantısına gitmekle suçlandılar. Onlar şeytana ruhlarını satma karşılığında ondan üstün güçler alıyorlardı. Yoksa nasıl bilebilirlerdi diğer insanların bilemediklerini. Dünyanın başına gelen her felakette, vebada, kolerada, hep cadılar sorumlu tutuldular. Bundan 19 yıl önce tetanoz salgınının sorumlusu olarak Afrika’da 300 kadın yakılarak öldürüldü. Hükümet yetkilileri salgından cadıları sorumlu tutan bir radyo konuşması yapmıştı. Üstelik salgınlarda, cadılıkla suçlanacaklarını bildikleri halde ilaçlar yapan ve tedavi yapan kadınlar...

Bir bilim adamının himayesiyle kurtulmamışsa insanların bilmediği şeylerle uğraşan her kadın “cadı” olarak nitelendiriliyordu. 1930 yılında yakılan Jeand’Arc ve Agner Bernauer gibi kendi geleceğini saptamak isteyen kadınlar da aynı sonu paylaştılar. Engizisyon mahkemeleri yüz yıllarca cadı avını her gün gelişen, türlü işkence yollarıyla sürdürdü.

Cadı avı bir kültür olarak yasaklandığı dönemlerde de devam etti. Artık engizisyonlar yoktu ama kadın her alanda aynı düşünce ile yargılanıyor, dışlanıyor, mahrum bırakılıyordu.

Tümü erkeklerden oluşan -başka türlü olamazdı- Fransız Bilim Akademisi’nin 2 kez Nobel ödülü kazanmış Marie Curie’nin üyeliğini reddetmesi nasıl açıklanır. Marie bundan sonra kadınlara eğitim veren bir üniversite kuracak ve çalışmalarına yalnız başına devam edecektir.

Marie Curie, Radyoaktivite üzerine yaptığı çalışmalarla iki farklı alanda Nobel Ödülü kazandı. Uranyumla yaptığı deneyler sonucu radyoaktiviteyi keşfetti. Toryumun radyoaktif özelliğini buldu ve radyum elementini ayırttı. 1903 Nobel Fizik Ödülü, 1911 Nobel Kimya ödülü sahibi ve radyoloji biliminin kurucusu oldu. Ülkesinde süren özgürlük mücadelesini destekledi ve bulduğu elemente “Polonyum” adını verdi. Çalışmalarıyla bir çığır açan Curie, Nobel Ödülü’nü alan ilk kadın, bu ödülü iki kere alan ilk bilim insanıdır. Onun başarılarına radyoaktif izotopları izole etmek için radyoaktivite teknikleri, polonyum ve radyum keşfi de dahildir. Radyumu saf hale getirmek için eşi Pierre’le birlikte bir fabrika dolusu atığı kazanlarda kaynatarak çalıştı. Bir servet değerindeki birkaç gram radyoaktif elementini o günlerde aynı konuda çalışma yapmakta olan bilim insanla-

rına armağan etti. “Radyum bir elementtir. O, doğaya aittir bana ait olamaz.” sözü ile bilimde patent tartışmalarını başlattı. Çalışmalarına devam edebilmek için radyumu yeniden satın alması gerektiğinde aylarca Amerika’da seminerler vermesi karşılığında onu ABD başkanının elinden aldı. Onun yönetimi altında, dünyanın ilk çalışmaları radyoaktif izotoplar kullanılarak, radyoterapi tedavisi yapıldı. I. Dünya Savaşı sırasında taşınabilir röntgen cihazları yaparak, kızı Irene ile birlikte cephede yer aldı. Genç kadınlara X ışını teknolojisini öğretti. Çalışmaları sırasında aşırı radyoaktif maruz kaldı, “bilim için ölen bilim insanları” kategorisinde yer aldı. Öyle ki bugün bile not defterleri radyoaktif koruma altında incelenebilmektedir. Tüm bunlara rağmen resmi bir akademide yer alamadı. Ondan sonra da bir kadının akademiye kabul edilmesi yıllar alacaktı.

Bilim insanı, ya da dünyanın en zeki insanı deyince aklımıza Albert Einstein geliyor değil mi? Neden Marie Curie değil acaba?

Yakın tarihimizde bir Marie daha bu topraklardan geçti. Biyolojide Everest’in tepesine bayrak diken kadın olarak kabul edildi. Oysa Ankara Üniversitesi’nde yıllar sonra ona bu unvanı verecek çalışması olan doktora tezi herkesin gözü önünde çöpe atılmıştı. Adını hiç duymadık. Gazeteler yazmadı.

Ney yaptı bu kadın? Nanobakterileri buldu. Bütün vücuttaki tikanıklıklar, kireçlenmeler, plaklar nanobakterilere karşı vücudun verdiği reaksiyon sonucu oluşuyordu. Ateroskleroz’dan, MS plaklarına, böbrek taşlarına diğer pek çok hastalığın tedavisinin kapısını araladı... Tıpta mucize yaratacak bir evreni keşfetti Neva Çiftçioglu.

NASA’nın Mars’tan düşen bir taşta nanobakterilerle karşılaşması Neva’nın hayatını değiştirdi. Ülkesine bağlılığında ısrar edip dışkı incelemesi yapılan laboratuvarlarda çalışmayı göze aldığı bir sırada, NASA onu Mars çalışmalarına dahil etti, doçentliğini ülkemizde alamadığı için Finlandiya’da almış, tüm ısrarlarına rağmen ülkesinde iş bulamamış, bütün kapılar yüzüne kapanmış olan bu kadını... Buluşunun patentini ülkesinden bir üniversiteye vermek için uğraşan ve ABD’de bu patent için önerilen tüm tekliflere direnen bir kadını...

1700’lerin sonlarında yaşayan Matematikçi ve gökbilimci Lovelace Kontesi’nin adını bile bilmiyoruz. Çünkü bir kadın olarak kabul görmeyeceği için kitaplarında yalnız isminin baş harflerini kullandı. Yıl-

larca gizli çalıştıktan sonra, bu kadın bugünün bilgisayarlarını teorik olarak tasarladı.

Kadınlar tıpkı yaşamın diğer alanlarında olduğu gibi bilim alanında da ırmağın tersine yüzmek zorunda kaldılar. Bugün bile kadınların bilim alanında ne kadar az olduğunu görüyoruz. Bu oran ancak Küba, SSCB gibi sosyalist ülkelerde erkeklere yaklaşıma fırsatı bulmuştur.

Erkek çocuklarının bir iş sahibi olmak üzere, kadınların ise iyi bir eş olmak üzere yetiştirildiği dönemler çok geride kalmadı. Kapitalizm de işsizliğin çaresini kadınları iş yaşamından evlerine kovmakta arıyor. Çalışan erkeklerin ev işleri, çocuk yetiştirme işlerini kendi üzerinden atarak, dinlenme ve yenilenme zamanlarını en iyi şekilde kullanacakları bir aile ortamına doğru toplumu itiyor. Üstelik her aile küçük bir karakol. Bütün bunların yerleşik hale getirildiği her sistem kadının önüne önyargılarla dolu birçok engel koyuyor.

Yüzyıllardır kadınların -eğer zengin bir aileden gelmiyorsa- ancak gizli yollarla ya da kavga vermek zorunda kalarak bilimsel çalışmalar yapıyor olması, hatta bu kadınların çoğunun daha olasılık halinde bile cadılıkla yargılanıp öldürülmesi erkek egemen toplumların bir sonucu.

Bilimsel çalışma yapmak demek bugün de pek çok kongreye, sempozyuma katılmak, araştırmalar için gecenin geç saatlerine hatta sabahlara kadar çalışmak demek. Ev işlerine ayrılan zamandan okumaya, deneylere, tartışmaya, yazmaya vb. zaman aktarmak demek. Bilim dünyasının çoğunluğunun erkek olduğu gerçeği değişmedikçe kadınların bu erkeklerle sabahlara kadar çalışmak zorunda kalmasının, uzun seyahatlere çıkmasının çalışma yaptığı bilim insanı tarafından da, çevresi tarafından da iyi niyetlerle yorumlanması çok zor. Uzun süre ailesinden ayrı kalmak zorunda olan bilim kadını kötü anne ve eş olarak yargılanır da aynı kişi erkek olduğunda bilim için yaptığı fedakarlıklardan söz edilir.

Cadı avı devam ediyor. En ileri çevrelerde bile bütün bunlara “izin veren” erkek anlayışlı eş olarak nitelendiriliyor. Yani bilim insanı olması kadının toplumsal rollerindeki beklentileri değiştirmiyor. Hatta eşleri de bilim insanı olsalar da. Dayak yiyen kadınların önemli bir oranının üniversite mezunlarından oluştuğuna bakarsak cadı avının devam ettiğini söyleyebiliriz.

Eşitlik ülküsü şair kadını cesaretlendirir

Berrin TAŞ

Ben sorgulayıcı bir insanım. Bu nedenle “Ben kimim?” sorusunu sormuştum. Bu soruyu sorduğumda Sokrates'i biliyordum. Yalnızca ağlayıp sızlayarak yaşamımı sürdüren bir kadın olmak istememiştim. Bu nedenle şiirle kendimi var etmeye karar verdiğimde başkalarının -erkeklerin debana nasıl baktıklarıyla ilgilenmedim. Ben hep kendi eksikliklerimi kapatmaya çalıştım. Kendimle ilgilendim. Bilgilenme kavgası verdim. Yaşam karşısında öğrenciliği seçmem beni besledi.

Sorduğunuz soruyu düşündüm. Şair kadın olmanın zorlukları nelerdir, demiştiniz.

Birdenbire kendimi çok tuhaf bir durumda duyumsadım. Sanki söyleyecek bir şeyim yoktu. Sanki hiç sıkıntı çekmemiştim. Ne yazacağım şimdi ben, dedim.

Sonra sorunun zorluklarla iç içe yaşayıp da bu zorlukları görmezden gelmekten kaynaklandığını anladım.

Evet görmezden gelmek.

Önüme çıkan sorunlar benim kişisel yaşantımdan ya da yanlış tutumumdan kaynaklanmıyordu. Yoluma çıkan sorunlar ülkemizdeki eril bakışın toplumsal alanı ele geçirmesinden kaynaklanıyordu. Eril bakış toplumsal alana kadınları eşitlikçi bir tutumla almaya istekli değil. Kadını kolaylıkla dışlayabiliyor. Bu durumda kadın sürekli sorun ettiklerini dile getirerek kendini hırpalamaktan başka bir şey yapamaz. Sürekli ezildiğini, horlandığını, dışlandığını söyleyerek savunmada kalmak yorucu bir çabadır. Tüketir insanı. Bu nedenle ben şikayetçi bir tutum almak yerine kendime emek vermeyi seçmiştim.

Kısaca şu: Eril bakışın sana nasıl baktığını umursamadan kendini var etmek için çalışmak. Benliğini geliştirmek, varlığını zenginleştirmek için çabalamak. Kimin ne dediğine aldırmadan inatla doğru bildiğin yolda yürümek. Dik ve onurlu yaşayabilmenin koşullarını yaratmak. Yarattığın koşullara bağlı kalmak. Kendine ayırdığın alanı korumak. Yaratıcılığının harcanacağı yok sayılacağı ortamlardan uzak kalmak. Benim yaptığım buydu.

Önüme çıkan zorlukları unutup şiirin, felsefenin ardından yürüdüm. Yaratıcılığımın yolunu açmak için emek verdim. Bir anlamda şair kadın olarak beni yaratıcı alana almakta isteksiz davrananları umursamadım.

Şiirimi överken cinsiyetimi dışlayarak övdüler. Kadınlar şiir yazamaz, sende erkek geni var, onun için güzel şiir yazıyorsun diyen de oldu. Kadın kendisi bir şiidir, şiir yazmasına gerek yoktur, diyen de oldu. Bir yandan kadın olarak bana iltifat eder görünürken öbür yandan yaratıcı alandan dışlayanların sözlerine yanıt bile vermedim. Onlarla birlikte kahkahalarla güldüğüm de olmuştur. Köhnemiş zihniyetleri değiştirmenin kolay olmadığını biliyorum. Bütün yaptığım kadına önyargıyla yaklaşanların moralimi bozmalarına izin vermemekti.

Kadınların yaratıcı alandan dışlandıklarını gördüm. Bu dışlanma kadınların kendilerini savunmak amacıyla geri çekilmelerine neden oluyor. Yaratıcılığının değersizleştirildiğini görmek yıpratıcı, bıktırıcı bir duyguya yol açar. Çalış, çabala, ne yaparsan yap asla yaratıcılığın yollarında ilerleyemezsin. Çünkü sen kadınsın. Boşuna uğraşma.

Boşunalık duygusu kadınların hep geri çekilmesine yol açmıştır. Yaratıcılık yoluna konan taşlar yorar insanı.

Ben sorgulayıcı bir insanım. Bu nedenle “Ben kimim?” sorusunu sormuştum. Bu soruyu sorduğumda Sokrates'i bilmiyordum. Yalnızca ağlayıp sızlayarak yaşamını sürdüren bir kadın olmak istememiştim. Bu nedenle şiirle kendimi var etmeye karar verdiğimde başkalarının -erkeklerin de- bana nasıl baktıklarıyla ilgilenmedim. Ben hep kendi eksikliklerimi kapatmaya çalıştım. Kendimle ilgilendim. Bilgilenme kavgası verdim. Yaşam karşısında öğrenciliği seçmem beni besledi. Dikkatimi bilgilenmeye, varlığımı zenginleştirmeye, eksikliklerimi tamamlamaya vermek kırılğanlıklara kapılmama önledi.

Romen şair kadın Liliana Ursu, “İstedığın Başlığı Koy” adlı şiirinde kadının yaratıcı alandan dışlanmasını dile getirmiştir. Dışlansa bile yazmayı sürdürmenin güzelliğini. Bir gün dikkatle okunabilme umudunu diri tuttuğu şiirinde eşitlik ülküsü şairin itici gücü olmuştur.

İSTEDİĞİN BAŞLIĞI KOY

*Güzel bir kadından
beklersin de her şeyi
şiir yazmasını beklemezsin*

*çirkindir kadın ozanlar geleneğe göre
inandırıcı olamazlar yoksa
kendini düşünmeyi gerektirir sanat,
yalnızlığı, bunalımı ve kompleksleri*

*kahın camlı gözlükleri ve elbet
arınmışlığın simgesi ergenlik sivilcelerini
bir de oturup derin düşler kurmayı dört duvar arasında*

*Güzelse ozan flört etmen gerekir onunla
elden geçirmen dizelerini
başka iş alanları önermen
ve yalnızca aptalları
etkilediği için güzellik
daha alaysıdır onları eleştiren yazılar, daha kuşkucu
daha ince eleyip sık dokuyan*

*Yüz yaşına geldiğimizde biz, o kadar yaşarsa içimizden biri
Eşit olduğunda bütün kadınlar
Dikkatle okunacağız en sonunda
Ve belki kabul bile göreceğiz.*

Yararlanılan kaynak: Romen Kadın Ozanlar, Suskun Sesler, Türkçesi; Kemal Özer, Ergin Koparan, Yordam Yayıncılık, Birinci basım: Ekim 1992

AKADEMİDE KADIN OLMAK

Sibel Özbudun

“Kadın akademisyenler ülkenin en elit kesimine dahiller; kocaları da en az onlar kadar okumuş-yazmış olmalı; hiç mi yardımcı olmuyorlar?” sorusu geçebilir aklınızdan. Şu bir gerçek, kadın akademisyenlerin yarıya yakınının eşleri de akademisyen, akademisyen olmasına amma...

Evet işin bir de amma'sı var. O da şu: Ankara'nın çeşitli üniversitelerinde görev yapan 50 kişilik erkek öğretim elemanları örnekleme üzerinde yapılan bir araştırma, erkek akademisyenlerin iç dünyasına ve toplumsal cinsiyet kavrayışına ışık tutuyor. Ve çarpıcı bir sonuç veriyor: Mülakatlara katılan 50 erkek akademisyenden 40'ı, “geleneksel Türk erkeği” standartlarından en ufak bir sapma dahi göstermemekte! Örneğin, buyurun “Erkeklik deyince aklınıza ne geliyor?”

Türkiye'deki kadın akademisyenler genellikle “kariyer” açısından en şanslı kadın grubu addedilir; bunu desteklemek için de sık sık ülkedeki kadın profesör ya da doçentlerin sayısı ABD ya da Avrupa ülkeleriyle karşılaştırılır; akademisyen kadınların çokluğuyla övünülür... Farklı kesimler bu olguyu farklı yorumlasa da [örneğin Kemalistler için bu durum Atatürk'ün Türk kadınına sağladığı hakların sonucudur; feministlere göre ise bu durum, daha çok akademi mesleğinin “itibarsızlaşması” ile bağlantılıdır] Türkiye'de kadın akademisyenlerin sayısı, “milli gurur”larımız arasında olagelmıştır!

Gerçek olan şu ki, Türkiye üniversitelerinde kadınların oranı, akademik kademe düştükçe artmaktadır. Akademik mesleğin en düşük kadrosu araştırma görevlilerinde kadınlarla erkeklerin sayısı neredeyse eşitlenmiş durumdayken, yardımcı doçent ve doçentler arasında kadınlar yaklaşık 1/3, profesörler arasında ise yaklaşık 1/4 oranında temsil edilmektedir.

Bu oranlara bakıp, akademik camiada kadın temsiline geleceği konusunda iyimser sonuçlar çıkarmak, elbette ki mümkün. Öyle ya, kadın profesörlerin sayısı düşük iken kadınlar alt kadroları doldurmaktadır. Bu durumda, yıllar geçip de araştırma görevlileri akademik basamaklarda yükseldikçe, kadınlar öğretim elemanlarının yarıya yakınına oluşturarak pek az meslekte görülen bir olguyu gerçekleştireceklerdir.

Mi acaba? Biraz daha yakından bakıldığında, durum hiç de parlak gözüküyor. Birkaç bakımdan...

Öncelikle, şöyle ilginç bir durum göze çarpıyor: Türkiye üniversitelerinde günümüzde kabaca 19.000 kadar erkek araştırma görevlisi bulunuyor. Erkek yardımcı doçent sayısı ise, bu rakamla bir uyarlık sergilemekte: 13.371. Buna karşılık, 17.500 kadar kadın araştırma görevlisine karşın, yardımcı doçentliğe erişebilen kadın sayısında, dramatik bir düşüş gözlemleniyor: yaklaşık 7.700. Bu uyarsızlık, araştırma görevliliğinden yardımcı doçentliğe geçiş sürecinde kadınların bir darboğazla karşılaştığını göstermekte. Bir başka deyişle, kadın araştırma görevlileri ya doktora tezlerini tamamlama aşamasında ya da kadroya geçiş sürecinde bir darboğazla karşı karşıya kalıyorlar.

Şöyle ki: Türkiye üniversitelerindeki kadın öğretim elemanlarının yüzde 38.6'sı araştırma görevlisidir (Erkek akademisyenlerde bu oran yüzde 30). Belirtmeye gerek var mı, iş yükü ve domestik yükümlülüklerin getirdiği engeller ile Türkiye üniversitelerinin AKP'li hâli'nin handikapları bir yana, araştırma görevlisi pozisyonu, hiçbir iş güvencesini içermeyen, bir çeşit "burslu lisansüstü eğitimi" kadrosudur. Doktora-sını tamamlayan araştırma görevlisinin kadrosu da lağvolur. Bir başka deyişle, öğrenimlerini tamamlayan kadın araştırma görevlilerinin kaçının öğretim üyesi kadrosuna geçebileceği, belirsiz bir sorudur. Veriler, kadın araştırma görevlilerinin, yardımcı doçentliğe geçişte erkek meslektaşlarına göre daha sıkı bir darboğaz yaşadığını göstermektedir

Bu işin bir yönü. Bir başka yönü ise, Türkiye üniversitelerinde kadın akademisyenler, ağırlıklı olarak tıp, sağlık bilimleri, edebiyat (ve fen-edebiyat) ve eğitim fakültelerinde yoğunlaşmış durumdayken, sayılarının İlahiyat, Ziraat ve Mühendislik fakültelerinde dibe vurmasıdır. Fen ve Edebiyat fakülteleri mezunlarının formasyon haklarının iptalinin ardından, bu fakültelerin geleceklerinin tartışmalı hâle gelmesi kadınların en yoğun olarak görev yaptığı bu alanın aslında bir darboğaz içinde olduğunu göstermektedir. Bir başka deyişle, öğrenciler bu bölümleri (iş bulma olanağı olmadığından) boşalttıkça, bu fakülte ve ilgili bölümler -tabii kadrolarıyla birlikte- tasfiyeye uğrayacaktır.

Dahası, yeni üniversitelerde akademik kadrolar için doktorasını yurtdışında tamamlamış unsurların tercih edildiği, biliniyor ve... Evet, doğru tahmin ettiniz, doktora öğrenimini yurtdışında gören erkek öğrenci sayısı kadın öğrencilerin 20 katı kadar...

Bunlara ek olarak, kadın akademisyenlerin sayısı, kadroları aşırı şişmiş, akademik yükselme kriterleri bir hayli yüksekte seyreden ve yeni eleman tercihlerini (üzerlerindeki rekabet baskısıyla) yabancı ya da doktorasını yurtdışında tamamlamış unsurlar doğrultusunda kullanan, kurumsallaşmış üniversitelerde yoğunlaşırken, yeni üniversitelerdeki oranları, ülke ortalamasının bir hayli altındadır. Bu üniversitelerin, kadrolaşma çabasındaki iktidarın tercih ve telkinlerine ve kliyentalist uygulamalara daha açık olduğu düşünülürse, kadın akademisyenlerin yeni üniversitelerdeki şansları fazlasıyla tartışmalı hâle gelmektedir.

Tüm bunlar neyi mi gösteriyor? Türk üniversitelerinde cinsiyet ayrımcılığının olmadığı ve buradaki kadın akademisyen sayısının birçok gelişmiş Batı üniversitesindeki kadın öğretim elemanlarını geride bıraktığı "ezberini" telaffuz ederken çok ihtiyatlı olmamız gerektiğini...

Üstelik sorun, yalnızca istihdam alanının daralmasıyla da ilgili değil. Türkiye'de kadınlar, akademisyen de olsalar ev işlerinin yükünden kaçınmıyorlar. Araştırmalar, öğretim elemanı kadınların haftada ortalama 15.3 saatlerini çamaşır, ütü, yemek hazırlama, bulaşık, çocuk bakımında geçirdiğini gösteriyor: Ders hazırlama, tez çalışması, akademik terfi için gereken yayınları hazırlama, sınav kağıdı okuma vb. faaliyetlerden çalınan bir zaman bu...

"Kadın akademisyenler ülkenin en elit kesimine dahiller; kocaları da en az onlar kadar okumuş-yazmış olmalı; hiç mi yardımcı olmu-

Üniversite içi ilişkilerin, mobbing ve taciz olaylarındaki artışın gösterdiği üzere, giderek "hoyratlaşması" ise, kanımca en çok iki süreçle bağlantılı: Neoliberal ekonomik politikaların üniversiteleri "demistifiye" ederek "harcı-lemleştirmesi", piyasanın bir unsuruna dönüştürmesi ve AKP iktidarının (Türkiye üniversitelerinin yarıdan fazlası bu iktidar döneminde kuruldu!) kadın düşmanı siyasalarının giderek üniversite alanına da nüfuz etmekte oluşu...

yorlar?” sorusu geçebilir aklınızdan. Şu bir gerçek, kadın akademisyenlerin yarıya yakınının eşleri de akademisyen, akademisyen olmasına amma...

Evet işin bir de amma'sı var. O da şu: Ankara'nın çeşitli üniversitelerinde görev yapan 50 kişilik erkek öğretim elemanları örnekleme üzerinde yapılan bir araştırma, erkek akademisyenlerin iç dünyasına ve toplumsal cinsiyet kavrayışına ışık tutuyor. Ve çarpıcı bir sonuç veriyor: Mülakatlara katılan 50 erkek akademisyenden 40'ı, “geleneksel Türk erkeği” standartlarından en ufak bir sapma dahi göstermemekte! Örneğin, buyurun “Erkeklik deyince aklınıza ne geliyor?” sorusuna verilen kimi yanıtlar:

“Güçlü olmak, ... namusu korumak, erkek adam gibi adam olmalı.”

“Erkek deyince aklıma gelen kontrolden, güçten hoşlanan, mücadeleci, iradeli, hırslı bir unsur.”

“... erkek evin reisi şüphesiz.”

Peki ya “kadın olmak”?

“Kadın olmak, daha kırılğan bir şey gibi geliyor bana, daha korunmaya muhtaçtır. Daha zayıftır.”

“... kadının en önemli vasfı çocuk doğurma kabiliyeti... Erkek uygarlık doğurmak üzere tasarlanmış, kadınsa çocuk doğurmak.”

“Kadın narin, zayıf olduğu için koruma ihtiyacı duyuyor erkekler. En basitinden yolda kapıda karşılaşıyorsun her zaman onlar önde, kollamacı bir şekilde. Bir sorun olduğunda bayanı kolluyorsun erkek olduğunda bindirmeni yapabiliyorsun.”

TSE damgalı bu “şişirilmiş erillik” toplumsal cinsiyetler arasındaki işbölümünü nasıl tahayyül etmektedir?

“Erkeğin ilgileneceği belli işler vardır, elektrik, su faturaları gibi, arabayla ilgili işler, çocuğun kursa götürülmesi gibi işler erkeğin sorumluluğunda olabilir, evin düzeniyle ilgili şeyleri bayan yapmalı.”

“Çalışma hayatını her ne kadar ikisi götürse de bayan ev işlerinden daha çok sorumlu taraf.”

Hâl böyle olunca, “akademisyen kocalar” domestik işlerde bir hayli gönülsüz davranıyorlar. İş, “çaresiz”, başa düşüyor!

Gelelim, akademiye yöneticilik pozisyonlarına... İdarî görevlerin alt basamaklarında görece yüksek olan kadın sayısının, basamaklar yükseldikçe azaldığı, bilinen bir durum. Örneğin üniversitelerin yönetim organı olan YÖK'ün hâlihazırdaki 21 üyesinden yalnızca ikisi kadındır. Denetleme Kurulu üyeleri ara-

sında (10 kişi) ise, kadın yoktur. Türkiye'deki 169 kamu üniversitesinin yalnızca üç tanesi kadın rektörlerce yönetiliyor! Bir başka deyişle, üniversite hiyerarşisinin en alt basamaklarında, örneğin araştırma görevlileri arasında yüzde 40'lara varan kadın oranı, en üst basamaklarda iyice seyrelmektedir.

Bitmedi... Tüm bunlara, bugüne dek “cinsiyetsiz” olarak tahayyül edilen akademik camiada “taciz/cinsel taciz” savlarının giderek yüksek sesle ifade edilir oluşu eklenmeli. Henüz Türk üniversitelerindeki taciz ve mobbing olaylarını konu alan akademik bir çalışma yapılmadı. Ancak mobbing faillerinin üst idarî kademelerde görev yapanlar, yaşça ileri olanlar ve akademik üstler, mağdurların ise çoğunlukla alt kademeler, gençler; cinsel telmihler içeren mobbing vak'alarında ise çoğunlukla alt akademik kademelerdeki genç kadınlar olduğunu kestirmek için istatistiklerle fazlaca desteklenmek gerekmiyor. Bu bakımdan, özellikle üst pozisyonların hemen tümüyle erkekler tarafından işgal edildiği, kadınların ise daha çok araştırma görevlisi kadrolarında bulunduğu yeni üniversitelerde, özellikle de geleneksel “erkek” disiplinleri (mühendislik, ziraat, vb.) özel olarak mercek altına alınması gereken birimler olarak duruyor.

Üniversite içi ilişkilerin, mobbing ve taciz olaylarındaki artışın gösterdiği üzere, giderek “hoyratlaşması” ise, kanımca en çok iki süreçle bağlantılı: Neoliberal ekonomik politikaların üniversiteleri “demistifye” ederek “harcıalemeleştirme”, piyasanın bir unsuruna dönüştürmesi ve AKP iktidarının (Türkiye üniversitelerinin yarısından fazlası bu iktidar döneminde kuruldu!) kadın düşmanı siyasalarının giderek üniversite alanına da nüfuz etmekte oluşu...

Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda, üniversiteleri kadın akademisyenler için bir “cennet” olarak nitelemeden önce bir hayli düşünmeli... Akademik yaşamı bir yandan neo-liberal siyasalara, bir yandan da AKP'nin toplumsal ve kültürel muhafazakârlığına mahkûm kılan aktüel gidişat, akademisyen kadınlar açısından iyimser olmayı olanaksızlaştırıyor...

Kadın Şair Olmak

Ruhan Mavruk

Türkiye gibi bir ülkede düşünen, duyan ve tepki gösteren bir insan olmak zor, şair olmak, hele kadın şair olmak üç kat daha zor.

Uzun süre profesyonel dergilerde, gazetelerde, yayınevlerinde çalıştım. Kitaplarım yayınlandı. Ama edebiyat ortamında hiç de özgür hissetmedim kendimi. İlişkiler çok yapay ve dayatmacıydı.

Bireylere kadın veya erkek olarak farklı standartlarla bakmıyorum ama erkek egemen anlayış biçiminde kadına yansıyan faşizan bir bakış açısı var. Kadınlara mülkiyet duygusu ile bakılıyor.

Yalnız yaşadığım dönemlerde özel hayatımla ilgili tam bir yargısız infazlar dizisi yaşadım. Hiç tanımadığım insanlar “sev-gilim” olduğu gerekçesiyle çok üzücü söylentiler çıkardı. Bir kadının sevgiyi araması korkunç bir şeymiş gibi saldırıldı bana.

O ortamların sevgi ilişkileriyle hiçbir zaman örtüşmedi benim duygularım, sonuç olarak uzak kaldım. Bu, şiir serüvenimde olumsuz bir gelişme yarattı ama kısa sürede kendimi toplayıp karar verdim. Devrimci insanlarla, devrimci dergilerde, o etkinliklerle sürdürdüm şiir serüvenimi. Şimdi düşünüyorum da en iyisini yapmışım. Birileri tarafından yalnızlaştırılmışım ama daha doğru, daha içten insanlarla birlikteydim.

Bir dizemle özetleyebilirim sanat dünyasında bana dayatılan yalnızlığı:

“dışlanmışlar dışlanmışlardır aslında...”

“İnsan bir şey yapmak istiyorsa çaresini, istemiyorsa bahanesini bulur,” der bir Arap Atasözü. Şimdi Önsöz Dergisi’nde yoldaşça bir ilişki ve kolektif bir üretimin içindeyim ve içimdeki şiirden de hiçbir şey kaybolmadı.

Her şeyin bir bedeli var, temiz bir yaşam sürdürmek isteyen kendine düşen payı ödemeli.

“karşı çıktım dışlandım
böylesi daha iyi...”

*kadınım
satıraralarında sus işareti*

*ben asmadım
nihavent şarkılarla işli
bu demir perdeleri
güneşe karşı*

*köle tacirleri
sürüdü bedenimi
esir pazarlarında*

*sofralar süsledim zindancılarım
oğullar verdim fırtınaya
saçlarımla taşıdım medeniyetleri*

*kanlı bir lekeden ibarettim
kimine göre
kimine göre
aşiretler tarihinde
bey ana*

*dumanlı adamlar inerdi geceme
aşkları mühürlü
gün oldu mezarımı
ellerimle kazdım*

*yıkayıp akladım
öte yarımı*

*kardım, borandım
yalnızdım*

*açlığın tenini duydum
kara gecede
korkunun cesaretini*

bir kalemim vardı

yazdım!

Ruhan Mavruk

“Plaza de Mayo’dan Cumartesi Anneleri’ne”

TMMOB Makine Mühendisleri Odası’nda sergilenmeye başlayan “Plaza de Mayo’dan Cumartesi Anneleri’ne” isimli resim sergisini hazırlayan Ressam Gülbahar Bozkurt ile sergi sürecine dair bir röportaj gerçekleştirdik.

Merhaba. Sizi böylesi anlamlı bir çalışmaya teşvik eden neydi? Bahseder misiniz?

Daha önceki yaşamımda, çalışma şartlarından ötürü Cumartesi Anneleri’nin eylemine etkinliklerinde her zaman olamıyordum. Ama uzaktan takip ediyordum sürekli. Çünkü hep şunu düşündüm; bu olay bu ülkenin ortak sorunu. Orada sadece bir yeri görmüyoruz, bu sistemin yarattığı tüm sorunların toplandığı bir durum ve önemli bir anahtar niteliğinde. Orası için ne yapabilirim diye hep soruyordum kendime. Sonra bir gün Selah Özakın gelmişti sergime. O sergimde deri üzerine portreler yapmıştım, benim yaşamıma yön veren ve etkili olan edebiyatçıların, şairlerin portreleriydi bu çalışmalar. Hayatımda benim altyapı taşlarımı döşeyen değerlerdi. Kendim için çalışacaktım daha sonra çalışmasını yaptığım sanatçıların kendilerine verecektim. Tabii hayatta olanlara... (Gülüşmeler...) O sergimde Selah Hocamın portresini de çalışmıştım. Selah Hocam sergiye geldiğinde sohbet ederken bana demişti ki: “Gülbahar esas Cumartesi Annelerini çalışmalısın. Çok iyi portre çalışıyorsun.” Hatta 8 Mart’ta bir şey yapabilir miyiz? diye bir düşünce oluşmuştu. O zaman 2010 yılıydı sanıyorum. 8 tane ana karakter portre yapılınsın ve 8 Mart’ta onlara hitaben küçük bir etkinlik yapalım diye düşündük. Daha sonra ben 8 portrenin yetersiz olacağını düşündüm ve projeyi geliştirdim. “Kırgın Ada” diye sembol büyük bir çalışma yaptım. 8 Mart’ta düşündüğümüz etkinliği de yaptık. Şair, sanatçı dostlarımız da destek verdiler.

Ama Cumartesi Anneleri için proje o günden itibaren başlamıştı aslında. Büyük bir çalışma düşünüyordum. Selah Hoca da bana şimdiden başlarsam 500. haftaya kadar yetişmiş olur demişti. Arada başka çalışmalarım da oldu. Ama asıl olarak bu projeye başladım. Hikayeler topladım bu sürece dair. Çalışmalarım ilerledi. Ve 500. hafta etkinliğinde artık hazırız çalışmam. İlk sergimizi Divriği Kültür Merkezi’nde açtık. Çok iyi tepkiler aldık, çok olumlu.

Şimdi sergi TMMOB’da ve orada ne zamana kadar devam edecek sergi?

30 Ocak’a kadar devam edecek.

Bundan sonra serginin durağı neresi olacak?

Kartal Belediyesi davet etti. Orasını düşünüyorum.

Cumartesi Anneleri’nin duygusunu, çılgınlığını fırça darbeleriyle anlatırken ne hissettiniz? Cumartesi Anneleri için neler söylemek istersiniz?

Çok ağırdı benim için. Sonuçta bir anne, bir kadın, bir insan olarak gerçekten zor bir durum. Benim için çok önemli. Ben kendim için, insanlık için, eğer hissediyorsam bu konunun içine giriyorum. Sonuçta bu konu benim kanıma işledi. Çalışırken çok sıkıntılı bir süreçten geçtim. Çünkü çalışırken o olayın içine giriyorsun. O hikayeyi okuduğunda empati yapıyorsun. Bu çalışmanın doğması tamamen bu hissiyatı yaşamakla ilgili. Aksi takdirde inandırıcı bir sonuç çıkamaz. Yaşaman, hissetmen gerekir. Bu, benim için insan olarak var olmanın bir sorumluluğuydu.

Bir sanatçı olarak hissetmeden yapamayız dediniz. Bu sanatın her alanı için geçerlidir. İçinde yaşadığımız toplumdaki uzakta ve onun dışında sanat üretmek imkansız. Siz buna dair neler söylemek istersiniz?

Dünyaya bakan penceremizi, ruhumuzu ne kadar saf tutarsak ortaya o kadar güzel şey çıkıyor. Bunun bedeli de ağır oluyor tabii. Bir de teknolojinin bize sunduğu bir şey; artık her şeyi anında görebiliyoruz. Herşey gözümüzün önünde, bütün dünyanın içinde bulunduğu durum şuan gözümüzün önünde tüm açıklığıyla. Bunun karşısında seçim yapmak zorundayız: Ya hizmet edeceğiz, ya da vazgeçecek, kaçacağız. Biz bunun karşısında kaçmamayı seçiyoruz, kaçmıyoruz. Teşekkür ederim.

Kadın Ressam Olmak

Gülbahar Bozkurt

Toplum, sistem, yasalar çok sever baskı altına almayı, kendi için kendi çıkarlarına göre şekil vermeyi sınavdır bu... ya biçilen rolü almak garanti, güvence sahibi olarak yola devam etmek ya da olduğunuz şeyin biçimini alarak hissettiğiniz, inandığınız gerçeğe tüm bedelleri ödemeyi göze alarak, saf kalarak tüm varlığınızla hizmet etmek... seçim sizin... kimimiz yazarak, kimimiz çizerek ve oynayarak gerçekleştirir. Bu serüveni ben çizerek oynamayı daha çok sevenlerdenim...

Öyle ise en alttakiler, en ağır bedelleri ödeyenler olarak dünyanın temellerini sarsma ve yeniden yaratma görevi sanırım biz kadınlara düşüyor...

Kadın Tutsak Olmak

Elif Vural Yaş

Zindanlar, sınıflı toplumlarda egemen sınıfın toplumsal sistemini devam ettirmek için kullandığı zor araçlarındandır. Tutsak sayısının sürekli artması, egemenlerin egemenliklerini kaybediyor oluşunun göstergelerindendir. Bugün, Türkiye'de 150 binden fazla tutsak var ve her geçen zaman sayılar katlanarak artıyor. Kimi kişisel çıkar (illa parasal değil, maddi manevi çıkar) kimi toplumsal çıkar (toplumun sınıflardan kurtuluşu, sömürünün ortadan kaldırılması) nedeniyle kapitalist özel mülkiyet sisteminin yasalarına karşı gelir. Kapitalist sistemi tehlikeye düşüren bu insanlar eğer sokak ortasında vurulmadıysa, şüpheli ölümlerle gözaltında öldürülmediyse tutuklanıp zindana gönderilirler. Toplumdan soyutlanmalarının yanısıra cezalandırılmaları da amaçlanmıştır. Maddi manevi pek çok ihtiyaçtan yoksun bırakılarak ilkel şartlarda, dört duvar ve telörgüler arasına konulurlar, içerde kalacağı süre boyunca “ehlileştirilmeleri”, “otoriteyi kabul etmeleri” ve nedamet getirerek pişman olmaları için her yol ve yöntem denenir. Egemenlik böyle korunmaya çalışılır.

Tutsak sayıları artıyor, arttıkça varolan zindanlar yetersiz kalıyor ve yenileri ilave ediliyor. F tipi, L tipi, T tipi, M tipi, D tipi, E tipi... alfabedeki harf yetmiyor, özel tip, oda yetmiyor açık-kapalı, ilçe cezaevleri, kadın çocuk cezaevleri... Hangi çeşit ararsanız var. Tutsakları çeşitli ayrıştırmalardan geçirerek bu tiplerden birine yerleştirirler. Yüksek güvenliğin cezaevi sınıflandırmasında öncelikli, F tipleri vardır. Ve diğer tiplerde de bazı koridorlar, bölümler, yüksek güvenlik şartına göre düzenlenir. Burjuvazi tutsaklar arasında en tehlikeli gördüklerini bu bölümlere koyar. 24 saat denetim altında tutmak ister. Kantinlerde satılacaklar belirlenir, ne yiyip ne içecekler, kiminle ne kadar görüşecekler, kaç kıyafet alacaklar. Devlet her şeyin kontrolünü almak ister, okuyacakları kitapların, yazdıkları mektupların hepsini denetler. Sisteme başkaldırma gücünü göstermiş insanların iradelerini kırarak, kişisizleştirip baş eğmelerini amaçlar... Ama nafile...

Kadın tutsak sayısı erkek tutsak sayısına oranla düşük görülse de, geçmiş yıllara oranla artış sergilemektedir. Bunun en önemli sebebi kadının toplum yaşamına aktif katılımının artmasıdır. Kadın, kendi yaşamını ve toplumsal yaşamı değiştirme gücünü kendinde hissettikçe ileriye atılır. Kapitalist toplumun kendisini ev ve iş (eğer bulduysa) arasında hapsedmesine başkaldırır. Kendine sunulan erkeğin koruyuculuğuna, hamiliğine başkaldırır bu. Kendi geleceğini, kendisinin arayışının ürünüdür. Zindanda devrimci kadın tutsak olmakla, devrimci erkek tutsak olmak arasında belirgin farklılıklar yoktur. (Egemenler kadın ve erkeğin eşitliğini zindanda kabul eder!) Aynı yönetmelikler, aynı yasak ve yaptırımlar, aynı genelgeler uygulanır. Öyle ki, kılık kıyafet genelgesinde içeride bulundurabilecekleri eşya tür ve sayıları bile aynıdır, erkekteki pantolon sayısı eşittir kadındaki pantolon artı etek sayısına. O da eşittir 4!!!

Doğrusu devlet bazı hallerde kadını erkeğe göre üstün (tehlikeli!) olarak gördüğü de söylenebilir. RTE'nin “kadında olsa çocukta olsa gereken yapılacaktır” söylemini kim unutabilir? Kadın sokağa çıkıp, eyleme geçtikçe sistemin ölüm çanları çalmaya başlar. Zincir üzerine zincir vurulmuş (ulusal, sınıfsal, cinsel sömürü) kadın zincirlerinden kurtulup başkaldırdığında, burjuvazi sonunun daha da yakınlaştığını hisseder, görür. Bu nedenle kadına karşı daha acımasız saldırır. “Önce kadınları vurun” bir kitap adı olmaktan çıkıp talimata dönüşür. Bakmayın siz, RTE'nin kadın ve erkeğin eşitsizliğini fitrata (yaradılışa) bağlayıp savunuşuna...

Zindanlarda kadın tutsaklar, tıpkı erkek yoldaşları gibi aynı şartlar, koşullar altında mücadele etmektedir. 19-22 Aralık 2000'deki katliamda birlikte savaşmış, birlikte ölümsüzlüğe uğurlanmıştır 28 can. Sonrasında kadın ve erkekler farklı hapisanelere götürülmüş, mekansal koşulları farklılaşmış olsa da benzer uygulamalara tabi olmuşlardır. Ve farklı mekanlarda aynı amaç için bedenlerini açlığa yatırmışlardır. Yıllarca süren destansı ölüm orucu eyleminde kadınlar ve erkekler birlikte yer almış, ölüme birlikte yürümüşlerdir. Yoksul ve emekçilerin yüreklerinde bilincinde unutulmaz yere sahiptirler.

Zindanda kadın olmak Sibel, Aysun olabilmektir. Kararlılık, inanç, bağlılıktır. (Bizi güçlü kılan) Zindanlarda ölümsüzlüğe uğurladığımız, kadını erkeğiyle her bir savaşımızın, gelecek düşlerini, inançlarını, özlemlerini kendi düşlerimize ekleyerek her türlü yoksunluk, yasak ve zulmün karşısında başımız eğilmez. Zindan zulüm aracı değil eğitim alanı olur. Yaşanılan her şeyden öğrenilir. Okunur, araştırılır. Kendimizi daha da donatarak, geleceğe hazırlarız... Biliriz ki “tüm gözlerin çevrildiği yerdeyiz!” (Sibel Sürücü'nün dizesiyle.)

Şakran'a

*sildim aşkı şiirlerimden
şimdi aşk üstüne övgüler düzersen sana usta
sakın aldırma
sakın ama
hemen üstümü çizip
adımı okunacaklar listesinden çıkart hatta
çünkü cancaazım
çünkü onca kahrını omuzladığımız
uğruna uğrun
nice canımızı verdiğimiziz
bu Adana
bu İzmir
bu Mersin
Pozantı
bu Şakran
bu kan revan çocuklar
bu parçalanmış
bu yakılmış kadınlar coğrafyasıyken yaşadığımız memleket
aşkı anan dilim lâl olmalıyken
sevda üstüne en güzel dizeleri dizdiysen
sil beni dost defterinden
eğer için elvermeyip silmezsen
ben silerim
hem seni
hem kendimi
kendi dost defterimden*

selah özakin
21:23
24 02 2015

Cevahir Abla

Eylem Aysim

Floraslan lambanın aydınlatığı, eşyaların iç içe geçtiği, biraz karışık ve kasvetli bir ortam. Küçük iki pencere var, ama ikisi de parmaklıklılı ve perdeleri yok. Burası biraz kafeteryayı andırır da öyle canlılığı yok. Altı kişilik iki plastik masa ve plastik sandalyeler var. Sandalyelerin bir kısmı üst üste konmuş, belli ki hareket edecek alan açılmasını istenmiş. Bir masanın etrafında dört kadın sessizce sohbet ediyor. Masanın dört adım ilerisinde genişçe bir lavabo var. Bir tarafta yıkanmış tabaklar duruyor, diğer tarafta bir semaver, yanında da bardaklar. Belli ki akşam yemeği sonrası çay keyfi yapılıyor. Sigara dumanı, pencereler açık olsa da etrafı kasvetli hale dönüştürüyor. Lavabo tezgahının bir yanında merdiven boşluğu var. (Sanki çatı katına çıkıyormuşçasına dik 10-15 basamaklı bir merdivenin altındaki boşluk). Diğer tarafta ise iki kapılı çıkıntılı bir bölme var. Kapılardan biri banyo kabini, diğeri tuvalet. Havalandırmaya açılan kapı kapalı, dışardan kilitlenmiş. Kadınların oturduğu masanın yakın olduğu duvar monteli bir tahtanın üzerinde 36 ekran küçük bir televizyon var. Bir de buzdolabı var. Bulduğu mekana göre kocaman görünüyor, sırtını banyo duvarına dayamış.

Basamaklar çatı katına değil ama üst kat yatak-hane bölümüne çıkıyor. Altı ranza, bir yer yatağı, zemine montelenmiş altı tane çift kapılı demir dolap var. Ranzalarda on iki yatak yerinde standart mavi pamuk döşekler var. Nerdeyse tek tip denilecek nevresim takımları göze çarpıyor. İçerideki yatak sayılarına bakılırsa, on üç kadın kalıyor olmalı. Burası da çok darlaşmış, eşyalar iç içe geçmiş, ranzaların üç tanesinin aralarında bile boşluk yok denecek kadar az. Köşelerdeki ranzalarda kalanlar şanslı olmalı, kendine ait mekan yaratabilmişler. (İki köşede alt ranza yatağına ikişer kadın oturmuş sohbet ediyorlar, bir köşede ise kavga çıkacakmış gibi hararetili bir konuşma var. İkişerli üçerli sohbet edenlerden kimisi örgü örüyor, kimi dantel yapıyor, kimi boncuktan çakmaklıklar gibi şeyler yapıyor. Belli ki yaptıkları bu ürünleri satıp içerideki kimi ihtiyaçlarını karşılayacaklar. Bir kişi önünden kimsenin geçemeyeceği bir alana seccadesini sermiş, namaz kılıyor.) Bir genç kadın radyosunu açmış, ku-

laklığını takmış hem radyosunu dinliyor hem de elindeki kitabı okuyor.

Alt katta bir masanın etrafına oturmuş çaylarını içen dört kadına geri dönelim. Dışarda bu dört kadını bir arada göremezdik herhal. Birbirlerinden oldukça farklı görünüme sahipler. Farklı kültürlerden geldikleri her hallerinden belli oluyor. Birinci kadın, en köşede oturan 40 yaşlarında, esmer, kocaman kara gözleri ve yuvarlak yüz hatlarıyla dikkat çekici bir güzelliğe sahip. Yüzünün hüznüne hiç uygun olmayan çiçekli bir eşarp takmış, saçları görünmüyor. Ama simsiyah kömür karası saçları olmalı. İkinci kadın çok genç 20'li yaşlarının başında, saçları kısacık kesilmiş, erkek çocuğu gibi bir yüzü var, daha kaşları cımbızla tanışmamış, ince dudaklarının üzerinde ayva tüyleri belirginleşmiş. Oturuşu, duruşu erkek edasında. Siyah eşofman takımını giymiş, ara ara oturup kalkıyor, yerinde duramıyor. Üçüncü kadın 25-30 yaşlarında, kumral, uzun kestane rengi düz saçları var. Uzun kemikli yüzünü küçük yuvarlak çerçeveli gözlüğüyle yumuşatmış. Çok rahat görünüyor ve daha çok konuşmaları dinliyor, ara sıra kah birine kah ötekisine bir şeyler söylüyor, sohbeti ortaklaştırmaya çalışıyormuş gibi bir hali var. Ve dördüncü kadın, genç, ince uzun boylu, omuzlarında geniş dalgalı gür saçları var. Dudaklarına kırmızı ruj sürmüş, cilveli ama bu duruma biraz tezat ezik duruşu var.

Uzaktan izlemeyi bırakıp sohbele kulak verelim. Bu dört kadın neler anlatıyor dinleyelim. Dördüncü kadın konuşuyor.

“Ama abla ben bir şey yapmadım, kazaydı her şey. Ama inanmıyor kimse. Beni dövüyordu, elimde salata doğradığım bıçak vardı. Kendisi bıçağın üzerine düştü. Zaten hep bana kötülük yapmıştır, şimdi de onun yüzünden 10 yıl yatacam içeride.”

Abla diye hitap ettiği üçüncü kadın:

“Bak Ayşe, ben ne hakimim ne Savcı. Hey ayrıca beni ikna etmene hiç gerek yok. Sahi merak ettim, tek bıçak darbesiyle mi öldü kocan?”

Ayşe şaşırıldı, belli ki beklemiyordu bu soruyu. Erkek görünüşlü genç kadın Ayşe'nin yerine gülerek cevap verdi.

“Yo, hiç öyle devasa adam tek bıçakla ölür mü? Gazeteler yazmıştı geçen yıl, tam 18 yerinden bıçaklanmış. Adam her bıçağa düşmesinde kalkıp yeniden bıçağın üzerine düşmüş anlaşılır.”

“Uf niye dalga geçiyorsun ki, Hacer. Sana da bir şey anlatılmaz.”

“Bak Ayşe, Hacer'e kızmana hiç gerek yok. Sen açtın konuyu. Burda kimse seni suçlamıyor ki. Dışarda ne yaşamış olursan ol, bundan sonra ne yapacağın önemli olan. Daha önce salata hikayesiyle çok karşılaştım. Ama bazen de karpuz kesiyor oluyorlar, planlı cinayete girmesin diye böyle savunuyor avukatlar. Ben yeni tutuklu değilim ki, daha önce de kalmıştım, adli tutsaklara yabancı değilim. Dedim ya, beni suçsuzluğuna ikna etmene gerek yok. Ben insanları yozlaştıran, sömüren bu sisteme, bu adalet denilen kurumların koruyucularına karşı olduğum için burdayım. Gerçek suçlu insanı bu hale getiren sistemdir.”

Ayşe hemen kendisini savunmaya geçti.

“Haklısın abla, ama ben yalan söylemiyorum ki, kocamda beni sömürüyordu, her gün dövüyordu, baskı altında tutuyordu, asıl suçlu o. Görmüyor musun elimde bıçakla salata yapıyorum. Dövmenin sırası mı?”

Hacer elini masadan kaldırıp, tehdit edercesine parmağını sallayarak;

“Uf kısa kes. Sen tutuklanıp geldiğinde ben yine daradaydım. Neler yaşadığını biliyorum. Şurda sohbet ediyoruz, sen yalanlarınla limon sıkıyorsun. Tamam ne olmuşsa olmuş, derdimiz bu değil ki... Bırak da Sıla ablayı dinleyelim. Seni çok dinledik, yalanlarını yazdığın mektuplara sakla. Bir de hiç utanmadan her mektuba öpücük konduruyorsun. Bu ne ya, aynı anda otuz erkekle böyle olur mu, elimden bir kaza çıkaracaksın.”

Ayşe, cilveli bir şekilde elini boş ver anlamında sallayarak,

“Hacer ya, sende her şeyi ciddiye alıyorsun. Maksat hoş zaman geçirmek, şurda eğleniyorum kendimle.”

Sıla biraz düşünceli, ne diyeceğinden emin olmayarak söze başlıyor.

“Niye böyle boş veriyorsun hayata. İçerde yararlı uğraşlar bulabilirsin, kendini geliştirebilirsin. Bak bir sürü kitap var, onları oku, ya da öğrenimini devam ettir. Bu şekilde yıllar geçmez ki. Daha 10 yılın var. Dürüst insani ilişkiler kurmalısın...”

“Sıla Abla sen boşa konuşuyorsun, bundan bi cacık olmaz. Dinlemeyi bilmiyor, şu haline bak yine kırmızı rujunu sürmüş.”

40 yaşlarındaki hüznle bakan kadın, eşarbinin düğümünü, biraz gevşetip, sonra tekrar sıkarak ko-

nuşmak için kendini hazırlayıp söze girdi:

“Sıla, ben siyasileri duymuştum ama hiç karşılaşmamıştım. Senin konuşmalarının bazılarını anlamıyorum, ama sözlerin beni etkiliyor. Ama yine de her insana bu kadar iyi niyetli yaklaşmanı anlayamadım. Sonuçta Ayşe'yle ben cinayetten geliyoruz. İkimizde kocalarımızı öldürdük. Ayşe'nin çocuğunun olmaması biraz şans. Benim iki yetimim var. Bu çok ağır geliyor bana. Bir insanı öldürdüğüm yetmiyor gibi, iki çocuğumu da babasız bıraktım. Allahın verdiği canı ben nasıl alabildim. Sürekli bağışlanmak için dualar ediyorum, geceleri yatağımdan fırlayarak kolluyorum, bakıyorum Cebrail yok. Rüyalarımnda ondan af diliyorum. Çocuklarım senin yaşında, bir kız bir erkek. İkisi de çalışıyor, bana bakıyorlar. İyi yaptın kurtardın bizi o adamdan diyorlar. Tövbe edin diyorum, ama yok. Öyle zor ki bu yük. Çocuklarım olmasaydı ben ne yapardım?”

“Cevahir Abla, kendini niye bu kadar yıpratıyorsun. Bir haftadır buradayım, daha seni gülerken görmedim.”

“Nasıl güleyim kızım, adam kanlar içindeyken ben nasıl güleyim.”

“Yok, öyle demek istemedim. Olmuşla ölmüşe çare olmazmış. Sonuçta artık elinden bir şey gelmez, zamanı geri alamazsın ki. Bak çocukların var, onlar için yaşamalısın. Onların sana ihtiyacı var.”

“Zaten onlar olmasaydı, ne Cebrail'i öldürürdüm, ne de buraya gelirdim. Kesin o beni öldürürdü... Öylesi daha iyi olurdu...”

“Abla hiç sormadım, burda bir kaç kişi bir şeyler anlattı ama anlatabileceksen, ben senden dinlemek isterdim yaşadıklarını...”

“Anlatırım tabi... Ama seni sıkmak istemem...”

Ayşe konuşmanın gündeminde olamamaktan sıkılmış görünüyor;

“Ben hiç merak etmiyorum. Zaten ben de yaşamışım aynı şeyleri. Hadi bana çav, yukarı çıkayım, bakayım kadınlar ne yapıyor, burası çok sıkıcı” diyerek sallana sallana yerinden kalkıp, merdivenlerden çıkıyor. Hacer, eğilerek Sıla'nın kulağına fısıltıyla;

“Bu kadını hiç sevmiyorum, ne oturmasını biliyor, ne kalkmasını. Hem kocasını da aldatıyormuş.”

“Böyle arkasından konuşmak doğru değil. Hem bizi ne ilgilendirir. Biz konuşmamıza dönelim.”

Cevahir, kocaman gözlerini, mahcubiyetle aşağıya indirmiş, ellerini nereye koyacağını bilmiyor, eşarbinin ucuyla oynamaya başlayarak anlatıyor:

“Aslında kızım, benim yaşamım öyle ilginç değil. Zaten olayı da tam olarak hatırlayamıyorum. Bu nedenle hakim beni hastaneye göndermişti. O hastanede insanların bakışını görsen, kollarımda zincir,

çevremde 5-6 asker. Öyle utandım ki, biliyor musun fotoğraf çeken de vardı. Gazetelere yine haber oldum. Tüplü katil, bir de hastaneye gidiyor diye yazmışlar. Sanki ben gitmek istedim. O kadar insanın arasından kelepeçeli olarak, askerlerle geçmek sanki benim için kolaymış gibi. Hastaneye gideceğim gece gözümde uyku girmede, ya tanıdık biri beni görürse diye. Milletin ağzı torba değil ki büzesin. Gazeteler bir şey söylüyor, komşular bir şey söylüyor, akrabalar başka şeyler. Ben bile tam olarak olayı hatırlamazken... Biliyor musun kocamın akrabaları beni tehdit ediyor. İyi ki çocuklarım 18'inden büyük. Yoksa onları da benden alırlardı. Çocuklar sigortadan para alıyorlar ya. Ne yaparsın çıkar dünyası.”

“Niye gülmüyorsun diyorsun, ben kimsenin yüzüne utancımın bakamıyorum ki. Ne anlatayım, neyi açıklayayım akrabalara, açıp göğüslerimi gösteremem ki. Sanki bilmiyorlar onun nasıl biri olduğunu. Dayaktan iki kez hastaneye kaldırıldım. Vücudumun her tarafı kesik dolu, sigara izleri var. Kaburgalarım ve kafamda kırıklar var. O zaman hastanenin verdiği raporlarda dosyamda. Hakim bakmadı bile. Zaten akrabalar da bilmiyormuş gibi. Ama yine de öldürmek istemedim. Aklımdan bile geçmiyordu. Karıncayı bile öldürmemişim ki, bir insanı öldüreyim. Ellerim kırılıyordu da o tüpü vurmasaydım kafasına. O anda nasıl oldu anlayamadım. Beni döverken oğlum araya girmişti. Baktım yüzünde kanlar var oğlumun. Elime piknik tüpü geçti, orada köşede duruyordu. Oğlumun boynundan elini çeksin diye kafasına vurmuşum. Oğlum güçlülükle nefes alıyordu, yetişmesem ölecekti belki de. Kafasına vurunca yana devrildi, oğlumu kurtardım, baktım adam hareket etmiyor. Kızım bir köşede hıçkırıklarla ağlıyor, çok narindir o... Çocukları hemen odaya götürdüm, kapılarını kilitledim ki yerden kalkınca onlara ulaşmasın. Anahtarını cebime attım, geri gelip baktım, hala öylece yatıyor, kafasının etrafı kan gölü olmuş. O an anladım, ama yine de korkudan yanına yaklaşmıyorum. Biraz daha köşede bekledim, ne kadar zaman geçti bilmiyorum, sonra çıkıp karakola gitmişim. O karda ayaklarımda terlik, üzerime bir şey almadan onca yolu nasıl yürüdüm hatırlamıyorum bile. Ellerim yüzüm kan içinde, bazısı benim, bazısı adamın kanı... İşte böyle hatırladıklarım bunlar. Ama gazeteler böyle yazmamış. Hakimin sorularına cevap vermedim diye, soğukkanlı katil diyorlar bana. O halde nasıl konuşacaktım. Şimdi bile, aradan iki yıl geçmiş, anlatmak zulüm gibi. İnanıp inanmamak sana kalmış.”

“Neden inanmayayım ki Cevahir Abla. Bilmiyor muyuz kadınlarımızın yaşamını... Ben annemden de bilirim, hiç ses çıkarmadan dövülen kadınlarımızı...”

Gençken evlenmek istemiyordum, evlilikler böyle oluyor diye.”

“Ama şimdi evlisin galiba.”

“Öyle sayılır. Yani devlet nikahı yok. Ama pek önemli değil, anlayacağın bildik evliliklerden değil.”

“Başlangıçta hep biz farklıyız denir...”

“Ama abla şöyle düşün, o da benim gibi, aynı şeyi düşünüp, aynı şeyler için mücadele ediyor. Birlikte tutuklandık. Biz birbirimizi mücadele içinde tanıdık, birbirimize denk, birbirimize ortağız. Sevgimiz hiçbir maddi çıkara dayanmıyor. Birimiz diğerini sahiplenmiyor, kölesi gibi görmüyor. Eşit bir ilişki...”

“Nasıl yani? O seni hiç kıskanmıyor mu? Sokağa çıktığında, eve geç geldiğinde karışmıyor mu?”

“Yoo, niye karışsın ki, bana güvenir. Zaten o da, ben de birbirimize her şeyi anlatırız, paylaşıyoruz.”

Hacer de Cevahir de şaşırıyor. Hacer;

“Abla, öyle erkeklerin olacağına inanmıyorum ben. Yanlış anlama, sana inanıyorum ama, enişte öyle değildir. Kendisini farklı gösteriyordur diyorum.”

“Hacer, 10 yılı aşkındır birlikteyiz biz, farklı gösterse bilmez miyim.”

“10 yıl mı? Sahi abla kaç yaşındasın sen?”

“30'umu doldurdum. Hacer sen herkesi ismiyle sesleniyorsun, bana niye abla diyorsun. Yoksa çok mu yaşlı gösteriyorum.”

“Yok abla, sen 20 yaşında felansındır diyordum. Ama yine de sen farklısın, tabi ki abla diyecem, herkes gibi değilsin ki. Hani daha önce de tutukluymuşsun ya, ne kadar kaldın o zamanlar abla.”

“Dokuz yıl.”

“Gerçekten mi? Ama olmaz. Tamam bir ağırlığın var ama o kadar yıl yatıp, böylesi dinç kalman inanılır gibi değil.”

Cevahir söze giriyor.

“Kızım, aman ne diyorum ben. Ben de seni benim kızımın yaşıt sanıyordum. Ben 37 yaşındayım oysa ki. Bir sana bir de bana bak. Ne çok yıpranmışım dimi? Çok genç yaşta anne oldum ben. Bebeklerimle oynarken, gerçek bebeklerim oldu. Birde yaşadığım hayat. Senin tek beyaz saçın bile görünmüyor, bir de benimkilere bak.”

O anda eşarbını açtı. Neredeyse tümünden beyazlamıştı saçları, sadece, eskiden kömür karası olduğunu haykırır gibi bir kaç tel kalmıştı o kadar.

“Çocuklarım boyatmamı istiyordu. Sanki ne olacaksa. Eşarbin altında kimse görmüyor. Sen şanslısın, sevgi dolu yaşamışsın. Kimse inanmaz 9 yıl tutuklu olduğuna. Belki de bu nedenle, yaşama bağlılığınla etkiliyorsun beni, her zaman güler yüzüsün, benimle rahat konuşabiliyorum.”

“Abla ayıp olmazsa bir şey soracağım, hani dedin

ya, akrabalarım göğsümü açıp gösteremem ki diye. Aklıma takıldı, neden öyle dedin?”

“Niye mi? Nasıl anlatayım. Söylemek beni utan-
dırıyor, Cebrail yazıyor da...”

Sıla hayret etti. Görücü usulü evlendiğini ve kocasını sevmediğini biliyordu. O halde dövme yaptırmış olamaz. Sıla'nın şaşkınlığını görünce, Cevahir gözlerini masanın köşesine kaydırarak, yanakları kızarmış olarak anlatmaya başladı:

“Bizim adam, aslında ilk başlarda iyiydi. Beni se-
verdi, ben pek anlamazdım ama. İyi davranırdı bana. Çocuklar yeni doğduklarında, ben lohusayken hep o ilgilendi. Eve elleri dolu dolu gelirdi. Sanki onca işi o yapmıyormuş gibi, gülerek gelirdi eve. 2-3 yıl sürdü bu durum. Sonra ben ameliyat oldum, rahim kanseriymişim, rahmim alındı. Bir sürü tedavi masrafı. O dönem işten çok izin aldığından patron onu işten attı. Sonra da şoför oldu. Yakın illere sebze meyve taşımaya başladı. Haftada bir gece eve gelmezdi. Kızım daha memedeydi, oğlum konuşmaya başlamış, yürüyordu. Ben de sürekli onlarla ilgileniyordum. Bizimki içmeye başladı. Eve geç gelir bazen de hiç gelmezdi. Ne zaman geleceğini söylemeden çıkardı, olmadık zamanda da geri gelirdi. Ben anlamamıştım, meğer beni kontrol ediyormuş. Hep kafasında bir şeyler kurardı. Eve gelişinde hep daha sinirli olurdu. Afedersin ama her gece zorla oluyordu. İşte anla...”

(Sıla o anda anladı, Cevahir'in her gece kocası tarafından tecavüze uğradığını.)

“Canımı yakıyordu, hiç istemiyordum artık onu. Her tarafımı morartıyordu. Sonra bir gün sabaha karşı geldi eve. Kollarımdan tutup beni zorla banyoya götürdü. Çırlıçplak soydu. “Ben her gün kiminlesin diye merak ediyorum, artık merak etmek istemiyorum. Benden başka kimse sana dokunamayacak, anladın mı?” diye bağırıp dövmeye başladı. Eline tıraş için kullandığı bir jilet aldı. Ve ismini kazıdı, ben bayılmışım, sağlık ocağına kendi götürdü beni, akrabası bir hemşire vardı, ona pansumanımı yaptırdı. Birkaç gün sonra da bana çarşaf giydirdi. Ama kıskançlıkları hiç bitmedi, hep kavga edecek, dövecek bir neden bulurdu.”

“Nasıl katlandım, çok acı anlattıkların. Bunlar sevgiden değil ki, seni malı olarak görüyormuş. Bunca işkence sonrası o evde kalmır mı hiç?”

“Kalmayıp da ne yapacaktım. Bir keresinde annelere eve geldiğinde anlattım. Zaten daha iyileşmemiştii göğsümdeki yara. Halen izi duruyor, o zaman kanamaları oluyordu ara sıra. Çocuk emerken canım çok yanıyordu. Annem biraz daha katlan geçer, dedi. Sevdiğinden yapıyor, dedi. Sen de dışarı çıkma, dedi. Zaten çıkmıyorum, dedim. O zaman pencereden de

bakma, dedi... Eve gelirsen millet ne der sonra, dedi... Hem zaten bizim geçimimiz bize yetmiyor, dedi. O söyledi, ben boynumu büktüm. Tamam kalırım, dedim. Sonra da bir şey diyemedim.”

Cevahir'in gözlerinden yaş dökülüyordu artık. Kendi kendine konuşur gibi anlatmaya devam ediyordu.

“Gidecek yerim yoktu. Katlandım. 15-16 yıl sürdü. Kimi zaman azalıyordu şiddet, kimi zaman artıyordu. Ben ne yapmıştım da hak etmişim bu durumumu. Kimse anlamıyordu derdimi, sustum ben de... Beyin kanaması bile geçirdim, hastanede kaldım, adamı da Manisa akıl hastanesine götürdüler, tedavi için bir ay kaldı. O hastanedeyken annesi yanımda kaldı, şikayet dilekçemi geri aldırttı. Ama Cebrail hastanede tedavisi bitmeden kaçıp geldi, beni merak etmiş. Neyse ki annesi yanımdaydı da o an dövmedi. Annesine sordu, beni yalnız bırakıp bırakmadığımı, evden dışarı çıkıp çıkmadığımı. Zaten hiç çıkmamıştım, evin ihtiyaçlarını annesi markete gidip alıp hemen geliyordu. Annesi gidince yine de dayak yedim. Neyse ki çocuklara bir şey yapmıyordu...”

Hacer daha fazla suskun oturamadı. İlk kez bu kadar ayrıntılı dinliyordu Cevahir'in hikayesini. Eline sarılıp öptü, göğsüne başını dayadı:

“Cevahir Annem, sen ne yürekli bir kadınsın. Çocukları dövmese de katlanılmaz ki o adama. Böyle adamların hepsini öldürmeli. Ellerine sağlık. Niye üzülüyorsun, üzülme bu kadar. Bu sonu o çoktan hak etmiş. Allah da böyle istemiş ki, tüpü elinin altına koymuş... Böyle adamlar yüzünden ben erkekleri sevmiyorum. Hiçbir kadına böyle davranılmaz. Onlardan kendimi korumak için tekvando öğrendim, işe yarıyor ha. Kaç yaralamam var, polis iki diyor ama biraz daha fazla. Övünmek gibi olmasın. Hepsi de hak ediyor. Var ya, neyse ağzımı bozmayayım.”

Cevahir konuyu kapatmak istiyordu, eşarabının kulaklarıyla gözyaşlarını sildi.

“Hacer, Sıla... Ben kötü oldum. Bir çay demlesem içer misiniz?”

Sıla ayağa kalktı hemen

“Sen otur, ben şimdi hallederim.”

Peşinden Hacer de kalktı, çay demlenirken bardakları yıkamaya başladı.

Birden üst kattan bağırtılar geldi. Önce kavga var sandılar. Sıla merdivenlere giderken darbuka sesi gelmeye başladı. Darbuka yoktu içeride elbet. Bir kova ters çevrilerek ritim atılıyor ve vazgeçilmez ilk parça “ille de roman olsun, ister çamurdan olsun, o da allah kuludur her kim olursa olsun” Roman havasıyla göbek dansı, gülüşler başlamıştı. Ayşe'nin sesi tüm koğuşu sarmıştı.

Camını Çerçevesini İndirip Duvarlarını Güzelleştirdiğimiz Dünya

Karmir Jin

Güneşin doğuşuyla başlayan bir yolculuk vardı. Özgürlük için, devrim için atılan adımlar. Geride bırakılmış yaşamlar bir de... Yeni yaşamı var etmek için arkada bırakılan yaşamlar.

Bu tarihin ne ilk yolculuğuydu ne de son yolculuğu olacaktı. Yaşam devam ettikçe kavga sürecekti. Zafere kadar süren bu kavgada kadınlar da yer alacaktı. Kadınlar, devrimin kadınları...

Taşlanarak öldürülen İskenderiyeli Hypatia; evreni, yıldızları ve yaşamı keşfetti. Socrates şöyle dedi: "Hypatia'yı kilisede tamamen soydular. Ardından onu taşıyarak öldürdüler. Daha sonra Hypatia'nın parçalanmış bedenini alıp Cinaron adındaki bir yerde yakıtılar." Tarih katliamlarla soluyordu, isimler inançlarıyla birlikte yazılıyordu. Yeni çağın bütün insanlarına, yol oluyordu tarihin sayfaları...

"Yaşamın olduğu yerde savaşmak istiyorum" diyen Clara Zetkin yaşamı boyunca vazgeçmemiş, duruşundan ödün vermemişti. Tarih ise solgun yapraklı defterine adını yazdı Clara'nın.

Rosa Luxemburg... Hepimiz gibi tanışmıştı sosyalizmle. İçine girdi kavganın, herkes kadar. Şöyle dedi bir gün: "Doğru yaşam"; ne zaman başlar ki bu? "Kaçırılır" mı yoksa, yanından geçip gidilir mi?

Doğru bulduğu şeyler uğruna yaşamı sıkıca kucakladı. Ne bunu kaçıracaktı ne de yanından geçip gidecekti. Tam da içindeydi şimdi, düşünceleriyle, eylemiyle...

Bilincini yitirene kadar dövmüşlerdi Rosa'yı. Kurtulamamıştı faşistlerin kanlı ellerinden. Yanında yoldaşı Karl Liebknecht vardı. O da aynı şekilde dövülmüştü. Sonra Rosa'nın, döverek katlettikleri bedenini nehre attılar. Liebknecht ise kafasına yediği kurşunlarla katledilmişti. Tarih yine açtı solgun yapraklı defterini. Ekledi birer birer Rosa'yı Liebknecht'i...

Ölüm nedir inandığın ve beklediğin yaşamın yanında? Ona doğru her adım atışında, beklerken gele-

cek güzel günleri, son bulması mı adımlarının? Asla... Değişen ve dönüşen madde gibi, uğruna bedel ödenmiş inançlar da son bulamazdı. Her zaman, yeniden varolacaktı.

Kadın tarafından öldürülürse cehenneme gideceklerine inanan çeteler ile Hypatia'yı taşıyanlar arasında bir fark var mıdır? İslamcı, şeriatçı çeteleri feda eylemiyle bekledikleri "cehenneme" gönderen Arin Mirkan'ın düşlediği dünyayı kuracak olan yine bizim ellerimizdir.

Savaşa gittiğinde ailesine yazdığı mektupta; "Ben istiyorum ki bütün insanlar özgür ve eşit bir şekilde yaşasın. Hiç kimse bir lokma ekmek, başını sokacak bir ev için ömrü boyunca sömürülmesin. Bunların olabilmesi içinde savaşmak ve mücadele etmek gerekiyor." diyen Kader Ortakaya'nın mücadelesi mücadelemizdir.

"Ey tarih, aç solgun yapraklı defterini ve oku hayatımızın parçalanmış hikayesini"

Beritanlar'dan Zilan'lara, Leyla'lardan Monika'lara, Aysun'lardan Sibel'lere, Ulrike'lerden Celia Sánchez'lere, Cumartesi Anneleri'ne, Sapanlı Teyzelerine... Devrim için savaşan tüm kadınlara selam olsun. Bugün adı geçiyorsa sokaklarda, söyledikleri duvarlara yazılıyorsa gece vakitlerinde, çiziliyorsa afişlere resimleri kaybeden nasıl biz olabiliriz ki?

Hikayemiz çağlar boyunca dolaşacaktır. Duvardan duvara, slogandan slogana... Ve kavga zafere ulaşana dek düşman bizleri görecektir karşısında. Bizler, kadınlar...

Tarih derslerinin hiçbir zaman yazmayacağı savaşlarla dolu dünyayı, güzelleştirmektir mücadelemiz. Şimdi doğru bildiklerimiz ile güneşe doğru adım atma vaktidir.

Güneş orda, parmağınla gösterdiğin, gözlerinle gördüğün yerde.

Devrim hemen arkasında. Yürüdüğün, düşlediğin yerde...

“Ben kadının biriysen sevilmeliyim, sen bilmezsin güzel miyim? Bu en büyük güzelliğim senin bilmezliğin, duymazlığın-ya en boş dalmalar gözlerimizde.”

Sevgi Soysal

SANDIK

Iraz MAVİ

Elbisesinin eteğindeki pililer mutfak halısına de-
ğiyordu. Dökülen fasulye tanelerini topluyordu bir bir.
Tokasından sıyrılıp yüzüne dökülen yer yer beyazla-
mış saçlarını elinin tersiyle geriye atarken tavanla yer
arasında kalan duvardaki küçük mutfak camına ilişti
gözleri, eğilmiş, ayakkabısını silen siyah takım elbi-
seli bir adamla göz göze geldi. Öylesine utandı ki
sanki bir suç işlemişti. O anda uzun süre açık kalan
buzdolabı sanki onu daha fazla utandırmak istercesine
zır zır ötmeye başladı. Ses beyninin içine ok gibi sap-
lanıyordu, vücuduna bir titreme geldi. Azrail dürttü
derler ya işte onun gibi bir şey. Tokası saçlarından ta-
mamen kayarak elbisesinin pilesine düşmüştü. O anda
olan ne varsa onu izliyordu ve onu cezalandırmak ist-
iyor gibi hissetti. Hemen yerinden doğruldu. Perdeyi
çekti bi hışımla, buzdolabının kapısını örttü, saçını ba-
şını düzeltti, yakasını kontrol etti. O adam evinin içine
ve onun dünyasına girmiş, o siyah ayakkabılarıyla her
yeri kirletmişti. Utandırmıştı onu, çok utandırmıştı.
Oğlunu okula gidiyor mu diye gözledikten sonra ne
diye unutmıştu o perdeyi çekmeyi.

Dördüncü beşinci kattaydı sanki onun evi yerin
dibindeydi! Bir adamın ancak ayakkabılarını silmek
için eğildiğinde fark edebileceği bir mutfak camı
vardı. Oysa ne çok istemişti şöyle kocaman bir mut-
fağı olsun, bir de balkon olsun mutfakta, işlerini bitir-
ince bi kahve yapsın kendine balkondan dışarıyı
izlerken hayallere dalsın...

“Offf!” dedi şöyle bir kafasını geriye salladı. Tek-
rar eğildi kalan fasulye tanelerini toplamaya başladı.
Saçları düştü yüzüne beyazladığını fark etti. On bir yıl
önce gelmişti bu eve, bu yerin dibine. Kocası evlen-
diklerinde işsizdi. Saftı o da kocaya babaya boyun
eğdi hep. İlk çocukları doğduktan sonra düzenli bir işe
girdi kocası, dokuz yıldır sabah gün ışıyla evden
çıkarak akşam haberleri bağladığında çalardı kapıyı. Bu
eve geldiğinden beri bir alışkanlığı vardı, sabah ko-
cası evden çıkar çıkmaz açardı ceviz ağacı oymalı san-
dığının üstündeki elli beş ekran televizyonu. Fark

etmezdi ne çaldığı, yeter ki bir ses olsun isterdi. Hep
korkardı bu evden, ruhu daralırdı. Hiç sevmedi ki bu
evi de kocasını da, “İyi adamdır seni aç bırakmaz.”
dediler, laf eden olmasın diye, geldi girdi bu eve. Ko-
cası da iyi adamdı bu zamana kadar bir fiske vurmada
ona. Zaman zaman bağırıp, kızdığı olurdu ama müla-
yim adamdı. Bilirdi, o da onu sevmedi. Büyükler
uygun gördü, evlendiler.

Hayatında ilk kez bir adamın gözlerine baktı-
ğında içi ferahlamıştı, utanmıştı gözlerinden, saçları-
nın beyazladığı o yüzden dikkatini çekmişti. Hala
güzel miyim? diye sormuştu kendi kendine. Tencere
kapağının camlı kısmından gözlerine, dudaklarına, ya-
naklarına baktı. İlk kez dikkatini çekiyordu; gözlerinin
altlarında ki torbalar, kırışıklıklar ama hala bir alımı
vardı insanın içini okşayan. Pilav suyunu çekmişti bu
arada, birazdan da haberler başlardı. Bir de cacık
yapsa iyi olurdu, havalarda ısınmıştı, güneş ışınları az
da olsa geliyordu pencereden evine doğru, loş bir hava
oluyordu. Yoğurdu aldı dolaptan. Baktı az kalmış, yo-
ğurt kovaşında sulandırdı kıvamına gelince de salata-
lıkları doğradı içine, tuzunu, nanesini de attı. Bir kaşık
aldı ağzına beğendi. Serin serin içeyim, dedi, bir kâse
koydu kendine, oturdu tabureye bir gözü camda içti
cacığı. Akşam haberlerinin başladığını duydu odadan.
Sofra bezini aldı eline, salona gitti o sırada akşam ha-
berleri başlamıştı ve kapı çaldı...

Yemek yediler, sonra çay içtiler, çocukları uyut
vs. derken kendi de yattı yatağına. Kocası tüm gün işin
yorgunluğuyla çoktan derin uykulara dalmıştı bile.
Yine her zaman ki gibi geçti bugün de. Birden aklına
geliverdi mutfak camında gördüğü o iki çift göz...

Sevmek nasıl bir şeydi, dedi içinden. Sevseydim,
sevdiğimle evlenseydim, okusaydım... Sorular sor-
dukça kendine, daralmaya başladı. Hayatının anlam-
sızlığında, sıradanlığında sebep neydi, derken uykuya
daldı. Uyanacaktı ve yine on bir yıldır yaşadığı gün-
lerden farksız bir gün daha yaşayacaktı...

Wê ew roj bê, wê ew roj bê...

Avaşîn

Dört mevsimin yaşandığı dünyanın bu noktasında adına kış dedikleri bir zamandı. Kış, mevsimlerin en suskun ve en çok konuşanıydı. Suskunluğunu, havaların kararmasıyla tenhalaşan sokaklardan duyardık. Yaşam, güneş saatine ayarlı zamanlardan geçiyordu. Güneşin dağlar ardına çekilmesiyle sokaklara aceleci bir telaşla korku yağardı. İnsanlar koşar adım evlere sığınırды. Koşarken, dağların suskunluğuna boylu boyunca düşenler olurdu. Dağlar, bu mevsim suskunluklarını biriktirip konuşacağı günleri beklerdi. Sokaklar, dilsiz tanığıdır bu günlerin karanlık köşelerine düşen sessiz ve sahihsiz çığılıkların...

Mevsim kışı yaşardı. Korkuyla karışık kar yağardı karanlık gecelerine ülkemin. Geceler ki toprak damlar altında çok uzun sürerdi. Ben çocuktum. Konuşamayacak kadar çocuktum. Dışarının suskunluğuna inat bir Kürtçeyle evlerin içinde hayaller dile gelirdi. Geceler uzun, hayaller güzel, ben dinler büyürdüm. Bir beklenen vardı bu karanlıklarda kar yanığı yüzlere güneşi getiren. Bir beklenen, mevsim normallerinin üzerinde umutla yaşatan. Tüm hayallerin sonunda bir sır gibi az seste söylenen. Wê ew roj be, wê ew roj bê...

Uykusuz geceler gündüze kavuştuğunda çok bilinen bir dilden çığılıklar duyulurdu. Sonra her çığılık bir ana'nın rahmine düşerdi. Umut gecelere gömülürdü. Diren, ha diren. Acıdır, zemheridir, karanlıktır günler. Diren, ha diren. Gözaltında bir kayıp zamandır. Diren, ha diren. Kimliksiz sevdalar büyüyor dağların ardında. Diren, ha diren. Yakındır doğumu güneşli günlerin. Diren, ha diren. Wê ew roj be, wê ew roj bê...

Gözler gelecek bahar sabahının doğumuna açılıp kapanırdı. O bahar güneşle gelecekler de olacaktı ve bir daha hiç gitmeyeceklerdi. Bahar denilen de şu kış günlerinin ardındaydı. Geceler uzundu ama günler kısa sürecekti. O beklenen bahar günleri gelecekti. Dağlardan şarkılar notalanacaktı köylerin ve şehirlerin sokaklarına. Şarkılar evlerin içinden artık uzak ve yasak olmayan bir ülkeye söylenecekti. Wê ew roj bê, wê ew roj bê...

Bu olağan olmayan günler geçecek o beklenen bahar günleri gelecekti. Günler bize güzellikler getirecekti. Günleri bize dağ başlı ve yıldızlara kardeş çocuklar sunacaktı. Çok beklenen bahar gecelerinin yıldızları çoktu. Bir sevinçle düşeceklerdi ülkemin çıplak toprağına. Gündüzlerinde ise güneş sonsuz bir aydınlıkla yol olacaktı yarınlarmıza. Tam da o günlerde güneşe, o düşler ülkesine koşmak vaktiydi. Aslında geçmiş baharlarda çok koşanlar oldu. Yorulanlar, düşenler de oldu yol ortası. Aşk bilmez ihanetler de görüldü. Herkes düşleri kadar büyüktü ama kimse düşlerine varacak kadar büyümüyordu o günlerde. Ben çocuktum. Çocuk halimle büyük şeyler biliyordum. O gidenleri, hasretlerini... Ve biliyordum onca düş birikimi bahar gelip gidecekti. Ve ardından iki mevsim daha su gibi geçecekti aramızdan. Bize suskun zamanlar kalacaktı. Düşlerimiz bir başka bahara doğurgan. Wê ew roj bê, wê ew roj bê...

O günlerden bugünlere hep ertelenen düşlerle hal durum böyle yaşanırken bu toprakların üzerinde, tarih yeni bir sayfa açtı yarına. Hayaller bir kış saati ve baharı beklemeden çıka geldi. Dağlarından yoksun ama dağların rüzgarını içine alan dümdüz ova şehrinde hem de...

Wê ew roj bê/rojên azad/li bakur û başur/rojawa û rojhilat...

O gün gelecek/özgür günler/kuzeyde ve güneyde/batıda ve doğuda...

Yabancılaşmaya Karşı Beyin Egzersizleri

SUÇLU ARAYANLARA İKİ DÜNYA: MEVCUT VE MÜMKÜN

Temade ÇINAR

Hepimiz vahşi bir dünyayı seyrettirilme işkencesine maruz kalıyoruz. Her an tüylerimiz diken diken, yüreğimiz ezilerek, bizleri korku ve kaygı içinde bırakan bir sahne geçiyor gözlerimizin önünden. Bütün bunları bu kadar süre seyretmek zorunda bırakılan insanların akıl sağlığının yerinde kalması yüksek bir bilinçle mümkün. Umudumuz saldırı altında! Güvenimiz, aşklarımız, yaratıcılığımız, mutluluğumuz saldırı altında! Güzellikleri konuşamaz hale getiriyorlar bizi. Ya bütün bu olup bitenler karşısında duygularımız küntleşecek ve her şey sıradanlaşacak ya biriken bunca öfke bizi izlemeye zorlandığımız insanlara benzecek ya da bilinçleneceğiz.

Matruşkaların içinden her seferinde kendisinin aynısı olan bir minyatürünün çıkması çocuksu bir heyecanla şaşırtır hepimizi. Ama aslında başka bir şeyin çıkmayacağını da biliriz. Her sistemin matruşkası kendi minyatürünü doğuruyor. Bütün bu insanlıktan çıkmış insanların ceza bile almamasına, tutuklanmamasına öfke duyuyoruz. Bu durumda ceza indirimlerinin yukarıdaki seçeneklerden üçüncüsünü seçmemenin indirimi olduğunu anlıyoruz. “Aferin” diyor kapitalizm, “yabancılaşmayı, yozlaşmayı ve çürümeyi seçtin. Bunlar benim ömrümü uzatır. Sana vaat ettiğim gelecek budur.”

“İnsanların varlığını belirleyen şey, onların bilinçleri değildir; tam tersine, onların bilincini belirleyen, toplumsal varlıklarıdır.” diyor Marks. Bu sayıda yabancılaşmaya karşı beyin egzersizimizde biz bunu her sistem kendi insanını üretir diye çevireceğiz.

“İyi insan” üzerine söylenen, sosyal medyada bol beğenili paylaşımlara konu olan büyük sözler, özgürlük, barış, hoşgörü vb. arayışlar dışarıdaki hayatı değiştirmiyor. Ne büyük bir çaba ve ne büyük bir hayal kırıklığı! “Neden?” sorularına cevap arayan, bütün hayatı boyunca bu sorunun cevabını insanın kendisinde arayan ama bulamayan trajik kişilerle dolu etrafımız.

Çocuğunu sokağa bırakanlar, yaşlılarını terk edenler, tecavüzcüler, katiller, saldırganlar, uyuşturucu

bağımlıları, kadınları çocukları dövenler, insanlara işkence edenler... Hepsi ama hepsi insanlıktan çıkmış. Spikerler tiyatral yüzleriyle onları yuh alıyor, medya tekellerinin spikerleri... Anneler babalar lanet okuyorlar, çocukları bütün bunları yaratan sisteme karşı mücadele etmesin diye uğraşan anne babalar... Çok okumuşlar onların hasta olduklarını savunarak, çocukluklarına inerek empati kurmaya çalışıyorlar, tek işleri sistemi aklamak olan “çok okumuşlar”... Hümanistlerin kendilerinin bile zaman zaman çelişkiye düştükleri “hiç kimse zarar görmesin” teorileri herkeşe zarar veriyor.

Çocukluktan itibaren hırpalanmış, aşağılanmış ve saldırıya uğramış bir toplumun sağlam unsurlar ortaya çıkarma olasılığı nedir...

İnsanlığın insanlığını gerçekleştireceği koşullar gerçekleşmeden suçluyu insanda aramanın gerçeklerden kaçmaktan başka bir şey olmadığını öğrenmek zorundayız.

İnsanlığın maddi ve manevi birikimi öyle bir düzeye ulaşmış durumda ki yeni bir dünyayı ve yeni insanı mümkün kılacak olanaklar da öfke de mevcut.

Mevcut

Pencerenin karşısında ışıkların sönmelerini bekliyor. Bugün yine tek kuruş yok cebinde. Babasının “Asalak, bir baltaya sap olamadın!” diye bağırışından çok annesinin acıklı, korku dolu gözleri yakıyor yüreğini. Annesinin gözleri engelliyor onu. Işıklar sönmünc sızıverecek içeri. Anacığı dayanamayacak ekmece arası bir şeyler verecek yorganın altına. Sabahın erkeninde de kaçacak babaya görünmeden. Ama başaramıyor. Hayatı boyunca hava aydınlanmadan yola düşmeye alışmış babaya yakalanıyor. Ters bir bakış. Buz gibi bir soğuk. Yıkıldı yıkılacak gecekondu, yıkılıyor başına.

Hep çalıştı. İlkokula giderken hiç sormadı neden çalışması gerektiğini. Okuldan çıkar, önlüğünü atar, atölyeye giderdi. Ortalığı süpürür, ayak işlerine bakardı. Kendini bildi bileli cılızdı. Annesi onu doğur-

duktan sonra ablasına bırakıp işe gitmiş. Sütü sulandırıp, sonra da pirinç unuyla lapa yapıp yedirirmiş ona daha ilkokul çağındaki ablası. O doğduktan sonra okula gidememesine içerlenmesinin hincını çıkarmayı ihmal etmezmiş. Ne değeri vardı ki onun hasbel kader doğmuştu işte.

Yılın sonunda karnesindeki zayıfa kimsenin almadığı yoktu. Hatta okula gidip gitmemesine... Eve ekmek gerekti, geçim derdi vardı. Okuyup da profesör mü olacaktı. Zamanla daha az okula daha çok işe gitmeye başladı. Bu iyiydi. Her hafta getirdiği para artıyordu. Bir haftalığıyla pazara gitmişler, onun kazancıyla yemeklik almışlardı. Aile ne de mutluydu o gün. Okula da gitmeyiversindi. Ortaya başladığı yılda koptu okul. Zaten ödevlerini yapmadan, malzemelerini almadan gittiği için, bir şey anlamadığı derslerde oynamadığı oyunları oynamak istediği için hep azar yiyordu. Tek yitirdiği teneffüs saatlerinde arkadaşlarıyla koştuğu okul bahçesiydi.

İnşaatlarda, atölyelerde, tezgahta ne iş bulduysa orada çalıştı. On beş yaş ne kadar zordu. İçinde patlayan bir yanardağla yaşamak... Okuldan kaçma, işten kaçmalara dönüştü. Tutunamadı bir yerde. Kazandığı üç kuruşla toplandığı arkadaşlarıyla duvar diplerinde içerlerdi. Arkadaşlarının da kanı kaynıyordu. Heyecan arıyorlardı. Bıçak taşır oldular üzerlerinde. Önce “ne olur ne olmaz” diye sonra “varsin ne olursa olsun” diye. Sonraki günlerde bıçağı kullanıp kullanamayacakları konusunda iddialar başladı. Birkaç malı kapmayı, birkaç karanlık köşeyi atlatmayı başarmıştı.

Bir yerlerden para bulsun da nasıl olursa olsun. Alıp götürüp babasının önüne atıp soluklanacak. Birkaç gün ona sofraya oturma hakkını verecek. Babasının aslan oğlum bakışlarını, anacığının göğsünün kabardığını görecekti. Kendini bildi bileli her sabahın köründe işe gidip yatsıya gelen o kaba adama yüreği acıdı. Çok yaşlanmış geldi gözüne birden. O, onun gibi olmayacaktı.

Ama ne olacaktı. Her şey öyle uzaktı ki ona. Mahalleye onlarla konuşmaya gelen takım elbiselinin cipine ne kadar uzaksa öyle. Gözlerini alamadığı o güzel kadınlar ne kadar uzaksa işte öyle uzaktı.

Bütün şehri çevreleyen duvarlardan birinin dibinde karanlığa sığınmış düşünüyor. Elindeki bıçağı seviyor. Ne verdi hayat ona bundan başka. Bununla her istediğini koparıp alabilirdi hayattan... Başka yolu mu vardı. Madem ki onun olmuyordu hiçbir şey, öyleyse zorla...

Mümkün

Dünyaya gözlerini açtığında onlarca göz ona bakıyordu. Her biri aynı ve ayrı duygularla. Umut, merak, neşe, kaygı... Hepsinden bir parça. Becerikli ellerle sarıldı ve yatırıldı annenin kucağına. Bir müzik geliyor, tanıdık bir müzik. Annesinin karnındayken dinlediği, annesiyle birlikte dans ettiği müzik... Ne güzel bir tat bu... Yine bir kucak, bir başkası... Bir sürü el... Her biri bir yerlerine dokunuyor. Yumuşak ve becerikli eller... Bir ara topuğundan ince bir sızı duyuyor. Sonra yolculuk başlıyor. İlk yolculuk bu. Koridorlar, asansörler... Sonradan anne diyeceği sıcacık bir duygunun kucağında. Yine yolculuk, bu kez gökyüzünü görüyor.

Sonra ona evim diyeceği, belki de orada büyü-yüp yaşlanacağı yerde şimdi. Tanıdığı ve tanımadığı sesler var. Anne, onunla daha güzel vakit geçirsin diye ayarlanmış her şey. Onu rahatsız eden bir şey var altında. Şikayet ediyor, ses çıkarıyor. Buna ağlamak diyor oradakiler. Bu kez kalın sesinden tanıdığı birisi kurtarıyor onu. Annesinin karnındayken sesini duyduğu birisi bu. Baba olmalı. Annenin kucağında yine. Karnı huzursuz... Biri daha var. Anneye yardım ediyor. Konuşuyor... Onunla mı? Anneyle mi belli değil. Ara sıra duymuştu onun sesini de. Anneye benziyor. Emmeye başlıyor... Ne güzel bir duygu... Eriyor annenin kucağında, derin bir uyku alıp götürüyor onu yeşil çayirlara, bulutlara...

Ne kadar süre geçiyor farkında değil. Eve birileri gelip gidiyor zaman zaman. Sadece onu görmeye gelenler de var aralarında, garip sesler çıkarıp gözlerine gülümsüyorlar. Seviniyor bunlara... Evi temizleyip gidenler var bir de. Gelen herkesin gözü onda. O da gülümsemeye gülümsemeyi öğreniyor. Anne ve babayla dışarı çıkıyorlar bazen. Sokaklarda, parklarda birileri yine ona ses çıkarıyor, gülümseme almaya çalışıyor. Veriyor o da... Ne çok insan var. Ama onun gözü hep kedilerde, köpeklerde ve hele sincaplarda. Onlara dokunmaya bayılıyor. Çimenlere oturduklarında anneye babayla ya da ikisiyle hayvanların etraflarını sarmalarına çıldırıyor. Kıkırdamalar, kahkahalar... O gülünce herkes gülüyor. O herkesi mutlu edebiliyor.

Artık kaşıkla verilen şeyler de var hayatında. Değişik tatlar... Tutunup kalkmak istiyor, her şey çok çeki. Her şeyi tutmak, ağzına almak istiyor. Su nasıl akıyor öyle, şırl şırl şırl. Kağıt nasıl yırtılıyor, ciırt...

Anne bir şey yapıyor, ne o? Büyüklerin onunla oynamalarını çok seviyor. Oyuncakları değişiyor her geçen gün. Babanın onunla şekilleri bir yerlere yerleştirmesini seviyor. Annenin ona kitap okumasını. Birileri gelip anne ve babayla konuşuyorlar, anlıyor onun hakkında olduğunu. Sonra yeni oyunlar çıkıyor ortaya...

Yürümek çok güzel. Düşmek kötü ama. Sevmiyor düşmeyi. Koşmak istiyor... tırmanmak, zıplamak... Artık babayla okula gidiyorlar. Okul onun mu babasının mı? Galiba onun. Çünkü hep onunla oynuyorlar, bir de onun gibi çocuklar var, bir de baba kenarda oturmuş kitap okuyor. Baba arada gelip biraz dışarı çıkacağını söylüyor ve gidip bir süre sonra dönüyor. Burası oyun oynama yeri. Arada babasının olmadığını fark ediyor sonra arada orada olduğunu. Sorun yok. Oyun güzel. Buradaki insanların sesleri ve gözleri çok güzel. O çok değerli...

Arkadaşlarıyla şarkı söylemeye başladılar. Çok zaman geçmiş. Altı artık rahatsız etmiyor onu. Yemeğini kendisi yiyebiliyor. Her gün bir şey öğreniyorlar. Çabuk geçiyor oyun günü. Arkadaşları var onun. Eve götürüyor her gün onu oradakiler. Ertesi gün yine alıyorlar. Anne ve babasına da öğretmesi gerek gündüz öğrettiklerini. Birlikte şarkı söylüyor, sayıları, renkleri, günleri sonra gezegenleri, sonra ülkeleri sayıyorlar. Gökyüzünü seviyor, merak ediyor bir de. Öğretmenleri ona her gün gökyüzünden bir şey okuyor. Yıldızlar, gezegenler, sonraları kara delikler, galaksiler. Tarih de güzel masal gibi. Yine müzeye gitseler. Hep gitseler.

Anne onu kucagında taşıyor, elinden tutuyor. Bazen kendisi yürüyor, önden arkadan. Annesinin arkasını da görebildiğine inanıyor. Babasının omzunda olmayı seviyor bir de. Her şeyi daha iyi görebiliyor. Okuldaki öğretmeni laboratuarda gezerken onu omzuna almıştı. Aslında dokunmak istiyordu oradaki her şeye. Büyüklerin laboratuvarı ayrı... Orada dokunmak yok. Kimya ne güzel. En çok kimyayı seviyor. O neyi severse onunla ilgili kapılar açılıyor önünde. Gitar çalmaya başladı. Duyduklarını kendisi çıkarabiliyor artık. Ama sıkıldı ondan. Dinlemek güzel. Resim yapmak istiyor her gün. Laboratuar resmi, kedi ve köpeklerin resmi. Bir öğretmen onunla birlikte resim yapıyor. Birlikte daha çok renk yapıyorlar. Renkleri karıştırıp yeni renkler bulmayı seviyor bir de kimyayı. Her hafta kimya laboratuvarına gidiyor bir öğretmeniyle. Ama çocuklar için olanına. Periyot cetveli ne harika bir şey.

Evde kendisi yapacak periyot cetvelini. Çok mutlu. Malzemelerini veriyor öğretmeni, birlikte nasıl yapacaklarını düşünüyorlar. Annesine ve babasına da öğretmek istiyor. Hemen.

Arkadaşlarının her biri başka bir şeyle ilgileniyor. Basketbol oynamayı seviyor o. Yüzmeyi de ama en çok basketbolu. Bazı arkadaşları paten kayıyor, gökyüzüyle ilgilenenleri var, maket tasarımı yapanları, tıpla ilgili şeyleri görmek isteyenleri... Hepsini biraz seviyor. Hepsisiyle ilgilendi ama kimya onun alanı. Kimya ve matematik sorularını çözebilmeyi seviyor. Bir arkadaşını öğretmeni sanat tarihi müzesine götürmüş. Çok mutlu. Ayakları yere basmıyor, hep onu anlatıyor.

Okuyup yazmayı öğreneli çok kısa bir süre oldu. Ama sayıları ondan önce öğrendi. Formülleri. Kimi arkadaşları daha önce okuyup yazmayı öğrendiler. Merak işte. Bir arkadaşı hukuk üzerine okuyor. Çok biliyor. Roma hukukunu konuştular onunla. Eskiden tarihle ilgilenmişti. Tarih kitapları okumayı seviyor ama romanlarını daha çok seviyor artık.

Anne ve babası eskisi gibi birlikte yaşamıyorlar. Arada annesine arada babasına gidiyor. Babası eski evlerinde kalıyor. Arada hep birlikte parkta buluşuyorlar. Annesinin ve babasının yanında başka birileri var. Piknik yapıyorlar gece geç saatlere kadar. Çok gülüyorlar. Oradaki parkta bir sürü dostları var. Bir de kendi ektiği ağaç. Onun boyunu geçti. Kocaman oldu. Parka gidince kedilerin ve köpeklerin yanına uzanıp hayal kurmak güzel. Bazıları yuvalarından çıkıyor. Park, onların evi. Onun da...

Kendi başına her yere gidebiliyor artık. Yolları öğrendi. Başka insanlar da ona yardım ediyorlar. Bazen saatlerce dolaşılıyor şehirde. Acıkınca yemekhanenin birine giriyor, yiyor yemeğini. Arkadaşlarından biri de onunla gezmeyi seviyor. Gece gezmek çok güzel. Hele yaz geceleri. Basket oynamak da güzel gece. Annesine gidecek bugün. Annesi de geç gelecek. Bugün dans dersi var. Sonra arkadaşlarıyla buluşacak. Sabaha karşı birlikte giriyorlar eve. Ev ne güzel. Ertesi gün okula gitmeyecek. Annesi de işe. Kendilerine tatil verdiler. Birlikte kuş yuvası yapacaklar atölyede. Kahvaltıdan sonra yola çıkıyorlar. Parkın içinden aşağıya inip metroya biniyor atölyeye gidiyorlar. Ağaçlara asmak için kuş yuvası yapmak güzel ama onları yerine asmak daha güzel. Bir vincin kabine binyorsun, sonra yaptığın yuvaları dev ağaçla-

rın üst dallarına bağılıyorsun. Geçen sefer taktığı yuvada bir kuş gördü. Çok mutlu. Kendini doğanın bir parçası hissediyor.

Boyu çok uzadı. Basketboldan, diyorlar, gülüyor. Genetik işte. Ne güzel genetik. Biyokimya onun tutkusu. Büyüklerin laboratuvarlarına gidebiliyor. Birlikte çalışıyorlar. Bu yıl basket turnuvasında da oynayacak. Ve bu yıl bir resmi şehrin resim galerisinde yerini alacak. Bu yıl çok güzel.

Babası bilimsel bir araştırma için başka bir şehirdeki bir ekibe katılıyor. Bu yıl gençlerin kaldığı evlerden birinde kalmak istiyor. Henüz seçemedi. Zor beğenen biri... Neredeyse altı aydır ev geziyor. Tek kalmak istiyor. On beş yaş çok zormuş. Biyokimya ile ilgili bir sempozyuma katılacak yılın sonunda öğretmeniyle birlikte. Bir makale hazırlıyor, ilk bilimsel makalesi bu çok heyecanlı. Laboratuarda daha çok vakit geçirmeye başladı. Bilimi bir adım daha ileriye taşıyacak. Laboratuardaki arkadaşlarından biri onun için farklı. Hep onu görmek istiyor. Ona dokunmak çok güzel. Babasının bıraktığı evde yaşamaya karar verdi. Zaman zaman onunla orada buluşup yemek yapıyorlar. Dünya yemeklerine merak saldı. Haftada bir gün kursa gidiyor. Arkadaşı da aynı kursta. Yemek yapmak kimyaya benziyor, biraz da resme... Gündüz uzun uzun malzeme arıyorlar. Değişik malzemeleri bulmak tam onlara göre. Alım yerlerindeki şeyleri bilgisayardan da seçebilirler ama onlar gezmeyi, küçüklüğündeki gibi şehri adımlamayı tercih ediyor. Çoğu zaman seralara gidip kendileri topluyorlar istediklerini. Bütün şehir tüm olanaklarıyla onların...

Bu yıl üniversiteye başlayacak. Arkadaşı doğanın yeniden kazanılması ve atıklarla ilgileniyor. Arkadaşı gençlerin yaşadığı evlerden birine taşındı. Biraz gü-rültülü ama eğlenceli bir yer. O, annesiyle babası gibi birlikte yaşamaktan yana değil. Kendisiyle kalmayı seviyor.

İkisi de kimyada ama bölümler farklı olacak gibi. Yine bir yolculuk... Mısır'a. Gezecekleri uçak yerlerini, kalacakları yerlerle ilgili bilgileri üniversiteden alacaklar. Çok heyecanlı. Mumyalama üzerine çalışmıştı bir zamanlar ikisi de. Ve yeni çalışmada yine ortaklar.

Büyük, kocaman bir ailenin bir parçası onlar... Büyük ufuklar var önlerinde, her şeyi yapabilecek güçleri, enerjileri ve aşkları var.

*Yüreğimin sokakları işgal altında
Yıkıyor delikanlıların bütün çirkinlikleri.
Şarkılar söylüyorlar kaldırımlarımda,
duvarlarıma öfkelerini, umutlarını ve aşklarını
yazıyorlar.*

*Alevler sarmış dört bir yanı.
Varsın küle dönsün
neon ışıklarıyla yalanlanmış yüzler.
Devrim gecesi sevgilim.
Yüreğimin bütün meydanları işgal altında.
Çimlerimin üzerinde uyanıyor güne
rengarenk çiçekler misali delikanlıların.
Bir tekmiş gibi hep beraber kımıldanıyor meydan.
Yeni bir dünyayı işleyecekler şimdi buraya
nakış nakış.*

Devrim sabahı sevgilim

Temade Çınar

Demirciler, Demir Döver Tunç Olur!..

Markopaşa, 7.1.1949, Mim Uykusuz

MARKOPAŞA

Renas Toprak

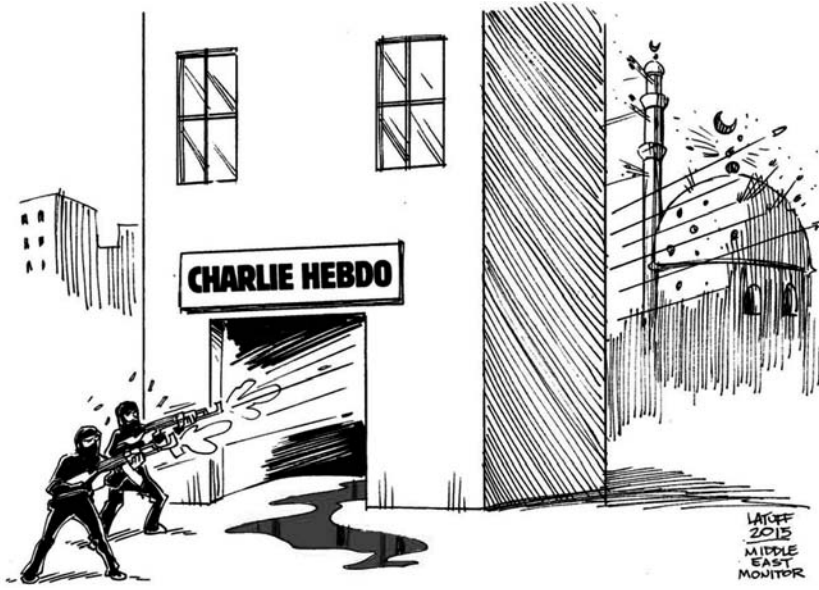
“Gülmek Devrimci Bir Eylemdir!”

Che Guavera

"Toplatılmadığı Zamanlarda Çıkar"

1946 yılında yayın hayatına başlayan ve Türkiye basın tarihinin en yüksek tirajlı haftalık mizah dergisi-
dir Markopaşa. Dönemin "zararlı" yazarlarından Sabahattin Ali ve Aziz Nesin'in başının altından çıkar bu zı-
rılı makinası. Zatlardan birisinin bahanesi maksat yeşillik olsun, ötekinin muradı ise işsizlik meretine geçici
bir süre de olsa paydos çaktırmaktır.

Beyoğlu balık pazarındaki Cumhuriyet Lokantası ve Tepebaşı Cumhuriyet Gazinosu'ndaki sohbetlerde pi-
şirilir iş. Harala gürele konuşmalar sonrası, sofranın hatırı ağır basar ve biraz da kaldırım sohbetleriyle kıva-
mını bulur mesele. Sabahattin Ali yayının hem sahibi hem de müdürü olur. İzzettin handa yönetim evi tutulur.
En ucuz yoldan bir de afiş yaptırılır. İlk sayıda altı bin gazete bastırılır, derken cepteki liralara suyunu çekme-
sin diye hamallık parasından bile kısılır. Kâğıtları ve basılmış gazeteleri Aziz Nesin yüklenip basım evinden yö-
netim evine dek taşır.

Kimlerin emeği yoktur ki çorbanın tuzunda... Sabahattin Ali, Aziz Nesin, Rıfat Ilgaz, Mustafa Mim Uykusuz... Başta söz kesip anlaştıkları Fazıl Efendi gazetelerin dağıtım işinden vazcayar. Sebep bilinmez tabi. Kim bilir hangi aynasız gelip tehdit etmiştir. Lakin Aziz Nesin iki bin gazeteyi alır koltuğunun altına, ver elini Eminönü. Bağırıp da satmaya utanır, eh her şair bu kadar incedir. Gene de dünya hep ses çıkaranlardan yana mutluluk duymuştur, yumar gözlerini Aziz Nesin bağırır; "Markoooo Paşaaaa... vatandaşı taze çıktını... yazıyoorr... yazıyoorr..."

"Taksim'e geldiğimde, dükkânlara bıraka bıraka, biyandan sata sata, iki bine yakın gazeteyi bitirdim. Yönetim evine dönüp iki bin gazete daha aldım. Bunları da Beyazıt, Fatih, Edirnekapı taraflarına dağıttım. Böylece dört bin gazeteyi bütün İstanbul'a dağıtıp, iki bin gazeteyi de taşraya yolladım.

Gazetenin çıktığından iki gün sonra hiçbir gazetecide Markopaşa kalmamıştı, hepsi satılmıştı. Taşradan, il ve ilçelerden, "100 daha gönderin", "200 daha gönderin" diye mektup ve telgraflar yağıyor.

Satış durumuna göre, ikinci sayıyı 15 bin basacaktım. Ancak Sabahattin Ali, "Satılmaz, elimizde kalır" diye ısrar etti, 10 bin bastık. İkinci sayının başarısı daha da büyük oldu. Üçüncüyü 15 bin, dördüncü sayıyı 25 bin bastık... Bundan sonra her hafta arttırarak baskıyı 80 bine, satışı da 60-70 bine kadar çıkarttık ki, o sıralarda en fazla satış yapan gazetenin tirajı 50 bin geçmiyordu." diye anlatıyor Aziz Nesin.

Tabi devlet sillesi üzerine çullanmakta gecikmez

bu başarının. Polis baskınları, kovuşturmalar, tehditler, mahpusluk, toplatmalar... Polis arşivinde öyle özel bölümler açılmış ki, dönemi için oldukça başarılı olduğu hemen göze çarpıyor Makropaşa'nın. 16 kere dava edilir, yazarları toplam 3000 gün tutuklu bırakılır. Her kapatmada yeni bir adla yeniden boy verir. Merhumpaşa, Malumpaşa, Alipaşa bunlardan sadece bazıları.

Bu toprakların insanının ince zekasının o tarihe dek uzandığını görüyoruz. Her kapatılmada yeni bir sloganla tiraj yapar. "Her fırsatta çıkan dergi", "Yazarları hapiste olmadığında çıkan dergi" ve "Toplatılmadığı zamanlar çıkan dergi" sloganları, tebelleş olan zatları küplere bindiren cinsten.

Tarihin altını azıcık eşelediğimizde mizahın söz söyleme, siyaset üretme, sanatı geliştirme, bir toplumun gayri safi kültür ortalamasını yükseltmedeki yeri hemen gözümüze çarpacaktır. Toplumsal yaşam ekonomik temelin üzerinde yükselmekte... Kendisini bakkalın yazar kasasına, işçinin maaş bordrosuna, üniversitelinin cep harçlığına değin hissettiren bu akrep, elbette sanatı da getirir politika üretmenin eşğine itiverir. Sanatçıya buyur bir de buradan yak diye göz kırpar. İşte böyle bir sorumluluğu yüklenir Makropaşa. Makropaşa Ezginin Günlüğü'nün Hezarfen şarkısındaki geceye açılan iki kanattır esasında. Yahut da karanlığın işlemediği tek şeydir o; SES!

40'lı yıllarda Avrupa'da iyice turmanan faşizm, bu coğrafyada da, bütün koşulları hazır bulacak, kaba kendi şeklini vermekte zorluk çekmeyecektir. Zaten

İrkçılığın/Turancılığın devlet politikası olarak serpilip büyüdüğü bir mezbahadır memleket; öteki olanın sesinin, canının çıt diye kesildiği. Bütün büyük ağabeylerinin Sovyet halklarınca tepelenmesinin hemen akabinde, dünyada emperyalizmin komünist avı başlar. Gazetelerin matbaaları yakılır, solcu partiler kapatılır, solcu hocalar üniversite kürsülerinden kovulur, tutuklama furyası başlar. Dönemin İstanbul sıkıyönetim komutanlığı durumu abartıp, sokak kedilerine, özgürlüğü teşvik edici davranışlarından dolayı çatacaktır.

Başta da lafin ucunu kanattık ya, evet biraz da buradan yakın hikayesidir Markopaşa. Yıkıcı bir eleştiri topuyla vuracaktır dönemin baskıcı iklimini. Muhalif, karşıt, polemikçi, öteki tarzını hiç yitirmeyecek; açık, yıkıcı bir hiciv ve zeka dalı misali yeşerip boy atacaktır. Nitekim dönemin güdümsüz politikacılarından Cemil Sait Barlas, o ünlü sözü ilk defa burada kullanacak, "kökü dışarıda" diye yaftalayacaktır Markopaşa'yı. Hakikaten de kökü dışarıdadır Markopaşa'nın; ezilen bir halkın mizah dergisi, hemen yanı başlarında inşaa edilen sosyalizm ve halk devrimlerinden, onların yazınından, sanatından nasıl etkilenmez ki... Hele de Sabahattin Ali'nin İgnoze Silone'nin İtalyan faşizmini hicvettiği Fontamara isimli romanını 1943'lerde çevirdiği düşünülürse.

Tüm o saldırı sürecinde, kendi kavlince bir ihtimal daha varı, gerçek kılacaktır Markopaşa. Satıcısı yoksa elden ele satılacak, daktiloyla- teksirle çoğalacaktır. Dönemin politik atmosferinde yoksul köylüyü, hamalından inşaatçısına işçi sınıfını, üniversiteli aydınları, Beyoğlu esnafını temsil edecektir. Açıkta bir sınıf karşıtlığı koymasa da, halkçı bir üsluptan da geri adım atmayacaktır bundan kelli. Bütün bu politik hareketini; halk deyişleri, türküler, fıkralarla besleyerek sürdürecektir.

"Dizlerim Üzerinde Yaşamaktansa Dimdik Ölmeyi Yeğlerim"

Stephane Charbonnier, 2012 yılı Eylül ayında Le Monde gazetesine verdiği bir demeçte "Çocuğum, eşim, otomobilim ya da kredi kartım yok. Şimdi söyleyeceğimi belki biraz iddialı bulacaksınız ancak diz çökerek yaşamaktansa dimdik ölmeyi tercih ederim" diyordu. Ellerini göğsünde kenetlemiş, kolunda deri kordonlu bir saatle sandalyesinde oturuyor S. Charbonnier. Arkasındaki duvarda Josef Stalin resimleri...

Charlie Hebdo Avrupa mizahının en iyi örneklerinden birini veriyordu. Avrupa emperyalizminin iki-

yüzlü Hıristiyanlığını, besledikleri ırkçı politikaları, dini fanatizmleri, göçmen sorunlarını mizahın ve çizginin diliyle ifşa ettiler. S. Charbonnier bir röportajında; "Bu barbarları durdurmak için bir Stalin gerek." diyor. Sanat, insanları göreve çağırıyor ve Rosa'nın işaret ettiği barbarlığa karşı kavgaya davet ediyor. Hem de onların beybabalarını Moskova önlerinde kovalayan Stalin ve Sovyet halkları üzerinden.

S. Charbonnier gibi bir başka aydınımızı da katletmişti faşizm. Döneminin en üretken aydınlarından Sabahattin Ali. Yaşamındaki duruşu ve üretkenliğiyle CHP ve Demokrat Parti'li gericilerin dişine dayanmıştı. İnsan yüzyılın önümüze koyduğu ironiye bakmadan geçemiyor. Sanat ve sanatçıyı katletme kültürü... Ne garip bir bağ saklı Markopaşa ile Charlie Hebdo arasında. Ya da şöyle mi söylemeliydik: Taa yıllar evvel Sabahattin Ali'yi katleden, Aziz Nesin tarafından "kışkırtıldığını" iddia ederek "Kafir Aziz" çığırkanlığıyla 37 insanı yakan ve aynı çığırkanlıkla S. Charbonnier'i infaz ettiren zihniyetler arasında bir fark yok aslında

Faşizmin, sanata, aydına, gazeteciye saldırmaya başlaması tarihsel bir sıkışmışlık noktasına vardığının en çıplak ilanı...

Bir markette kısıtılıp öldürülen ucuz zanlıları saymazsak, esas failleri yukarıda özetledik aslında. Bütün katillerin olay mahalline geri döndüğü söylenir. Nitekim öyle de oldu; özel uçaklarına atlayıp koşullar Paris'e... Fransız burjuvazisi, bütün emperyalistlerle birlikte kol kola "Je Suis Charlie" diyen milyonlarca kişinin önünde yürüyerek yazılan senaryoyu tamamliyordu. Yol üzerindeki muhalif bir mizah ekibinin ortadan kaldırılması da bu senaryonun bir parçası değil miydi? Bütün dünyayı Nazi toplama kampına çevirenler Charlie Hebdo'nun öfkesiyle sokağa taşanların önünde timsah gözyaşları döküyorlar şimdi. Doğalarına uygun davranıyorlar ve yeryüzündeki herkesi burjuva diktatörlüğünde yaşamaya ikna pozuna bürünüyorlar.

Lakin yemez efendi! Biz bu kareyi tarihin bir yerinden hatırlıyoruz. Kolektif aklımıza Pablo Picasso'nun hikayesi geliyor. İspanya'nın Guernica kasabasının katliamını anlatan tablosunun hikayesi...

Nazi Subayı:

-“Bu tabloyu siz mi yaptınız?”

Picasso:

-“Hayır, siz yaptınız!”

Özgürlüğe Giden Bir Yolun Öyküsü..

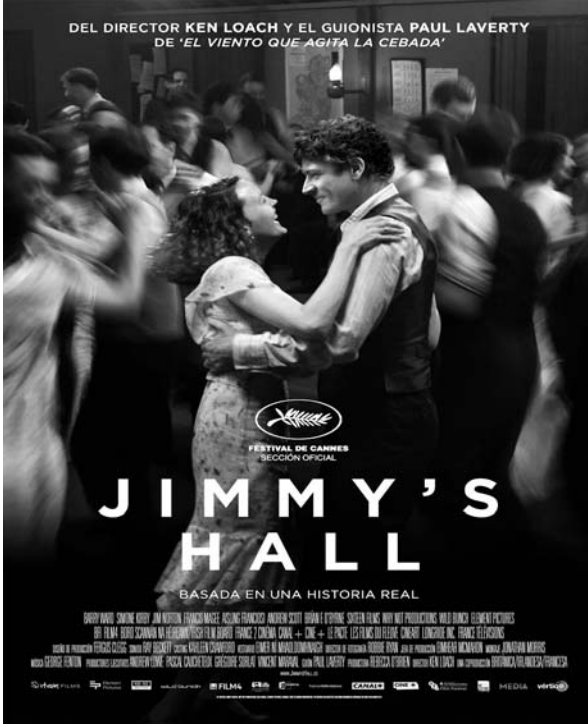
Yönetmen Ken Loach bizi bu defa 80-90 yıl öncesine, İrlanda'ya götürüyor. İç savaştan yeni çıkmış İrlanda, İngiltere yanlıları ve bağımsızlık isteyenler... “Komünistler, kızılılar” diyorlar bağımsızlık isteyenlere... Leitrim bölgesinde yaşayan genç Jimmy Gralton da bu kızılılardandır. Ve babadan kalma salonunu gençler ve çocuklar için bir kültür merkezine dönüştürür arkadaşları ile birlikte. Marangozluk derslerinden edebiyata pek çok faaliyet yürütmeye başlarlar gönüllülerle birlikte.

Ve burası gericiiler için büyük bir tehlike odağı haline gelmiştir artık. Jimmy ve arkadaşlarının özgürlük düşüncelerinin, diğerlerinin düşüncelerini de etkilemesine izin vermeyeceklerdir. Alelacele Jimmy için tutuklama kararı çıkar ve salon basılır. Arkadaşları ise apar topar Jimmy'ji pencereden kaçırlırlar.

Jimmy ancak “daha iyi bir hükümet” iktidara gelince gelebilecektir büyüdüğü topraklara. Gezici kütüphanesi olan, kitapları ile okul önlerinde dolaşıp öğrencilere kitaplar verip okutarak çocuğunu yetiştiren annesi artık iyice yaşlanmış, sevgilisi evlenmiş, arkadaşlarının kimileri cezaevinde yatmıştır. “Daha iyi bir hükümet” ne katolik kilisenin baskıcı yönetimi, ne de halkın yaşamında henüz bir şey değiştirmemiştir.

Jimmy artık toprağı ekip biçeceği, annesine bakacağı sakin bir yaşam istiyor. Ama kendisini bir anda gençlerin “Dans edecek bir salonumuz bile yok” istemlerine karşı, salonu tamir etmeye başlamasıyla buluyor. Yeniden kolektif bir emekle açılan salon, yine edebiyat, müzik, şiir dersleri ile gençler, çocuklar için bir çekim merkezi haline geliyordu. Ve Jimmy'nin Amerika'dan getirdiği gramofon ve yeni dans figürleri, akşamları da gençlerin bir araya gelip, dans ederek eğlenmesini sağlıyordu.

Katolik kilisesi ve yörenin “ileri gelenleri” için bu salon çok büyük bir tehdiye dönüşmeye başlıyordu yeniden. Bir araya gelen, örgütlenen, ortak iş yapan ve kalıpları kıran gençlik, varlıklarının sonu olacaktı ne de olsa. Bir taraftan salonda yapılan IRA toplantıları, diğer taraftan toprak reformu, derebeylerine ait boş duran evlerin toprakların üzerinde yaşayanlara, çalışanlara verilmesi çabaları, küçük çapta eylemler...

Ve yerel egemenler de boş durmayacak elbette. Aralarında yaptıkları bir konuşma ise şöyle: “Karl Marx diye bir adam, bir kitapla dünyayı değiştirdi”. “Jimmy Gralton, Karl Marx değil. Şimdilik sadece bir amele”. “Dinle, annesinin gezici kütüphanesi vardı. Kendi kendine öğrenen adamları asla küçük görme, özellikle de madenlerde çalışmışsa”.

Ve aile baskısına, mahalle baskısına yönelirler. Önce salon önünde durup gelenlere psikolojik baskı yaparlar: “Marie O’Keefe, burada ne arıyorsun?”, “Dans etmeye geldim, Peder.” “Kilisenin edepli dansı sana yetmedi mi ha?” “Evet, peder.” “Baban yabancılarla aynı arabada olduğunu biliyor mu peki? Ha?” Ve kilisede pazar ayininde salona gidenleri bir bir teşhir ederler. 17 yaşında olan ve bu salonun açılması için Jimmy’ye en çok ısrar eden Marie babası tarafından acımasızca kırbaçlanır. Ertesi sabah geç kalacaktır sa-

londaki dersine Marie, ağlama sebebi olan tek üzüntüsü de bisiklete binebilecek durumda olmadığı için yürüdüğünden derse gecikmiş olmasıdır.

Jimmy gençler ve salon üzerindeki baskılara son vermek için papazla konuşmaya gitse, onları da salonun çalışmalarına ortak olmaya davet etse de, değişen çok bir şey olmayacak. Bir taraftan boş evlere yerleşen kira ödeyemeyen ailelerin evleri yakılırken, Jimmy için de sınır dışı emri gelir. Öyle ya, Amerikan pasaportu ile ülkeye girmiş bir mültecidir o.

Evi basılır, yaşlı ana çocukluklarında kitap verip okuttuğu polis memurlarını aşağıda oyalarken, o camdan kaçıp gitmiştir bile. Jimmy’nin birkaç hafta kaçak yaşadığı sürede tüm yoldaşlarının evleri basılır, gözaltılar olur, herkes Jimmy’yi aramaktadır. Yoldaşları bir taraftan Jimmy’yi saklarken, diğer taraftan kampanyalar yürütülür. Bir insan mahkeme vb. bile olmadan nasıl kendi evinden doğduğu topraklardan sınır dışı edilir. Ana toplantılarda konuşur, kilisede, yerel meclis toplantılarında. Ve duygularını anlatır:

“Evladımı kaybetmek üzere olan bir ana ne söyleyebilir ki? Bir parçam, doğururkenki gibi çılgın atmak istiyor, bir parçamsa sormak istiyor: 'Onun suçu neydi ki?'. Eski, tenekeden bir salon niçin bu kadar tehlikeliydi? Ona kitaplar verdiğim için kabahatli miyim, bir çocuğa düşünmeyi ve sorgulamayı öğrettiğim için? Görmüş olduğu dünyayı, inşa ettiği salona taşımak istedi. Bu suç mu? Eğer biz bir adamı yargılamadan evinden alabiliyorsak ve onu düşüncelerinden ötürü sürgün edebiliyorsak... Ben çocuğumu kaybedebilirim, fakat İrlanda çok çok daha fazlasını kaybeder.”

Çocuğunu kaybeden milyonlarca anadan biri olan Jimmy’nin anasını kimse dinlemez, toplanan imzalar, mektuplar imha edilir. Ve Jimmy de yakalanarak, sınır dışı edilir.

Jimmy bir cipin ardında elleri zincirli götürülürken, tüm öğrencileri, gençler, yoldaşları ve sadece bir defa dans ettiği eski sevgilisi bisikletlerle uğurlayacaktır onu.

Ken Loach’ın yönettiği Özgürlük Salonu (Jimmy’s Hall) 2014 İngiltere-Fransa ortak yapımı. Ve Cannes Film Festivalinde yarışan bu filmin, Ken Loach’ın son filmi olacağı söyleniyor. Ve Ken Loach bize bir kez daha sanat ve özgürlüğün eşdeğer olduğunu gösteriyor.

“aslanlar kendi tarihçilerine sahip çıkıncaya kadar av ve avcılık öyküleri avcıyı yüceltecektir.”

Kartal Gölgesi

Ruhan Mavruk

Merhaba,

Şair cesaret, bilgelik ve derinliğin yolcusudur. Orpheus'tan bu yana kanatları yakılmak istenmiştir hep. Egemenler, düşüncüyü ve sezgiyi uyandırmaktan korktukları için haklı kavgaların çağrışımlı ezgi-lerini susturmaya çabalamışlardır.

Tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi Türkiye'de de nicedir ABD'nin Mc. Carty dönemindeki baskıları uygulanıyor her alandaki sanatçılara: “Satın al ya da imha et” politikası bu.

Diyalettiği gereği, şiirin başarısı öz ve biçim bütünlüğünde. Alanları muhalefet sanatı olduğundan gerçekçi şairlerin görevi de özü, savrulan imgelerle bulutlar arasına saklamak değil, titiz bir sanat emeğiyle yüceltmek ve duyumsatmaktır. “Özü fırtına olan şiirde her imge bir tufan yaratmalıdır.” der Aragon.

Ezenle ezilen savaşımının önemli bir parçası olan bu baskılama sürecinde şiirin içeriksizleştirilmesine izin vermeyen şairler yok sayılma, tutsaklık, yoksulluk içinde onur mücadelesi verirken şöhret, rahat bir yaşam ve güç tutkusuyla “sözü” satmayı yeğleyenler ödüllendiriliyor, hiç hakketmedikleri yerlere getiriliyorlar. Bu oyunun tamamlayıcısı da bankaların kültür merkezleri, yazılı ve sözlü basın...

Bizim gerçekten inandığımız, sevdiğimiz şairler var, kendini yutmaya karşı savaştan “ölümsüz gerçekliği içinde yaşamı dile getirmeye sürdüren” (1) Düşüncenin duygusal karşılığını, coşkusal karşılığını anlatan, her şey onların varlığına karşı gibi görünse de...

Önsöz dergisi olarak kanatlarının gölgesi derin denizlere düşen bu gönül dostlarını size ulaştırmayı hedefledik ve bir röportaj dizisi hazırladık: Pir Sultan Abdal'dan Nazım Hikmet'e, Abdülkadir Bulut'tan Ahmed Arif'e ve Adnan Yücel'e, Arkadaş Zekai Özger'den, “gülleri sevmedim ki, düz ovaları” diyen Arif Damar'a kadar açılan bu yoldan yürüyen yaşayan şairlerimizle...

Birlikte “köprülerin gölgelerinde en az oyalandır şiir” diyebilmek için. Size her şeyi kıtadan kıtaya uçarak, insanlığın destanını dokuyan bir kuşun gözlerinden anlatabilmek için...

“Uyuyan halkların alnında
bir kan borcudur şiir
uyandığında tarih, imge edim olur,
şiir davranır
düşlerine layık olmaya çalış.”(2)

1- Shelley

2- Octavio Paz

Şiir ve Haysiyet

Ahmet Telli

*Büyük aşklar yolculuklarla başlar
ve serüvenciler düşer bu yollara ancak*

-“Ölümsüz ama ölümlü, hüznü ama cesur” mısrası ile poetik yöneliminin ipuçlarını sezdirirken, sevdâ... acı... hasret... bekleyiş... sabır... sözcükleri de aklımıza geliyor. Bu bağlamda Ahmet Telli şiirinin imgeler dünyası... Ve en çok da sevdâ... Şiir evreninizden konuşarak başlayalım söyleşimize.

-1970’ler, gençliği ve işçi sınıfını içine alan büyük ve değerli bir devrimci dalgayla açıklanabilir. 15-16 Haziran 1970 isyanı da, 1977 kanlı 1 Mayıs olayı da bu sürecin unutulmaması gereken uğraklarıdır. Bu devrimci dalganın rüzgârı, yalnızca 70’lerde yazmaya başlayan bizleri değil, bizlerden öncekileri de bir biçimde etkilemiştir. Bu büyük ve değerli toplumsal olgudan hiç etkilenmeyenler de oldu elbette. Korunaklı alanlarda kalmaları, daha sonraki yıllarda onlar için avantaja bile dönüşmüştür üstelik.

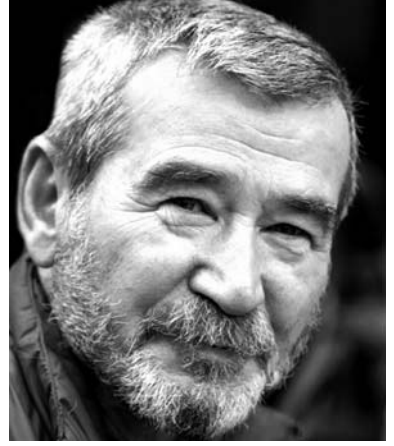
Vurgulamaya çalıştığım gerçeklik, yaşam biçimimizi olduğu gibi yazdıklarımızı da şekillendirmiştir diyebilirim. Sonraki yıllarda küçümsemeye de, hattâ antologyanın dışına atılma da, poetik tercihlerimiz bu büyük devrimci dalganın bizdeki yansıması olmuştur denebilir.

Yöneltiğiniz sorudaki seçtiğiniz sözcükler, belli ki değindiğimiz dönemin rüzgârını, kokusunu, heyecanını içselleştirmesi bakımından ilk kitaplarımdaki sözcük salkımlarındandır. Öyleyken bu sözcüklerin çağrışımları, göndermeleri anonim de olabilirdi (ki böyle olduğunda poetik darlığı gösterir.) Bu sözcüklerin dönemin mücadeleci gençliğinin çeşitli düzeylerde anlamlandırmalarına açık olması bakımından da sözlükteki yerlerinden ödünç alınarak somutlamalara yöneldiği de düşünülebilir. Bu tür sözcükleri dönemselsel olarak belki gereğinden çok yineledik. Yinelediğimiz için de anlamlandırma olanaklarını kendi kendimize sınırlandırmış olduk. Şu da unutulmamalı: Sözcükler söylem düzeyine çıkınca, estetik katkıları yanında ideolojik bağlamlar da kazanır.

Öyleyken poetik yönelimimi ilk kitaplarla sınırlamamak gerekir diye düşünüyorum. 2010’da yayımlanan Nidâ’nın poetik konumunu da düşünerek bir bütünselliğe ulaşırsa yazdıklarımın süreç içinde hem barışık hem de kopuşlarla gerçekleştiği görülecektir kanısındayım.

-Mitolojik imgeler, özellikle de Ortadoğu mitolojisi bu evrende büyük bir yer tutuyor. Mitoloji ile şiirinizin ilişkisini anlatabilir misiniz?

-Mitoloji hemen her çağda plastik sanatlardan şiire kadar bütün sanatların ilgi alanı olagelmıştır. Bunun bir nedeni olmalı. Çünkü mitolojik

Hayat bana iki sözcüğün haysiyetini iyi öğretti sanıyorum: “Dikkat” ve “ısrar...” Bu haysiyeti hayatıma çağırdıkça yenilediğimi hissediyorum. Devrimci kalabilmek dikkat ve ısrar’dır diye düşünüyorum.

olan, bir imgeler yumağıdır ki, dün olduğu gibi bugün de yeni anlamlandırmalara olanak vermektedir. Mitolojiden ödünçlemeler yaparak poetikasını zenginleştirmeyen şair yok gibidir. Türkçe şiirde de Melih Cevdet başta olmak üzere mitolojiden yararlanan şairler oldukça fazladır.

Cumhuriyet'in ilk on yıllarında Yunan mitolojisi başattı. Bu yolla bir kültürün önu açılıyor, Aydınlanmacı görüş etkili oluyordu. Eleştirel bir mesafe konulmadığı için de Aydınlanmacı anlayış sözgelimi Marksizmi dışta tutmaya özel bir çaba gösteriyordu. Diğer yandan geriden gelen Divan şiiri Doğu mitolojisinden besleniyordu. Dahası, Fars, Arap ve Hind mitleri Divan şiirinin vazgeçilmez öğeleri olmuştur. Bugün Hind mitolojisi de, Kafkas mitolojisi ve hattâ Mezopotamya mitleri de Türkçe şiire taze imgeler sunabilir, yeter ki poetik olarak mitolojik olanın anlamlandırmalarına olanak sağlayan katmanlarına girilebilsin. Mitlerin labirentindeki ışığı sezebilmek için o labirente girmeyi göze almak gerekir.

Kimi şiirlerimde mitolojik olana heyecanla girdiğim olmuştur, diyelim ki Şahmaran da benim için taşın içindeki damardır, Çerkes mitleri de...

-İki şeyi bilmek istiyorum. (Bel ki aynı şeyi iki kere bilmek istiyordum.), “umuda bağlanmak/ umutsuzluktur ancak” Şiirinizin felsefe ile bağını anlatabilir misiniz?

-Şiirin felsefeyle ilişkisi bağlamında seçikleşmiş yaklaşımlar ya da öneriler nelerdir? Dergi ve gazetelerde birkaç yıl arayla bu konuda tartışmalar yapılır, sonra da bir kez daha sönümlenir.

Felsefenin şiiri yöneten, yönlendiren direktifleri varsa da bunları bilmiyorum. Ama şiir felsefe ilişkisinin salt bir dünya görüşü bağlamında olmadığını sanıyorum. Yaratıcı aklın sanat nesnesini şekillendirirken estetik süzgeçten geçirdiği şey, o sanat nesnesinin de felsefesini belirlediği kanısındayım.

Yazdıklarımın felsefeyle ilişkisini sorarken öncelikle mısralarla felsefi bir bağlaşıklık görmüş olmalıyız. Doğrusu bu bağıntıyı nasıl kurduğunuz bilmek isterdim.

Yine de hayatın bana öğretip sezdirmediği “dikkat” olgusu, belki de tüm felsefi edinimlerimin toplamıdır diyebilirim.

-“Aslanan yenilgi koşullarında da devrimci kalabilmek” diyorsunuz bir röportajınızda. Soluk Soluğa şiiri tam da bu duyguyu barındırıyor sanki. Son serüveni yaralıdır ama yeni serüveniler onun yaralarını iyileştirmek için yola çıkmaya hazırdır. Birçok serüveni kendine felsefe edinir şiirinizdeki dizeleri. “Mekân tutmak ve her akşam aynı ufukta/ Güneşin batışını seyretmek ölümdür biraz/ Ölümdür biraz hep aynı yataкта/ Aynı kadınla sevişerek sabaha varmak/ Kitapları hep aynı raflara sıralamak/ Aynı eşyayı kullanmak eskimektir biraz/ Soluk soluğa yaşamalı insan” Sizdeki hüznü devrimci kılan bu olsa gerek.

-Bilirsiniz, Sovyetler çökünce, dünyanın bütün egemenleri “komünizm bitti” yaygarasını kopardılar. Türkiye’de de sürüp duruyor bu vaveyla. Böylesi bir durumdan karamsarlığa, kötümserliğe kapılıp yeni hayat tarzı edinmeye yönelen tanıdıklarımız da oldu. Arkadaş dediğimiz kimselerdi bunlar. Sovyet yenilgisi gerçeğin görünen yüzüydü elbette. Sovyet sosyalizminin encamını daha 1970’lerde vurgulayanları aşağılamak için neler neler söylendi! Goşist sözü bunlardan biriydi sözgelimi. Neyse, geçelim bunları... Hayat bana iki sözcüğün haysiyetini iyi öğretti sanıyorum: “Dikkat” ve “ısrar...” Bu haysiyeti hayatıma çağırıldıkça yenilediğimi hissediyorum. Devrimci kalabilmek dikkat ve ısrar’dır diye düşünüyorum.

-Şiir piyasasında adının az geçmesinden memnun olan bir şairsiniz. Bize biraz bu piyasadaki bahsedebilir misiniz?

-Şiir söz konusu ise, piyasa sözü nasıl da irkiltici... Ama ne yazık ki gerçek bu. Bu alanda adımın gereğinden çok geçtiğinden de tedirginim doğrusu. Keşke büsbütün silebilseydim kendimi. Bunun için artık çok geç.

-“İssizliktir şair” diyorsunuz Nidâ adlı son kitabınızda. Sizin hüznünüzün devingen bir yanı var. Hem ıssızlığı koruyup hem de kitlelere sizin kadar ulaşabilmek nasıl bir serüvenin sonucudur.

-Terk ediş ya da terk edilişle kimsesiz kalamayız ki. Hatırlanıp hatırlatışlarla da çoğalabiliriz belki. Ama hiç kimse hiç kimsenin ıssızlığını dolduramaz. Yaratıcı tahayyülün cenin hâlidir o.

Ayaklanmadaki İnsanın Romanı..

DELİDUMAN / EMRAH SERBES

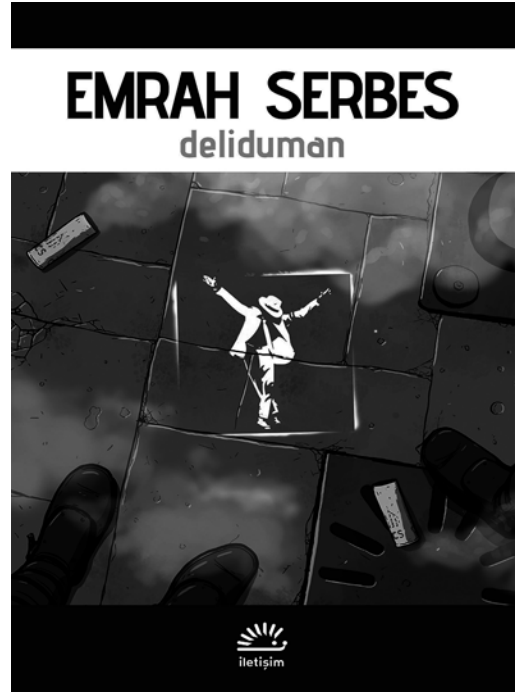
Abbas Gün

Emrah Serbes, “Yazarların söylediklerini fazla ciddiye almamak lazım. Edebiyat tarihi şahane şeyler yazmış berbat adamlarla dolu” (1) dese de biz yine de onun söyledikleri ve yakın geçmişteki olaylarda durduğu yere bir göz atarak başlayacağız. Çünkü çok iyi biliyoruz ki bazen insanların tarihsel olaylarda durdukları yer bütün üretimlerini olduğu gibi yazdıklarını da belirler. Konumuz Gezi’ye ithaf edilen bir roman ve onun Gezici “yazarı olduğuna göre biz de buradan yani Ayaklanma ve ardından gelen süreçten ve yazarımızın bu süreçteki durumundan başlayalım.

Deliduman romanının yazılış sürecinde verdiği bir röportajda, “Hürriyetleri için öksüren çocukların romanını yazıyorum.” demişti Emrah Serbes. Deliduman’la bunun ne kadarını yapabildi, tartışılır, ama bu romanın “hürriyetleri için öksüren çocuklar”ı anlama yolunda okuyanlara katkıları olacağı kesin. Çünkü kitabın yazarı tüm ayaklanma boyunca bu çocukların içindeydi.

Bir sürü 'sanatçı' Haziran Ayaklanması'nın sürdüğü görece sakin günlerde ayaklanmanın podyumu olarak gördükleri Taksim'e atmışlardı kendilerini. Birkaç saatliğine orada bulunup, reytinge dönüştürebilecekleri bir sempatiyi kazandıklarından emin olduktan sonra çark edip devlet erkânıyla pazarlıklara, aşağılık ilişkilere girişenlerin olduğu günlerdi. Tam bu günlerde Emrah Serbes sokakta, eylemlerde, ayaklanmacılarla birlikteydi. Ayaklanma günlerinde, çatışma alanlarından telefonla TV'lere yaptığı açıklamalarını dinledik ilk önce. Sonra sürece ilişkin cesaretli demeçlerine şahit olduk.

“Ben politika konuşamıyorum. Deveye cilve yap demişler, 9 tane dükkan devirmiş. Bana politika konuş dersen aha böyle konuşurum.”(2)

Deliduman romanının yazılış sürecinde verdiği bir röportajda, “Hürriyetleri için öksüren çocukların romanını yazıyorum.” demişti Emrah Serbes. Deliduman’la bunun ne kadarını yapabildi, tartışılır, ama bu romanın “hürriyetleri için öksüren çocuklar”ı anlama yolunda okuyanlara katkıları olacağı kesin. Çünkü kitabın yazarı tüm ayaklanma boyunca bu çocukların içindeydi.

Gerçekten 'aha böyle!' konuşuyordu. Gezi'den, yaşanan polis şiddetinden, aşağılamalardan, haksızlıklardan bahsederken, kendisinin cilve yapan deve olarak özetlediği tavrını göstermekten sakınmıyordu. Bazen bizim de içimizden gelen ama bir türlü ifade edemediklerimizi sözcüklere döküyordu. Gezi ve sonrası ile ilgili yapılan bir söyleşide bakın bunu nasıl ifade ediyor Serbes:

“...Sonra diyorlar ki niye küfrettin. Ben bunu bilerek yaptım. Şahsen hayatımda kimseyi doğrudan hedef alarak küfretmem. Bu bir tarihi süreçtir. Bu dönem geçer, döner geri sonra tarihçiler, bakarlar, sonra derler ki, bu, bu analizi yapmış... Ben kayıtlara geçsin diye küfrettim! Biri sorarsa bu adam ne yapmış diye, 'Abi bu adam da paso küfretmiş, sınırı bozulmaz lan bunun desinler... Kayıtlara öyle geçsin diye. Yoksa öyle küfurbaz biri değilimdir.’”(2)

Konuşmaktan, demeçler vermekten çok haz etmediğini söylüyor Emrah Serbes. Ama az da konuşmuyor! yaşananların ve gördüklerinin üzerine mecburen bir şeyler söylemek durumunda kaldığını ve bunun aksini yapmanın kendisi için imkansız olduğunu ifade ederek açıklıyor bu durumu.

“Kediler miyavlıyor yolsuzluk var diye. Kuşlar cıkcıkıyor. İnekler hırsız var diye mölüyor. İnsan susar mı ya?” (2)

Ayaklanma günlerini anlatırken, barikatların başında bekleyen ya da tomaların karşısında çatışan ayaklanmacılardan, onların bakış açısından pek bir fark olmadan söylüyor söyleyeceklerini. Onların tepkilerini veriyor.

“Benim partim hangisi biliyor musun? Hani Toma tam suyu sıkıyor ya, önde kaçmayan bayrak kimse, beni buna yazın, derim.” (2)

Bu kadar... Yalın ve öz. Ayaklanmanın yarattığı duyguların ve ihtiyaçların bir harmanı ile ifade ediyor Serbes düşündüklerini. Kaçmayan Bayraklar... Ama umuyoruz ki tomanın önünde kaçmayan bayrakların da gözleri olduğunu biliyordur ve kaçmayan bayrakların göz mesafesinden hiç çıkmaz Emrah Serbes.

Yazarın kitaplarında kısa bir gezintiye geçmeden önce yine Emrah Serbes'in sürecin sonuna ilişkin umutlu ama bu umudunu değişik bir şekilde ifade ettiği, çok fena! bir sözünü buraya aktarmadan edemeyeceğiz. Art arda çıkan yolsuzluk tapeleri ve bunlara

karşı iktidar tarafından yapılan 'montaj bunlar, montaj' savunmaları üzerine, olayın sonunu yine sokaktaki ayaklanmacıların, o dehşet diliyle gösteriyor Serbes:

“Son montajı halk yapacak... Kürekle yapacak! Fena olacak!”

Katılıyoruz... Küreğin yanına çekiçlerin, kazmaların, orakların, levyelerin, emekçilerin ellerindeki her şeyin katılacağını bilerek, inanarak söylüyoruz; Dehşet fena, dehşet güzel olacak!

Emrah Serbes yazını

Emrah Serbes'in okurlarıyla ilk buluşmaları, 2006 yılında yayınlanan 'Her Temas İz Bırakır' ve 2008'de yayınlanan 'Son Hafriyat' adlı polisiye romanlarıyla oldu. Bunları 2009 yılında yayınlanan 'Erken Kaybedenler' adlı öykü kitabı izledi. 2012 yılında çeşitli yazı ve öykülerden oluşan 'Hikayem Paramparça' adlı kitabı çıktı.

Emrah Serbes'in geniş kitlelerle buluşması, polisiye romanlarından esinlenerek çekilen ekranların aykırı dizisi Behzat Ç. ile oldu. Kısa bir sürede büyük bir izleyici kitlesi yakalayan bu dizinin senaryosunun yazım ekibinde de yer alan Serbes, diziden sonra popüler yazarlar arasında anılmaya başlandı.

(Yeri gelmişken söyleyelim, bu dizi yazarın popüleritesini artırıp onu daha görünür kılarken yazarlık serüveninde, ülkemizde inanılmaz bir sığılık içinde icra edilen dizi sektörünün etkilerinin pek de olumlu olmadığı söylenebilir. Daha yolun başlarında sayılacak bir yazar için dizi piyasasının içinde uzun zaman geçirmenin -'aykırı' bir işle de olsa- en azından edebiyatın duyduğu derinlik açısından hiç de hayırlı bir iş olmadığı kesindir.)

“... Terörist oldu mu ta akşamdan askeriyeden iki inzibat gönderirler. Sabaha da kontrole gelirler. Askeriye ciddi çalışıyor. Çok terörist gömdük buraya. Polisler sizin gibi son dakikacıdır. Mevtayı getirirler, hadi Satılmış Ağa kaz bize bir mezar. Yahu kardeşim bari iki saat önceden haber verin. Terörist de olsa o da bir insan. Ben mezarımı standart açarım, iki metre uzunluk bir on derinlik... (3)

“... Benim ailemi ... Osman Ağa gömmüş, Satılmış Ağa'ya da anlatmış. Ben Osman Ağa öldükten sonra öğrendim durumu. Satılmış Ağa da yerlerini bilmiyordu. Mezarlığı biliyorum ama nerede olduklarını bilmiyorum. Bir ara bütün mezarları kazıp tek tek kontrol etmek geldi içimden ama vazgeçtim. Satılmış

Ağa'nın muhabbeti çok iyidir, bana ikinci bir meslek öğretti.

- Nedir?

- Çok iyi mezar açarım, ikiye bir on, standart..."

(4)

Birbirinin devamı olan her iki polisiye romanında da, yaşamın içinde yan yana gelemeyecekmiş gibi gözükürken birçok olguyu aynı akış içinde ve kendi tarzıyla harmanlayarak sunan Serbes müthiş bir akıcılık yakalıyor. Her iki romanın konusu ve karakterleri hiç de alışık olmadığımız olaylara ve birbirinden özgün tiplere dayanıyor. Örneğin ikinci romanı Son Hafriyat'ta, bu topraklarda benzerlerine bir çok kez tanık olduğumuz devlet vahşetini merkeze alıp çok çarpıcı bir kurmaca ile bir intikam hikayesi olarak getirip koyuyor okurun önüne. Annesi, babası ve kız kardeşi polis tarafından öldürülmüş ve aynı olayda sağ kalmış bir çocuktan, bütün ömrünü bunun intikamını almaya adanmış bir seri katil yaratıyor. Böylesi bir hikayeyi anlatarak öyle çok şeyi sorgulanmak üzere okurun gözünün önüne seriyor ki, romanı bir çırpıda okusanız da, romandaki olaylara dönüp dönüp, her seferinde bir başka açıdan, bir daha bakma isteği duyuyorsunuz.

İlk bakışta kullandığı değişik üslup ve anlatım tarzıyla olaya bodoslama girmiş izlenimi verse de daha sonra bunun ustaca bir kurgu olduğunu fark etmeniz uzun sürmüyor. Ancak bu anlatım tarzı ve üslubu kavradığımızda Emrah Serbes kitaplarıyla aranızdaki iletişim yerli yerine oturuyor. Anlatmak istediğimiz Emrah Serbes'in dilinin anlaşılması zor olduğu değil. Aksine, yazar hiç zorlamıyor okuru. Bu zorlamayı ya da derinleşme çabasını okurdan bekliyor, ona bırakıyor.

"- Kendini niye kesiyor?

- Kendini kesmiyor aslında, kendini anlatmaya çalışıyor.

- Nasıl?

- Herkes kendini anlatmak zorundadır Nuran Hemşire. Ama çoğu insan doğru sözcükleri bulamaz. Bulanlarsa o sözcükleri bulduklarını zannederler ama derinlerde bir yerde hep tereddüt içindedirler, asla emin olamazlar. Çünkü her zaman sözcüklerden daha fazla bir şey vardır..." (5)

Yukarıdaki satırlar Emrah Serbes'in "Yazmasaydım delirirdim diyemem, ben yaza yaza delirdim." sözlerini getiriyor aklımıza. Anlatma eyleminde tıpkı yukarıda küçük bir diyalogunu alıntılıdığımız "Galip

İşhanı" öyküsündeki Galip karakteri gibi alışılmadık yollara başvuruyor. Zorlayıcı örnekleri kullanmaktan kaçınmıyor. Evet, zaman zaman kendini kesiyor yani... Anlatabilmek için. Ve anlattığı şey de bir şey olsa, deyip geçebileceğiniz bir yerde durup düşünüyorsunuz. Onun yazdıklarını keyifle okuyabilmek için önce bu anlatım tarzıyla tanışmanız gerekiyor. Galip İşhanı'ndaki Galip'i tanıdığımızda, Deliduman'daki Çağlar bu açıdan yabancı gelmiyor size.

Deliduman

Ve Hürriyetleri İçin Öksüren Çocukların Romanı'na gelelim. En sonda söylenebilecek olanı belki de yazının en başında söylemiştik. Emrah Serbes Gezi'de başrolü oynayan, 2000'lerin apolitik olarak nitelenen gençliği üzerine söylenmesi ve onlardan dinlenilmesi gereken çok şey olduğunun altını çiziyor bu romanıyla. Roman bir bütün olarak bu konu üzerinde ilerliyor, dersek yanılmış olmayız.

Hiç kimsenin fark etmediği müthiş bir yalnızlıktan kurtulma şansı... Hem de yalnızlığı yaşayanların dahi artık kaderlerine boyun eğip, sevgiyi sadece yaşamdan soyutlayarak bağlandıkları sembollerde bulmayı seçtikleri anda ortaya çıkan çoğul bir başkaldırı, anlaşılma fırsatı.

"Her insanı seven birileri bulunur çünkü, budur dünyada kalan son adalet kırıntısı" diye yaşayıp giderken "Kırılan Bütün Kalplerin Hesabını Soracağız" diye bir haykırıya dönüşen, burada soluklanan ama bitmeyen devam eden bir öykünün yansımaları.

Ya da romanı okuyunca çıkartılabilecek en kısa özet olarak, çığlık atan martıları anlama süreci...

"Nereden bilecektim ki, bu dünyadaki her şey benden habersiz olup bitiyordu. Bana da olmuş bitmiş şeylere bakıp yorumlama görevi verilmişti, henüz yaşamaya başlamamıştım" (s. 65)

"Herhalde biz de mal mal dolaşmak için gitmeyecektik yabana, sahici bir benlik arayışı içinde olacaktık. Yapabileceklerimizin sınırını keşfedecek, hürriyetimizin kotasının nerede olduğunu anlayacaktık. Diyeceksiniz ki niçin? Ne bileyim niçin! Önce bir Özgür olalım da, ondan sonra o özgürlükle ne yapacağımızı düşünürüz demiştik." (s. 117)

"- Siz niye bağırıyorsunuz evladım.

- Mustafa Kemal'in askerleri değiliz ki biz amca, dedim.

- Ya neyin askerisiniz?

- Biz neyin askeriydik Mikrop?
- Uykusuz gecenin askerleriyiz reis.”

Hiçbir yerde kabul görmeyen, ciddiye alınmayan, ifade şansı bulamayanlar kendi içlerinde başka bir dünya yaratıyorlar. Ona sınıksız bağlanıyorlar. Öyle bir bağlanıyorlar ki nerdeyse dış dünyayla ve insanlarla olan bağlantılarını zorunlu bir temas derecesine indiriyorlar. Her şeyin arkasında başka bir şey var. Her şey ya anlamsız ya da bencil, kötü, acımasız, aptalca... Sadece ve sadece dış dünyadan soyutlayarak, gerçekliğinden kopararak anlamlandırdıkları kişilerin ya da olay ve olguların anlamı var. Ve her ne pahasına olursa olsun dış dünyadan korunmalılar.

İşte tamda bu yaşam biçiminin ve düşünce tarzının mutlak olduğu, başka bir olasılık olmadığına kesin olarak inanılacağı sırada ayaklanma patlıyor. Gezi, kurulan bu iç dünyaların dışarıda bir yer bulmasına, gerçeklikle ilişki kurmasına olanak sağlayacak bir fırsat, bir mucize olarak ortaya çıkıyor. Yazar kitabın birçok yerinde bunu göstermeye çalışıyor bize. Dışarıya çıkan, bu sakınılmış, korunmuş, yüceltilmiş iç dünya Gezi ile birlikte artık hızlı bir değişim sürecine giriyor (ne yazık ki söylemeliyiz, kitap tam burada bitiyor!) ve artık kendini gerçekliğin içinde, onunla çatışmayı göze alarak var etmek istiyor.

“Ne yaparsan yapmalısın ama kız kardeşini bulmalısın bu arada. Kız kardeşini bulmak zorundasın. En iyi arkadaşın Cengiz'i bulmak zorundasın. Onları da kaybedersen elinde ne kalır? Koca bir sevgisizlik ve sidikli bir pantolon...” (s. 265)

Bütün hikaye, küçük bir kıyı kasabasından, olayların gelişimiyle kendini Taksim'de ayaklanmanın merkezinde bulan Çağlar İyice adlı 17 yaşındaki genç karakterin gözünden aktarılıyor. Taksim'e kız kardeşini ve en iyi arkadaşını bulmaya gelen Çağlar, bu arayışta önceden hiç tahmin edemeyeceği çok başka şeyler buluyor. Gezi'ye Çağlar İyice şahsında “Apolitik Gençler” üzerinden bakmaya, onların sözlerini gün ışığına çıkarmaya çalışan Emrah Serbes, Çağlar İyice'nin eğlenceli ama sorgulatan diyalogları ve iç konuşmalarıyla söylüyor söylemek istediklerini.

Çağlar İyice'nin etrafındaki karakterler ve yazarın onlara seçtiği isimler çok eğlenceli. Mikrop Cengiz, T.C. Sinem Uzun, Trinity Çisem, Ayı Tufan Ağbi... Hele çeşitli kurum ve kuruluşlara verdiği isimler çok çok ilginç. “Atarlı Sendikalar Konfederasyonu” “Arada Sırada Sıkan Örgüt” “Ağaç Diye Geldik Az

Kaldı Devrim Yapıyorduk Dayanışması” “Ya Kime Vereceksin Mecbur Bize Partisi” “Dedemi Kanser Eden Parti” gibi Gezi'de ortaya çıkan sivri bir eleştiriyi de barındırmakla birlikte ayaklanmanın mizahını yansıtan birçok isim var romanda.

Yeniden romandaki kahramanımız Çağlar'a dönelim. Birçok sorunu var aslında Çağlar'ın. Ama bu sorunların başında martılar geliyor. En olmadık saatlerde durmadan çılgınlıklar atmalarından, gece yaraları uykularını bölmelerinden, gündüz kulağını tırmalamalarından nefret ediyor. Martılar olmasa dünya büyük bir sorundan kurtulacak ona göre. Martılarla arasında kendi açısından sessiz martılar açısından çılgınlık çılgınlığa bir savaş var adeta.

Savaşı martılar kazanıyor ama... Yaşamda sesini duyurmak için adeta bir martı gibi durmadan çılgınlıklar attığının farkına varıyor belki de. Anlayabilmek ve anlaşılabilirlik için çırpınıp durduğunu fark ediyor... Kitabın sonundaki yaralı martı ile olan konuşmalar gerçekten etkileyici.

“O kadar da kara bir günümüzde değiliz, belki biraz yalnızız biraz da buruğuz, şimdi bizim hayallerimiz çalınık, olsun, olsun, idare ediyoruz martıcık, alıyoruz, dünyaya alıyoruz. Yağmurun altında çıplak ayakla koştuğumuz günler gelecek, güneşte neşeli şarkılar söylediğimiz günler gelecek. Bir yerden sonra insan umursamamaya başlar. Dertlerini anlatanlarınsa hala bir umudu var demektir. Hadi sen de anlat martıcık.” (s. 345)

Deliduman içten bir roman. Ayaklanmadan daha çok ayaklanmaya katılan insana ya da en azından bir bölümüne dokunmayı başaran bir roman. Ayaklanmanın içinden hissederek yazılmış bir roman. Biraz acele etmiş sanki Emrah Serbes. Daha geniş daha uzun daha ayrıntılı ele alabileceği bir konuyu sanki biraz sıkıştırmış ama bu haliyle de ayaklanmadaki insan hakkında çok şey anlatıyor.

Haziran ayaklanmasını yaratanları ve ayaklanmanın gerçeklerini anlatacak daha birçok eserin yaratılması dileğiyle...

- (1) Hikayem Paramparça s. 32
- (2) TV programı, Mirgün Cabas'la Her Şey 2014
- (3) Son Hafriyat s. 269
- (4) Son Hafriyat s. 278
- (5) Hikayem Paramparça s. 162

Çirkin

“Bir Yalnızlık Senfonisi”

Michel Del Castillo

Hamit Demir

Semih Çelenk

*Tiyatroevi Çirkin adlı oyunuyla İstanbul’da...
Bizde oyunun yönetmeni ve oyuncuyla bir söyleşi için buluştuk. Ve sorduk...*

Devinim: Tiyatro maceranızdan, İzmir’den, İstanbul’a gelişinizden başlayalım isterseniz söyleşimize. Semih Çelenk’le birlikteliğiniz üzerine, Çirkin ile bir araya gelişiniz üzerine konuşalım isterseniz.

Hamit Demir: Tiyatro Evi’yle 91 yılında İzmir’e gittim. Aynı zamanda yayıncılıkla uğraştım. 93 yılında Gölge Tiyatro’yu sahne için oluşturmaya başladık. Birkaç kitap yazmakla uğraştık. Gölge Dergi’yi çıkarmaya başladıktan kısa bir süre sonra da Gölge Tiyatro’yu sahneye taşımaya karar verdik ve bir oyun çalıştık. Gölge Tiyatro adıyla yaptığımız tiyatro çalışmaları Gölge Tiyatro Dergisi ve onun internet yayınıyla sürerken birbirine karışmaya başladı. Gölge Tiyatro adına, zorunlu olarak askerliği bitirdikten sonra tiyatro yapmaya başladık. 2000 yılı sonunda Tiyatro Evi adını aldık ve oyunlar sahnelemeye başladık. Amacımız toplumsal tiyatro alanında deneyimsel yeni anlatım biçimleri denemek ve onun izleyici tipini bulabilmek üzere çalışmalar yürüttük. Uzunca bir süre Semih Hoca’yla birlikte çalıştık.

Ben yaklaşık beş yıl önce İzmir’den ayrılıp İstanbul’a yerleşmeye karar verdim. İstanbul’dayken İzmir kökenli Tiyatro Evi olarak daha çok sokaklarda, politik mecalarda olduk ve çocuk oyunları ürettik. Semih Hoca da farklı prodüksiyonlarda bulundu. Sonra hoca da İstanbul’a gelince biraz daha zaman ayırabilmeye başladı ve tekrar hayallerimizi yönlendirmeye karar verdik. Tiyatro Evi’ni İstanbul’da yaşatmaya karar verdik. Bizim için Gölge Tiyatro adıyla 97’de yaptığımız ilk iş olan Çirkin içimizde ukteydi. Çünkü hakkınca sahneleme imkanı bulamamıştık.

Tiyatroevi

2000 yılında Prof. Dr. Semih Çelenk ve Hamit Demir önderliğinde kurulan Tiyatroevi; gerek yetişkin gerekse çocuk tiyatrosu ve toplum tiyatrosu (Community Theatre) alanlarında araştırmaya ve uygulamaya yönelik, uluslararası nitelikte çalışmalar üretmek amacıyla kurulmuştur.

Tiyatroyu sanatsal etkinlikten ziyade söyleyecek sözüümüz, anlatacak hikayemiz olduğu için yapıyoruz. Yoksa niye yapalım. Bizim söylemek istediğimiz sözlerden biri Çirkin'di. O hikayeyi İstanbul'da yeniden hayata geçirmiş olduk. Dolayısıyla Çirkin'le 18 yıl sonra en baştaki yerden başlamış olduk. Gölge Tiyatro'yu seyirciyle buluşturduk. Saçımız sakalımız biraz ağardı. Çirkinlik görsel olandan daha çok ön yargı ve büyük duvarlara dönüştü. Gerçek çirkinlikler de güzelliklerle örtülemediği için de şu an yaşadığımız şey güzelmiş gibi algılanarak yaşanıyor ve bunu dile getirmek üzere oyuna başladık.

Semih Çelenk: 19 yıl geçmiş. Tiyatro Evi derken, mülkiyet ifade eden isimden çok üretim yapılacak, kalınabilecek bir yer olarak düşündük. Ev aynı zamanda barınmayı, ortak bir mekanı da içeriyor. Mahremiyeti, teklifsizliği, samimiyeti de ifade ediyor. Ortaklaşmayı içeriyor. Korunma, kale gibi ifadeleri de içeriyor. Tiyatro Evi adını tüm bunları içermesi nedeniyle kullandık. Çirkin'e gelince; doğulu toplumların en önemli özelliklerinden biridir, herkes ötekilikten şikayet eder, ama herkesi ötekileştirir, hatta en çok ötekileştirenler de öteki olanlardır. Böyle de bir paradoks vardır. Bir zaman bu durumdan muzdaripken bir zaman sonra bunu yapan da olabiliriz. Ve herkes hayatının her alanında buna neden olabilir. Bu duruma neden olur çünkü herkes gücün ve büyük gövdenin bir parçası olmak ister. Çirkin böyle bir evrensel hikaye anlatıyor.

Devinim: Castillo'nun bir eserinden uyarılma Çirkin. Eserin adı Gitar. Söyler misin neden Castillo ve neden hikayenin adı Çirkin?

Semih Çelenk: Hamit'in okuduğu, yapabiliriz dediği bir hikayeydi. Ben de okudum, çok zor da bir hikaye. Görsellik yaratmak kolay zannedilir ama bir şiiri görsele dönüştürmek kolay bir şey değildir. Bir romanı sahnede seslendirmek oyun değildir. Tiyatronun işi sahnede bir yaşam alanı yaratmaktır. Bir yaşantı yaratmaktır ve bu da edebiyatın gözle ve kağıt üzerinde yaptığıyla aynı şey değildir, benzer görünse de. O yüzden de çok ürkütücüydü başlarda Çirkin uyarılması. Uyarlamalar genel olarak başarılı olmaz, sinema dahil. Hatta sinemada çok nadir örnek vardır başarılı olabilmiş. Bazılarında da şöyle bir şey olur: Hikaye sinemada daha iyi anlatılmıştır edebiyattan. Şiir ve müzikte de böyle olabilir. Mesela bazı şiirler söz olarak pek iyi değildir ama müziği çok iyi taşırlar. İlla iyi şiir iyi müzik olacak diye bir şey yoktur. Şiirin bir de kendi müziği vardır çünkü. Onu bulduğunda müzisyen bir şey yapmış olmaz. Senin müziğinin şiirin müziğiyle akraba olması, uyumu yakalaması gerekir. Çirkin'de bu adamın haleti ru-

hiyesi, sahne üzerinde bir yaşam alanı yaratmaya müsaitti. Anlar var mı, olaylar var mı yaşamın içinde ben bunu bulmaya, ortaya koymaya çalıştım. Ne olabilir diye düşündüm. Üç kere dört kere yaptım ama olmadı başlarda. Hiç de güzel olmadı, kupkuru bir şey oldu. Sonunda biraz daha uğraştık. Bir dramatik durum, bir dramatik an yaratmak gerekiyordu. Bir şimdiki zaman yaratmak gerekiyordu. Çünkü kitapta, ey okur şimdi ben sana hikayemi anlatacağım, dur dinle biraz, diye böyle suçlamayla karışık, suratına vuran bir şey var. Ama biz bunu sahnede yapsak seyirci kalker gider... O didaktizmi sahnede yapsak tepki ile karşılanırsın. Ama okurken bir başkasının karşısında aşağılanmıyor, kendinle yüzleşmiş oluyorsun. O yüzden edebiyatta güzel bir anlatım yöntemi sahnede istenen etkiyi yaratmaz. Dramatik hale getirmek zorundaydık seyirciyle buluşturmak için. O zaman ne yapılabilir? Tek kişilik oyunda bir kural vardır: Enerjinin yoğunlaşacağı başka bir nesne, varlık, bir reform, bir ikinci kişi, beklenen biri, hayalde bir kişi, bir varlık olması gerekir ki bir enerji çarpışması olsun ve sahnede bir enerji alanı yaratılabilsin. Burada oyunda bizi sahneye taşıyabilecek olan onu kişileştirilebilmesiydi.

Hamit Demir: İkinci olarak anı nasıl ve ne zaman yaratabiliriz diye düşündük. An şu, her şey bitmiş artık... Hep kaçmış, hep kovalanmış, saklanmış. Son anda yine kovalanmış ve bıkmış uğraşmaktan. Acaba ben mi bir yerde hata yaptım, diye düşünüyor ve bize hikayeyi yeniden anlatıyor aslında. Linda'ya anlatıyor, Linda dolayısıyla bize anlatıyor. Kendine de anlatıyor ve muhasebe yapıyor. Burada bir epik durum da söz konusu tabi. Yani biz hikayenin bittiğini anlıyoruz. Bunu da söylüyor zaten, gitmeliyim, etmeliyim, tutmalıyım diye. Burada hem kendini sorgulayan, hem kendisini suçlayan ve çabasını anlatan bir adamı görüyoruz. Hikaye kabaca bu. Biz de bunu sahneye taşıyabildiğimizi düşündük. 17-18 yıl önceye göre bir fark var. Bu seferki hikayede yolculuğumuz çok uzun tabi. Biz anlatım biçiminde edebiyat biçimindeki tek düzeliği aşmamız gerekiyordu. Üç şey yaptık. Birincisi, ironi taşıdı bu adam yorumu. İki, kuklalar geldi. Üçüncüsü ise, şaşırtmalar yaptık. Şöyle: Lafla eylemi karıştırdık birbirine. Eylem oldu laf arkasından geldi, laf eylem oldu. Amatörce de şunu yapmak istemedik: "Alıyordum bardağı elime ve içiyordum çayımı" bunu yapmak istemedik. Bu çok kötü bir şeydir anlatımda, sahnede. Seyirci de o çok amatör kaçacak şeyi izle-

mek istemiyor tabi. Biraz bunu başarmaya çalıştık. Bu sefer daha farklı bir rejji oldu.

Devinim: Başarılı bir rejjiydi. Oyun tek kişilik ama sahnede daha fazla oyuncuyla karşılaştık. Bu anlatımda kuklaları tercih etmenizden nedeni neydi?

Hamit Demir: O kişileri canlandırabilirdik ama böyle bir şey bize pek mantıklı da gelmedi. Bu oyun daha önce bir amatör arkadaşımız tarafından yapıldığında bazı karakterler canlandırıldı. Ama böyle bir şey bir hayal olabilir bu adam için. Çünkü bu adam yalnız. Yani başka türlü oraya insanlar koysaydık bu yalnızlığı veremezdik. Buradaki yalnızlık daha başka bir şey. İç dünyayı yansıtmak gerekiyor.

Semih Çelenk: Biz burada anlatımı epey değiştirdik. Motamot bir anlatımla bunu yapamazdık. Biz sahnedeki tüm duruşları, hareketleri değerlendirdik. Bu neyi anlatır, nereye götürür, bunun sonrasında ne olur diye düşündük. Bunlar da oyunu ve anlatımı rahatlatı, rejji de anlatımı rahatlatmış oldu.

Hamit Demir: Dil değişti her şey de biraz değişiklik oldu. Konumuzun içine başka şeyler de girdi tabi. Psikoloji bilimi, o zamandaki durum gibi. Provalarda konuştuk, iç dünyası, dış dünyası bu adamın nasıldır, vermek gerekiyordu. Odun gibi duramayacağına göre bu adam, bir şekilde sahneye taşınmalıydık. Hücrelerde yaşayan insanlardan yola çıktık mesela. Sonra dedik ki, biz ne yapmışız 97'de, 98'de biz bunu hiç düşünmemiştik diye başka bir kapı açtık. Kuklaları da bu nedenle kullandık, hem zamanı anlatmak, hem başka karakterleri taşımak vb. Büyüleyici bir şeydi burada, ama aynı zamanda kuklalar yeni dört oyuncuyla baş etmek anlamına da geliyordu. Hatta o aşamada kuklalar elime geldiğinde bunlar benden rol alıyorlar, konuşamıyorum ben bunlarla, onlar benimle konuşuyor dedim. İstemeden de olsa böyle oluyordu.

Devinim: Daha önce kukla kullanmış mıydınız?

Hamit Demir: Biraz kullanmışlığım var ama fazla deneyimim yoktu. Bu noktada kuklalarla buluştuğumuzda enteresan oldu. Adem-Şafak Dağlar çifti iki iyi dostumuz, metni gönderdikten sonra okuyup özel olarak çalıştı. Biz metni müzik yapan arkadaşımıza da gönderdik ve metni okudu. Ve bizle bir yıldır çalışıyormuş gibi bir performans gösterdi, gitarıcı kuklaya benzedi. Dolayısıyla kuklalar bize başka imkanlar da vermiş oldu. Kayıplarını anlatmış olduk. Çünkü

bizler değerli şeylerimizi kaybettikten sonra ağırlığımızı hissediyor, anlayabiliyoruz. Onun annesi, babası ve çevresindekilerle uzak olmasına rağmen kaybetmesinin ağırlığını kuklalarla vermiş olduk. Bu denli büyük bir hikaye değildi. Bu kadar kıymetli bir enerji hissettirmiyordu. Kuklalarla çalışınca adamın hayatında katmanlar, derinlikler oluştu. İzleyenlere de bunu hissettirmek önemliydi.

Devinim: Çirkin'i izlerken Notre Dame'ın Kamburu'nun çirkinini geldi aklımıza. Siz de metin üzerinde çalışırken böyle bir benzetme kurdunuz mu? Notre Dame'ın Kamburu'nda arka planda toplumsal bir dönüşüm değişim süreci var. Ve bizim oradaki çirkinimizin güzel bir kadına olan aşkı üzerinden yaşama tutunma hikayesi var. Orada çirkin bilime tutunuyor, kitaplar okuyor. Castillo'nun eserindeki çirkinden farklı olarak ruh çirkinliğini aşmış oluyor. Ama Castillo'nun çirkinini kapitalizm çağında, o çürümeye başlayan toplumun cenderesinden çıkamayan bir karakteri anlatıyor. Ya da Canetti'nin Körleşme adlı eserinde böyle bir durum var. Her çağın bir yalnızı var çünkü.

Hamit Demir: Tabi ki bütün tarihsel durumlar birbirine benzer bütün çirkinler de birbirine benzer, ötekileştirilenler... Ama hepsinde yazarın tavrı da önemli; o kişiyi, o karakteri nasıl inşa ettiği. Burada karakter çok fazla kendi içine dönmüş, çok fazla hayallerle, hikayelerle yaşayan biri. Ama biz onu toplumsal ilişkiler içerisinde de görüyoruz. Ama deyip geçiyor bunlar ona. Castillo'nun burada başardığı çok ilginç bir şey var, diyor ki: Bazen sınıfsal pozisyonunuz bile yetmeyebilir, önyargıları yıkmaya. Bu mesela ilginç bir tavır. Başka bir kültür. Castillo çağdaş bir yazardır. Kendi açısından çok belirleyici bulmuyor o sınıfsal durumu bizim hikayemizde. Bu karakterin hikayesinde böyle ve ayrık bir hikaye. Bu ruhsal ilişkilerle birlikte ön yargı meselesi çok iyi işlenmiş. Önyargının da ötesinde menkıbe türü bir şey var, bir anlatım var. Burada bir yobazlık da var. Garitsa'nın öldürülmesi ve kendi ölüm biçimini seçmesi adamın o yobazlığın durumunu derecesini görebiliyorsunuz burada.

Semih Çelenk: Ben burada şunu eklemek isterim: Burada aslında kapitalizm dönemine denk gelen toplumsal bir arka plan var. Yaşam alışkanlıkları, kültürel alışkanlıklar, önyargılar, ama bu bir roman değil sahneye taşındığı için bir an olarak yansıyor. O zaman da karakterin o zamanki toplumsal koşullar içinde ne halde olduğunu görüyoruz. Ve burada çirkin tüm öteki karakterlerden dışlanmış ayrıca ötekileştirilmiş bir karakterdir. Herkesten daha üst, ezen sınıfa ait olduğu halde yine de ötekileştirilen, ön yargılarla dışlanan olmak durumundadır. Benim sosyal, sınıfsal konumum da değil benim çok daha

farklı bir konumum durumum var. Bu yüzlerce yıllık bir tarihin kalıntısı olarak da geçmiş olabilir. Bu bağlar bize bunları dayatıyor ve bu düşüncelerle kendi yaşam alanlarımızı daraltıyoruz. Gözün gördüğünü algılayıp buna göre değerlendiriyoruz. Göz görmeseydi, bu görsel değerleri kabullenmemiş olmasaydık, nasıl davranır, nasıl yaklaşırdık. Burada bir evrensel değerlere bir değinme var. Siz mutlu olmazsanız ben de mutlu olamam diyen ve bunu anlatmaya çalışan bir çaba içinde Çirkin... Bence bu nedenle de diğer hikayelerden bir at boyu ilerdedir diye düşünüyorum. Ama tabi ki bu uyarılmanın da bir başarısı. Burada sanata da bir atıf yapıyor.

Devinim: Evet sanata sığınan onun değiştirici yönünü gösteren bir anlatım var.

Hamit Demir: Burada tabii sanata da bir yönelim var. Sanatın anlatım gücüne değiniyor. Biz ancak sanatla birbirimizi anlayabilir, birbirimize ulaşabiliriz diyor. Bu dille konuşursak birbirimize kötü bir şey söyleyebilir miyiz? Başka bir şey dediğimiz şey ön yargılara, o ön yargıların bizi götürdüğü hapisanelere giriyoruz. Ve bu sınırlara hapsedilip kötülüğe de bir yerlerden bulaşıyoruz.

Devinim: Oyunculukla ilgili konuşalım. Oyunda hem kambursunuz, hem çolaksınız, hem körsünüz. Nasıl bir deneyimdi sizin için Çirkin karakteri.

Hamit Demir: İzmir'de eskiden de biraz saç sakal uzun, farklı bir şekilde yaşıyordum. Toplumdan pek çok tepki aldım, hakaretler, tehditlerle karşılaştım. Beğeniler aldığım da oldu. Bir anlamda girdiğim her yerde bir anda gözler benim üzerime döndü ve siz başınızı eğmek durumunda kalıyorsunuz. Şimdi de yaşıyorum ama şimdi baş edebiliyorum. O zaman daha dışavurumcuydum. Şimdi deneyim kazandıkça daha rahat davranabiliyorum, değişimler konusunda. Beni zorlayan kısım kuklayla çalıştığım süreç oldu çünkü bunu bir hafta on gün gibi bir sürede yapmak zorunda kaldık ve benim için daha ağır bir süreç oldu. Bütün bu deneyler bizi farklı tecrübelere taşıdı. Arkadaşlar beni makyajla çirkinleştiremediklerini söylüyorlar. Ben gayret ediyorum. Bir tek kör olmak tek gözle sahnede baş etmek biraz zor oluyor. Oyun öncesinde epey bir zaman sahne üzerinde dolaşıyorum. Oyunu sahnelemeden önce 4 saat boyunca sahnede çalışmak durumundayım.

Devinim: Başarılı, iyi bir oyun izledik sahnede. Emeğinize sağlık. Castillo'nun kitabı Gitar bulunamıyor. Oyun kitaba götürüyor izleyeni. Peki yeni oyunculara, toplumsal değişim alanında yer almak isteyenlere, sokağın sesini yansıtmak isteyenlere tavsiyeleriniz nelerdir?

Hamit Demir: İstekleri özlemleri konusunda hayal kurmaları ve hayal kurabildikleri ölçüde buna inanmalarını ve bunun için çaba göstermelerini tavsiye ederim.

Semih Çelenk: 25-26 yıldır oyuncu yetiştirdiğim için bu alanda bir kaç cümlem var. Türkiye'de olmayla yapma arasında ters bir ilişki var. Normali "yaparsınız ve olursunuz" şeklindedir. Ama Türkiye'de olmak ve olduktan sonra yapmamak gibi bir durum var. O yüzden yapmayı öne almalarını ve olmayı oldukça uzağa koymalarını ve kendilerine bağlı bir süreç değil de doğal bir sürecin sonu gibi bir algılamayı öneririm. İkincisi birçok meslekte mesleki temrinler, çalışmalar günde 3-4 saat alır. Örneğin gitar çalıyorsanız bir profesyonel gitarıcı günde 2-3 saat temrin yapar. 8-10 saat çalışan balerinler, dansçılar var. Amatörlere şunu söylerim, ne kadar çalışırsanız o kadar olursunuz. Yarım saatlik çalışmayla oyuncu olunabilir, sekiz saatlik çalışmayla oyuncu olunabilir. Nasıl bir oyuncu olacağınız direkt olarak yaptığımız çalışmayla orantılıdır. Sıradan ve iddiasız bir şey yapmayın, biz yaptığımız işi doğallaştırmayı meziyet kabul ediyoruz ama sıradanlaştırmayı değil, doğallaştırmayı öne çıkarırken sıradan olmamalı. Yaptığınızda bir iddianız olmalı. Bir meyve, bir kebab da yapsanız iddianız olmalı. Özellikle sanat alanında iddialı olmak gerekir. Buna çok önem veriyoruz biz. Ama bir iddiayla yola çıkmak lazım. Bir çağrıdır tiyatro, bir hikayemiz var diye çağrıda bulunuyoruz. Ama bunu yaparken güzel bir hikayemiz olmalı ve güzel anlatmamız ve bunda iddialı olmalıyız.

Hamit Demir: Amatörlük bir meslek değil, ama bunu amatörce bir merakla yapmak gerekiyor. Araştırmak, bulmak, daha iyiyi hedeflemek gerekiyor ve daha çok çaba ve zaman gerekiyor. Bir Nazım'ın bu da bu kadar olsun dediğini düşünebilir miyiz? Olmaz, bir şey katmaz, doyurmaz, beslemez, ileri taşımaz, bir anlamı olmaz yani. Köy sofrasında yaptığımız kahvaltısı mı, yoksa şimdi buradan marketlerden alıp paketlerden aldığımız malzemenin kahvaltısı mı daha iyi olur, hem lezzet hem beslemek anlamında?

fikir beyne tutununca

Zafer Özgür

Düşünce, insanın söylemek veya yapmak istediği şeylerin zihinsel provasıdır. Bu prova yapılırken insandan yana, doğrudan yana tutum belirleyen, egemenler tarafından hep baskı altına alınmış, katledilmiştir. Egemenlerin sistemine çomak sokan düşünce insanları tarih boyunca öldürüldü, sürüldü ve asıldı. Sokrates, Bruno, Nesimi, Pir Sultan Abdal, Şeyh Bedreddin bunlardan yalnızca ilk akla gelenler.

Drama Kumpanya'nın Düşünce Suçu adlı oyununu bu sefer izleyici koltuklarından izledik. Geçen sezon Devinim Tiyatro Atölyesi'nin oyuncularından bazılarımızda sahnede yer almıştık. Sahneden izleyici koltuklarına geçip izlemek farklı bir deneyim oldu bizim için. Ve bu deneyimimizi, izlenimlerimizi sizinle paylaşmak istedik.

Evet fikir beyne tutununca onu yok etmek neredeyse imkansızlaşıyor. Oyun, popüler kültürün nimetlerinden yaralanıp iyi bir hayat süren yazarın Gezi ayaklanmasından ve bu ayaklanmada ölen gençlerden etkilenip kendi hayatını sorgulamasıyla başlıyor. Ama öyle kolay olmuyor bu? Yazarın ablayla kurduğu ilişki ve bağ kabuk değiştirmesini zorlaştırıyor. Yazarımız için en büyük engel ailesi. Onu koruma adına kişiliğini ezen aileler çocuklarına korku duvarları örerler. Yazarımız bu korku duvarlarını ya yıkacak ya da bu duvarın içinde kaybolup gidecektir. Bu sefer aile bireyi abla karakteri olarak karşımıza çıkıyor. İlk sahneden itibaren yazarımızın bugün ile geçmiş arasında yaptığı yolculukta sorunlu bir çocukluk geçirdiğini ve yalanlarla çevrili bir hayatı olduğunu öğreniyoruz.

Sahnede iki yazar görüyoruz. Gezi ayaklanmasından önceki yazarımız, Gezi ayaklanmasından sonraki yazarımız. Artık entrika yazarı olmak istemeyen, kendi dünyasından boğulan yazarımız politik oyunlar yazmaya karar veriyor. Bu öyle kolay olmuyor. Geçmişin bağları bir türlü bırakmıyor yakasını. Kalemi tutuk ve korkak önceleri. Ama yazdıkça açılıyor, yazdıkça etrafına örülen duvarları yıkıyor. Dedik ya fikir artık beyne tutunmuş durumda, onu oradan uzaklaştırmak hiç kolay olmayacak.

Yazar kalemini gerçekler için kullandığında karşısında devleti, onun şiddetini ve işkencesini buluyor. Ama o vazgeçmiyor. Düşüncelerinin peşinden yoluna devam ediyor ve bir duvarı daha yıkıyor. Ve istediği oyunu yazmaya devam ediyor.

Güzel bir çalışma olmuş, emek harcanmış provalarda ter dökülmüş ve oyuncular kendi hayatlarından zaman ayırmışlar. Bize de hoş ve güzel dakikalar yaşattılar. Oyun bittikten sonra dimağımızda acıyı bal eyleyen bir tat bıraktığı için drama kumpanya ekibine teşekkür ederiz. Ne diyelim seyirciniz ve sahnemiz bol olsun.

Dachau Kampından İzlenimler

Demeter

Arabadan indik, ilerliyoruz.... Nasıl bir yer acaba? Neyle karşılaşacağım. Bizi bekleyen ne?... Bir çok roman okumuştum Nazi toplama kamplarını anlatan. Sanki romanlardan kopup gelmiş bir sahneyle karşılaşacağım gibi bir his var içimde... İnsanlık büyük bir sınav verdi Hitler faşizmine karşı.

İşte şimdi ben korkunç izler taşıyan bu yere gidiyorum. Tam da 'bu duvarlar dile gelse' de anlatsa burada yaşananları dedirten bir yere... Farklı duygular içerisinde oraya, Nazi kampını ziyarete gidiyorum... Dachau Kampına...

Dachau; Münih yakınlarında bir yerleşim yeri aslında. Ama Nazi toplama kamplarından birisi burada kurulmuş ve şehir bu kampla anılır olmuş. Dachau toplama kampı Nazi Almanya'sında açılan ilk toplama kampı. 1933'te kurulmuş ve 1945'de kapatılmış. Tam 12 yıl boyunca, Kızılordu Hitler faşizmine karşı zafer kazana kadar, insanlığa karşı büyük bir vahşetin uygulandığı, faşizmin insanlık suçu işlediği bir yer olmuş burası...

Dachau'daki ana kampa bağlı Avusturya ve Almanya'da 150 kamp daha açılmış. İlk başlangıçta kamptaki esirlerin büyük bir çoğunluğunu Alman Komünistleri, Sosyal demokratlar, işçi sendikaları ve Nazi rejimi karşıtları, diğer liberal partilerden olanlar oluşturuyor. Daha sonraları ise Yahudiler, Yahova Şahitleri, eşcinseller, papazlar ve diğerleri. 1938 Kasım'dan sonra 10 binden fazla Yahudi Dachau'a getirildi. Sonra Avusturyalılar, Çekler ve savaşın başlamasından sonra Polonya, Norveç, Belçika, Hollanda, Fransa gibi ülkelerden mahkumlar da buraya getirildi. Alman mahkumlar azınlıktaydı. Polonyalılar ve ardından Ruslar sayıca en fazla olanlardı. Toplamda 33 ülkeden 200 bin kişiden fazla mahkum vardı.

Dachau toplama kampındaki uygulamalar diğer kamplara da örnek oluşturuyordu. Barakaların bir kısmında tıbbi deneyler yapılıyor, esirler canlı kobay olarak kullanılıyordu. Dachau esirleri zorunlu işçi olarak da çalıştırıldı. Başlangıçta esirler çeşitli inşaat projelerinde ve kampta kurulan küçük el sanatları gibi sanayi kollarında, kampın işleyişinde görevlendirildi. Esirler yol yapımında, hendek kazımında ve bataklıkların kurutulmasında çalıştı. Savaş sırasında, toplama kampı esirlerinin zorunlu çalıştırılması Alman silah üretiminde gitgide artan bir öneme sahiptir.

Toplama kampına doğru ilerliyoruz. Siyah bir kedi çıkıyor karşımıza, sevimli bir kedi. Bize nasıl gideceğimizi anlatır gibi... Bizim gibi birçok ziyaretçi var. Okul öğrencileri, Almanya'nın farklı kentlerinden gelenler ve turistler... Kampın içine girmeden önce bir yer var, müdüriyet gibi. Oradan isterseniz bir telsiz kiralayabiliyorsunuz. Birkaç dilde çeviriyor size yazı-lanları. Biz telsize gerek duymadık çünkü Türkçe çeviri yoktu içinde. İngilizce, Fransızca, Rusça, Dani-markaca vb. Yanımda Almanca bilen yeğenim vardı. O da yarım yamalak Türkçesiyle bana çeviri yapmaya çalışıyordu.

Toplama kampı kocaman bir alana kurulmuş ve etrafı tel örgülerle çevrilmiş. Fakat bu tel örgüler fazla yüksek değil (zamanında elektrikli tellermiş bunlar). Bu kocaman avlunun belli noktalarına gözetleme kuleleri yerleştirilmiş. (7 tane gözetleme kulesi var.). Bizdeki cezaevlerinin havalandırma duvarları ve gözetleme kuleleri gibi yüksek değil hiçbirisi. Tek katlı olan koşuuları 1-2 metre aşılıyor ancak kulelerin boyu.

Bu tel örgülerle çevrilmiş alana giriyoruz ve yürümeye devam ediyoruz. Önümüze çıkan ilk binadan başlıyoruz incelemeye. Tek katlı, içerisinde onlarca hücrenin bulunduğu uzun bir binanın içerisine giriyoruz. Ortada uzun bir koridor var. Hücreler bu koridora açılıyor karşılıklı. Tek kişilik hücreler bunlar. Muhtemelen komünistleri ve hücre cezası alanları koyuyorlardı bu tek kişilik hücrelere. Hiçbir ayrıntıyı kaçırmadan bütün hücreleri incelemeye çalışıyorum tek tek. Sanki ufak bir ayrıntıyı bile kaçırmak orada gizlenen tarihi, yaşamları kaçırmak gibi. Oradaki insanlar hücrelerden bana bakıyor sanki: "Sen beni tanımadın, adımı dahi duymadın, ama ben burada bu hücrede yaşadım! Öldüm! Benim gibi daha niceleri benzer işkencelerle öldürüldü burada! Küçük bir delikten küçük ışık sızan bu hücrede neler neler yaşandı sen biliyor musun?" Bir çok ölüme, işkenceye, insanlık düşmanı vahşete tanıklık etmiş olan bu duvarların "utançtan" "dili tutulmuş" gibiydi... Üzerinden onlarca yıl geçmiş olmasına rağmen hala konuşamıyor...

Sanki nazi kamplarını anlatan romanlardan bir sahne yaşanıyor gözümün önünde... Bir tabağın dahi zor sığacağı büyüklükte bir delikten "al, yemeğin" diye fırlatıyordu tabağı hücreye doğru bir nazi askeri... Hücrenin duvarına bir yazı yansıtılmış. O hücrede kalan tutsaklardan birisiyle ilgili.

Hücrelerin olduğu bloktan avluya çıktık. Başka bir bölüme doğru ilerliyoruz. Avluya panolar asılmış. Bu panolarda kampla ilgili bilgiler var. Zamanla yıpranmış ya da yok olmuş belgelerin fotoğrafları ve açıklamaları bulunuyor bu panolarda.

Müze gibi bir bölüme giriyoruz şimdi de. Burada da bir çok fotoğraf ve açıklama yer alıyor. Kamp süreci boyunca orada bulunmuş olan birçoğunun fotoğrafları, isimleri, yaşadıkları... Her gün belli saatlerde koşuullarda bulunan tutsaklar avluya çıkarılıyor ve saatlerce ayakta bekletiliyorlar. Bu süre içinde yorgunluktan baygınlık geçirip yere düşenler hemen öldürülüyorlar. Bu süreci gösteren resimler de var. Tutsakların ayakta saatlerce bekletildiği anın heykeli anıtını da yapıp koymuşlar buraya. Ayrıca başka bir yerde küçük bir cam bölmenin içerisinde akordeon var. O dönem tutsaklar tarafından kullanılmış bir akordeon. Tutsaklar kendi aralarında akordeon bile çalabilmişler. Yaşamın olduğu yerde umut da vardır, sözü geliyor insanın aklına. Tutsaklardan bugüne kalmış olan özel eşyalar cam panolarda itinalı sergileniyor.

Duvarlarda asılı büyük panolarda isimler var, bir sürü tutsağın ismi... o süreçte orada bulunan nazi askerlerinin yargılandığını gösteren resimler de bulunuyor müzede. Mahkeme sıralarında oturuyorlar fotoğrafta...

Bütün fotoğrafların yazıların resmini çekmeye çalışıyorum. Daha sonra ülkeye dönünce Almanca bilen birisine çevirtmek düşüncesiyle. Çünkü yeğenim her şeyi açıklayamıyor. Sorduğum her soruya cevap veremiyor. Buna Türkçesi yetmiyor. Burayı da inceleyip gezdikten sonra tekrar avluya çıkıyoruz. Şimdi de başka bir koşuulla giriyoruz. Burada da tahtadan yapılmış üç katlı ranzalar ve sıralar bulunuyor. O sıraların üzerinde yüzlerce insanın oturduğunu, o ranzalarda da yine pek çok tutsağın yattığını düşününce içim ürperiyor. Çekilen acılar, işkenceler canlanıyor gözümde...

Ranzaların olduğu koşuullardan çıkıyoruz avluya. Avluda onlarca insan. Bizim gibi ziyarete gelmişler buraya ve ana binanın önüne çiçek demeti bırakmışlardı. Sanki bir anma yapar gibi. Avluda dolaşırken zaman zaman bir yerlere bırakılmış çiçekler görüyoruz. Çok sevdiklerinin, değer verdiklerinin anısına bırakılmış çiçekler. Avluda daha arka taraflara doğru ilerliyoruz. Kocaman bir çan kulesi çıkıyor karşımıza. Çan çalma saatiydi sanırım. Çan çan çan.... diye hiç

bitmeyen bir ses!.... Çan kulesinin yakınında bir yer daha var. Tam olarak ne olduğunu anlayamıyorum. Taş bir bina. Bizim Galata Kulesi'nin daha kısa hali gibi. İçine girince ibadet için kullanıldığı izlenimini veriyor bana. Onun yakınında taştan yapılmış bir yapı daha var. Karanlık bir görüntüsü var buranın. Taşları yanmaktan kararmış gibi duruyor. İçim ürperiyor bu görüntüden. 5-10 metrelik bir geçit ya da koridordan giriliyor. Demir tellerden bir kapısı var. Eğer duvarında yazan yazıyı yanlış anlamadıysak çok sayıda insan orada ölmüş. Şimdi dolaştığımız avlunun bu boş alanında daha önce bir çok koğuş varmış. Buraya da o koğuşların resimleri konulmuş. Ve bu alanda da bazı yerlere çiçekler konulmuş. Avludaki gezintimizi bitirdikten sonra, koğuşlar, hücreler, vs. her şey bittikten sonra başka bir alana geçiyoruz.

1942'de kampa yeni krematoryum eklenmiş ve gaz odaları yapılmış. 42'den önce krematoryum var mı yok mu, onu bilmiyorum. Şimdi krematoryumun olduğu bölüme doğru ilerliyoruz. İnsanların yakıldığı fırınlar krematoryum. Tek bir insan büyüklüğünde her bir fırın. Yan yana birkaç fırından oluşuyor. Bu fırına insanları koyabilmek için insan büyüklüğünde bir de kürek var... Ne biçim bir vahşet bu. Dehşet bir şey. Aradan onca yıl geçmesine rağmen ürperiyorum...

Tarihin içinde yaptığımız bu gezi bana 19 Aralık 2000'de Bayrampaşa'da yaşananları ve F tiplerini anımsatıyor... Krematoryum'dan insan eti kokuları geliyor burnuma! Aman tanrım nasıl dayanılmaz bir koku bu... Gözümün önünde canlanıyor yaşadığımız her bir sahne... Biraz önce birbirimize zafer işaretini

yapmış, el sallayıp sloganlar atmıştık. Şimdi birdenbire, alev topuna dönüyor koğuş. Sesleniyoruz; arkadaşlar diye, ses yok. Sanki bu sessizlik bir asır sürdü.

Çıglıklarımızın aslı kaldığı o an... "Yanıyoruz", sesinden başka hiçbir ses gelmiyor karşı koğuştan... Bu yangından sağ çıkanların elleri, yüzleri, derileri akıyor... havalandırmaya çıkıyorlar... Bizde çıkıyoruz... Seyhan, Şefinur, Özlem... yandı diyor arkadaş. Kendisi de yaralı... Kıyafetlerine bir şey olmamış ama akıyor yüzünün derileri, ellerinin derileri... İlk yardım için koşturuyorum. Sargı bezleri vs. hazırlamıştık operasyondan önce. Onları almak için üst kata çıkmaya çalışıyorum, ama ne mümkün çatı delinmiş, ha bire ateş ediyorlar, gaz atıyorlar... Nefes alamıyorum... İşte yine aynı vahşet... Sermayenin aynı faşizmi... Genzim yanıyor... Nefes alamıyorum... Fırınların oradan yan odaya geçiyoruz. Üstten ve yandan, alttan çeşitli delikleri olan bir oda. Duş yerleri gibi. Burası da gaz odası. Fazla büyük değil. Ama filmlerdeki o sahnelerden fırlamış gibi... İnsanlar sıcak suyla banyo yapmayı beklerken bir çok insan çıırılçıplak soyularak tıkıldığı bu yerde gazdan zehirleniyor...

İşte gezimizin sonuna geldik. Karmakarışık duygu ve düşüncelerle. Hem acıyı hem de isyanı yaşıyorum.

"acı vurulacak tayları bağladıkları
bir liman ki
her çıgılıkta altı bir kez daha çizilir
hem ölen çocuk kalan çocuktur belki
kimbilir"

İmeria'nın Ölümçül Sevdası

Atila Oğuz

Ocena'nın ormanlık alanları oldukça sık ve çetin yerlerdir. Güneş Ormiyalar'dan ışımaya başlar ve yavaş yavaş Ocena'nın içine doğru akar. Ocena'nın etrafı çam ormanlarıyla kaplı ve dört bir tarafı yüksek dağlarla çevrilidir. Derin ve geniş bir vadinin içinde bacaları tüter, en heybetli dağı Gastro dağıdır. Gastro dağı havalanmak üzere olan bir kartal gibidir ve her an uçuşa geçecek gibi bakar Ocena'ya.

Ocena'nın insanı da doğası gibi serttir. Aynı zamanda sevecen ve esprilidir. Coşkun akan sular gibi sevgide hüznünde de coşar. Ocenalılar için sevmek bir volkanın patlaması gibi engel tanımazdır. Mutlaka sevdiğine ulaşmak, ona sevgisini açmak ister. Sevda söz konusu olunca, gelenekler ve değerler pek dikkate alınmaz, ama onlarsız da yapamazlar. Döner dolaşır ve onlara yine sarılır. Ocenalı insanın akli gökyüzü kadar aydınlık ve güleçtir.

Hristos efendi Ocena'nın en güzel kızı olan İmeria'ya âşıkta. Her zaman yolunu gözler ve İmeria'yı görmeden edemezdi. Günlerden bir gün İmeria arkadaşlarıyla birlikte ormandan dönerken Voydorminin kenarında bir ağaca yaslanmış Hristos'la karşılaştılar. Hristos ince bir ses tonuyla İmeria'ya seslendi. İmeria'nın sevinçten gözleri parıl parıl parlamıştı. Usulca yanına vardı. Hristos İmeria'ya yalvaran ve sevecen gözlerle baktı ve kısık sesle, "e gomari luluvi'm, bir tanem hadi kaçalım. Bundan daha iyi bir zaman bulamayız. Ya şimdi benimle kaç ya da al baltanı vur kafama" deyip İmeria'nın gözlerinin içine bakakaldı. Bir süre sessiz kaldıktan sonra İmeria, "hadi daha ne bekliyoruz, kaçalım ve bir daha asla ayrı kalmayalım" dedi. Arkadaşları, hadi hadi gidin, der gibi ellerini salladılar.

İmeria'yla Hristos Efendi Ormiyaların yolunu tuttular. Gün akşama devrolmak üzereydi ve güneş Gancilopotamo'dan batmak üzereydi. Ocena'da o

gece herkes İmeria ve Hristos'u konuşuyordu. Kimisi sevinçle kimisi öfkeyle... Çünkü İmeria'yı seven onlarca genç yürek vardı.

Ocena'da Solaklı deresinin melodileri ve ormandaki kuş sesleri insanı çıldırtan cinstendir. İmeria ve Hristos Efendi için kar, boran, güneş hiç fark etmez. Onlar Ocena'ya da âşıktilar ve her mevsimini çok seviyorlardı. Karların erimesiyle Hristos efendiye gurbet yolu görüldü. Bavlunu hazırlayıp doğuya doğru yola koyuldu. Bu ayrılık İmeria ve Hristos için ölümle eş anlamlıydı. Artık her ikisi de yaşayan birer ölüydüler. Hristos efendi gurbette günleri ah ile vah içinde geçer. Ocenanın dağları kara kâbus gibi çöker İmeria'nın üzerine. Artık İmeria'ya gün yüzü haram olur. Başta kaynanası olmak üzere onu çekemeyen ne kadar insan varsa hepsi birlik olup İmeria'nın adını çıkarırlar. Hem de babası yaşında olan komşuları Hadriaus'la.

İmeria'nın güneşi çoktan Gancilopotomonun üzerinden ve Mador dağının ardından yitip gitmiştir. İmeria'nın son bir arzusu kalır, o da dünya gözüyle bir kez olsun Hristos'u görmektir. İmeria artık sokağa da çıkmaz. Saatlerce odasında oturup ağlardı. Yemekten ve içmekten kesilmişti. Bir tek umudu vardı, o da Hristos'un dönüşüydü. Ancak, o, ona yaşam ışığı olabiliirdi.

Kaynanası cadı kazanında İmeria için artık sonsuz karanlığı kaynatıyordu. Kazanda kaynatıldığı şerbetten bir kupa hazırlayıp, "al kızım bu sana iyi gelir, iç rahatlırsın" deyip kupayı odasında bırakıp çıktı. İmeria'nın içi yanıyordu. Kaynanasının verdiği hiçbir şeyi yemek, içmek istemezdi ama artık daha fazla dayanamadı ve Hristos'u düşünerek kupada ki şerbeti içti.

Pencereden Gastro dağına doğru bakmaya başladı ve yavaş yavaş Uranos'un bulanıklaştığını fark etti. Tatlı bir uyku çöktü bedenine ve son gördüğü

Gastro dağı dimdik ayakta duruyordu İmeria derin ve sonsuz uykuya daldığında. Kaynanası birkaç saat sonra odasına gidip kontrol etti ve öldüğüne emin olduktan sonra ağlaya sızlaya, “gelinim İmeria öldü” deyip feryat figan ağladı. İmeria’yı yağmurlu bir günde toprağa gömdüler. Ocena’dan gün güzeli İmeria gelip geçmişti.

Hristos üç ay sonra çıkıp geldi. Hiçbir yerde eğlenmeden doğru eve gitti. İmeria’ya ortalıkta yoktu. Korkarak anasına sordu. Anası ağlamaklı bir ses tonuyla, “oğlum İmeria öldü” dedi. Hristos bu acılı haberle yıkıldı. Kendine gelir gelmez İmeria’nın mezarının nerede olduğunu sordu. Eline bir kazma ve kürek alarak mezara doğru yola çıktı. İmeria’nın mezarını kazmaya başladı. Anası ve bütün mahalleli başına toplandı. Yalvardılar, yapma oğlum, ne yapıyorsun, günahdır, deseler de Hristo hiç kimseyi dinlemedi ve mezarı kazmaya devam etti.

Mezar tahtalarını açtığında, İmeria’yı oturur ve gözleri açık vaziyette buldu. Mezarın etrafındakiler hayretler içinde kaldı. İmeria’yı kalkmış oturur durumda gören kaynana fenalık geçirdi ve orada son nefesini verdi. İmeria mezara konulduktan sonra zehir etkisini kaybetmiş ve kendine gelmişti. Parmaklarıyla toprağı eşelemeye çalışmış Elleri ve kefeni kan içinde kalmıştı.

Hristos yıkılmış bir halde İmeria’yı kucağına alıp eve getirdi. Düğünde giydiği kıyafetini giydirdi ve onu yeni bir mezara gömdü. Günlerce mezarı başında ağlayarak nöbet tuttu. Ayağı kalktı ve anasının mezarına ve Ocena’nın tüten bacalarına baktı. Ve Uranos’a bakıp Gastro dağına doğru çekip gitti.

Bir daha Hristo efendiyi ne gören ne de duyan olmuştu.

Hristo sevdasını yüreğine gömüp gitmişti.

OKURLARDAN

Öncelikle bu dergiyi herkesin okuması gerekiyor. Dünya’nın birçok yerinde ayaklanmalar oldu. 27 Mayıs 2013 tarihinde iş makinelerinin parka girmesi ile devrimci yürükler Taksim Gezi Parkı’nda attı. Polis orantısız müdahalede bulunurken, hiç birbirimizi görmememize rağmen, aynı kavga için tek yumruk olup, göğsümüzü siper ederek, barikatların, katillerin karşısında dimdik durduk.

Omuz omuza, kol kola girdik sloganlarımız yankılandı dünyanın dört bir yanında.

Çapulcu olduk, marjinal olduk, terörist olduk, vatan haini olduk. Uzun bize bu şekilde hitap etti. Ama biz ne yaptık? Onur duyduk, gurur duyduk.

“Gülümse”dik...

Zalimliğe, zorbalığa, baskıya direndik. Yoğun bir kalabalıktık, milyonlardık davasına dört kol ile sarılan...

En güzel yol arkadaşlarımız göğsünü siper etti bu yolda.

Türküler ve marşlarla haykırdık meydanlarda... “Kurtuluş yok teş başına, ya hep beraber, ya hiç birimiz” dedikçe onlar tereddüt etti.

Dergide bunun en güzel örneği olmuş. Okurken tüylerim diken diken oldu. Bir kez daha “devrimci” olmanın gururunu yaşadım.

Sanatın direnişi, bir hayatta var olduğu gibi, Önsöz’e yansımaları da beni çok mutlu etti. Daha üretken, ürüntkenli-

ğin çok çok üstünde olan Önsöz dergisini okurken yüreğin derinliklerinde iz kaldı.

Bugün insanların çoğu bir dergi alıp okumaya üşenirken, tek bir sayfasını okuması bile hayatlarında çok şeyi değiştirecektir. Bu düşünce kanısındayım.

Çünkü okumanın bizlere sayısız faydası vardır. Tek bir cümle bile hayatımızdaki her şeyi değiştirebilir. Yüzlerce yaşamı, tecrübe edebilir.

Dergiyi okurken, gözyaşlarım hakim olamadım. Gerçekten çok harika olmuş. Fotoğraflar olsun, şiirler olsun, yazılar olsun, yaşananlar olsun Önsöz’e (adına) yakışır bir dergi olmuş.

Kısaca özleyecek olursam; her zaman mücadelemize dört kol ile sarılmalıyız. Çevremizdeki herkese anlatmalıyız. İnsanlara bilgeliği üretkenliği alışkanlığı (okuma, tecrübe) bu şekilde aşılmalıyız. Eğer ki okumazsak bir yere varamayız. Emeginize sonsuz teşekkür!

Gayrı durdurak yok!

Bu dava bizim

Bu kavga bizim

Bu hasret bizim

Faşizme karşı, davamız, kavgamızı bunca yıl hasret kaldığımız güzel günler için büyütüyoruz.

Kanda da olsa ellerimiz

Emperyalizm uşaklarına Geçit Vermeyeceğiz!

Devrimci selamlar olsun, umutla, sevgiyle, direnişle kalm...

Sinem Durmuş

Geçmişte Gezinmeler

Sibel Güneş

İyi Aile Çocukları Kimlerdir?

İnsan gerçekten de iflah olmaz bir iyimser. Bu zamana kadar kafasını kuma gömen aydın, entelektüel, orta halli burjuva kesimlerin içindeki hümanist toplumsal ilerleme yanlısı en diri öğelerinin Gezi'yle birlikte üzerindeki ölü toprağı silkelemesiyle beraber ilerici toplumsal hareketlere yaklaşımının da artık daha 'empatik' olacağını düşünmüştüm. Ama ne gezer! Fena halde iyimserlik kurbanı olduğumu anlayıverdim aydınsıların Kobane eylemleri karşısındaki tavırlarını okurken. Bir hanfendi, hem de canıgönülden Gezi'yi desteklemiş, kendi çapında hükümetin gerici politikalarına kafa tutmuş bir hanfendi Kobane destek eylemleri Gezi'ye hiç benzemiyor! demiş. Çünkü Gezi'de nezaket, espri, yaratıcılık ve iyi aile çocuklarının demokratik hak ve özgürlüklerine sahip çıkması varmış. Ama Kobane eylemleri kötü çocukların işi ve sadece kaba şiddetten anlayan cahillerin vandallıkları. Gerçekten de bir burjuva bir burjuva gibi düşünür. Bu satırların altında sırttan emekçi halkı horlama ve o milliyetçi damarı görmek bütün iyimser duyguları bir kenara bırakıp eşyayı kendi doğasıyla değerlendirmek gerekliliğini doğuruyor. O halde öyle yapalım.

Eğer Boğaziçi'nde bir parça olsun bilimsel bir eğitim veriliyorsa, bu hanfendinin de insanlık tarihindeki tüm ilerlemelerin ezen ve ezilen sınıflar arasındaki sınıf savaşlarının doğurduğu toplumsal altüst oluşlarla, büyük ve kanlı iç savaşlarla ortaya çıktığını bilmesi gerekirdi. Şimdi bu iyi aile çocuklarının sahip oldukları tüm o demokratik haklar ve yaşam tarzları geçmiş toplumsal sistemlerin kölelerinin, köylülerinin ve bugünün işçi sınıfının demokrasiyi yalnızca kendine uygulayan ve tüm toplumsal zenginliği her türlü vahşetle kendi mülkiyeti haline getiren bu sınıflara karşı yürüttüğü savaşın bir sonucudur. Ve bu savaş hiç de nazik olmamıştır. Bunun nedeni egemen sınıfların her türlü demokratik talebe kurşunla, işkenceyle, hapisle, sürgünle cevap vermesi olmuştur. Bunu Boğaziçi'nde öğretilmediler mi size?

Gezi'ye gelecek olursak; sanırız ellerinde çiçeklerle, gitarlarıyla gelen, gaz bombalarıyla, tomalarla,

coplarla, gözaltı, işkence ve dayaklarla pek de nazik olmayan bir şekilde karşılanmasına ne diyorsunuz? Gencecik insanların dövülerek öldürülmesine, yüzlerce insanın yaralanması ve uzuvlarını kaybetmelerine iyi aile çocukları ne diyor bunlara? Yalnızca orantısız güç ve pek de nazikçe olmadı mı? Geçin bunları. Kürt halkı Gezi ayaklanması türü genel bir halk ayaklanmasını siz ayaklanma görmemişler gibi ilk kez yaşamıyor. Onlar bunu yirmi yıl öncesinden biliyor. Bu nedenle ki burjuva gerici zor karşısında nazik yöntemle durulamayacağını biliyorlar. Kaldı ki size su sıkkan devlet onlara kursun sıkıyor. Gezi'ye katılan ve Kürt halkının mücadelesine yabancı olan milli duygulara sahip bir çok insan ne demişti bize: bunları yapan onlara kim bilir neler yapmıştır? Nerde kaldı sizin su empatiniz? Brecht'i öneririz size. Neye yarar sizin iyiliğiniz, diyen şiirini okuyun bir.

Gezi bir başlangıçtı herkesin de bildiği üzere. Gezi'nin öne çıkartılan nezaketi naifliği ise onun en önemli zaafı. Ama halklar böyle öğrenir. Sırtına copları yiye yiye işin dileklerle değil bizzat zor araçlarıyla sonuçlanabileceğine ikna olur. Ama yok, siz herhangi bir kurşunu durdurabilecek bir espri biliyorsanız o başka!

'Zor, yeni topluma gebe her eski toplumun ebesidir!'

Hiç kimseyi sınıfının genel durumundan ayrı düşünme. İstisnalar hariç bir insan nasıl yaşıyorsa öyle düşünür.

Bir Toplumsal Terapi Olarak Ayaklanma

Eğer ki kendinizi fena halde mutsuz hissediyorsanız, her günkü günlük uğraşlar sizi bunaltmış ve bir ömrün aynı monotonluk ve sıkıcılıkla geçeceği düşüncesi bile dayanılmazsa size yazılabilecek en iyi reçete bir halk ayaklanması olacaktır. Tabi ortalıkta hali hazırda bir ayaklanma yoksa bir an önce hazırlığına başlamanız tavsiye olunur. Bu size iyi gelecektir. Buna inanmakta zorluk çektiyseniz size bir tavsiye mektubu sunalım.

Ben günde 12 saat çalışan bir emekçiyim. Haftada bir gün iznim var. Gezi'den önce ruh gibi bir ha-

yatım vardı. İş yorucu olduğundan bütün enerjimi tüketiyor, eve geldiğimde sadece yemek yiyip, biraz televizyon izleyip yatıyordum. Sonra sabah oluyor ve aynı döngü. İş yeri stresli. Çalışmayı seviyordum başlarda ama bu işin bana kattığı hiç bir şey olmayınca, yalnızca para kazanmak için katlandığım bir eziyete dönüştü. Öyle ki çıkış saatlerini dört gözle bekler oldum. Çıktığım anda birden hafiflemiş, özgürlüğümü kazanmış hissetmeye başladım. Ama bu özgürlük de yorgunluğa mağlup gelmeye başladı. Yemek yemek, yatmak ve uyumak tek istediğim şeyler oldu. Eskiden sinemaya gider, arkadaşlarla buluşur, bazen de kitap okurdum. Bunlar bana iyi gelirdi. Ama sonra kendiliğinden, sinema pahalı, arkadaşlar iş yorgunu ve bende tabii, kitaplar kafamı veremeyeceğim şeylere dönüştü. Hayatın renkleri solmuştu. Sadece çalışmak ve yemek yemek için yaşayan bir robot gibi hissetmeye başladım kendimi. Huysuz ve asabi oldum. Can sıkıntımı giderecek bir şey de yok. Sonra kendimi, iş yerinde ucuz ve az yiyip evde çok ve iyi yemeye, artırdığım üç kuruşu da kaliteli giyim kuşama harcamaya başladığımı farkettim. Böyle mutlu olmaya çalıştığımı, arkadaşlarla muhabbetlerde hep aynı, 'eee nasılsın, iyidir, ya sen? iyi ne olsun iş gücü...' boşluk boşluk... İntiharların neden çok olduğunu anlar oldum. Bir çok insan asgari yaşam koşullarını bile sağlayamazken, yaşamının kendisi bile başlı başına bir sorunken, üstüne yaşamımızda güzel, iyi, soylu bir şeyler bir fayda yoksa yaşamak neye yarar...

DERKEN! Onu gördüm. Önce iş yerinde. Herkesin elinde telefon, sürekli Gezi'den bahsediyorlar. Ne olmuş diyorum. Gezi parkındaki ağaçları korumak isteyenlere polis saldırmış, dediler. Ama değişik bir şey var. Hemen herkes gencinden yaşlısına Gezi'den bahsediyor. İşte, yolda, sokakta, haberlerde Gezi var. Polis saldırdıkça Taksim'e bir insan akını başlamış. Ama herkes mi olur, evet herkes... sonra evlerden tencere tava sesleri başladı... Ama bütün İstanbul mu olur, evet bütün İstanbul... Gece ilerlerken sokağa çıktım, herkes sokakta, herkes mi olur evet herkes... Uyuşmuş kafamda bir kıpırtı, ruhumda bir canlılık hissettim ve aniden evet öyle birden bire anladım ki herkes öfke duyduğu, istemediği ve özlediği her şey için sokaklarda... İnsanlar özgürlük istiyor, güzel yaşamak, ruhunu kafası doyurmak istiyor hem de midesini doyurma derdi olmadan... demokrasi, insan hakları, cinsel, ulusal haklarının tanınması ve dinsel baskıların olmamasını istiyor. Oğlum politikadan uzak dur, diyen

annem, bir gurubun peşine takılmış 'hükümet istifa' diyor! Yüzüme yayılan gülümsemeyi durduramıyorum. Tüm bedenim hafifliyor, ruhum hafifliyor... kendimi akışa bırakıyorum... uzun sureden beri ilk kez kendimi insan gibi hissediyorum. Hayat güzel görünüyor gözüme. Kahramanları neden sevdiğimizi hatırlıyorum. İnsan toplumla bir bütündür. Toplumun mutluluğu için çalışanlar, kendilerini yaşamı güzelleştirmeye adanmışlar yaşamın da kendisi haline gelirler. Bu yüzden severiz onlar. Şimdi sokaklarda akan bu kalabalık da kendi hayatının kahramanına dönüşüyor. Bu hayatı sevdiğimi düşünüyorum. Artık işe seerek gidiyorum. Arkadaşlarla planlarımız var ve akşamları kitap okumaya başladım.

Yalnız Gezinmeler

Hani halk arasında kendi kendine konuşanlara deli denir ya bu belirlemenin yanlış olduğuna karar verdim. Bir kere deliler değil, yalnız insanlar kendi kendilerine konuşuyorlar, bir de yazıyorlar. Bu 'evrenle bağkurmanın' bir yolu herhalde. İnsan düşündüğünü ya da yaşadığını içinde tutamıyor. Konuşkanlar konuşarak, az konuşkanlar yazarak ya da beden dilleriyle ama illaki söyleyerek! Bu iş mitolojiye bile girmiş üstelik.

Midas'ın mitinde olduğu gibi Midas'ın sırrını bilen zat en son ne yapmıştı, kimseyle paylaşmadığı sırrı gidip kuyuya bağırmıştı. 'Midas'ın eşek kulakları var!' diyerek. Yalnızlığı paylaşmanın formülü çok basit. Hemen melankolik arkadaşlar bağırmayın lütfen, 'yalnızlık paylaşılmaz, paylaşılrsa yalnızlık olmaz' diyerek. Yalnızlığı paylaşmanın formülü çok açık, kendi kendine konuşmak, yazmak birde konuşulan ve yazılanlara kulak vermek!

Anadolu'da bir halk deyimidir, "zulmün artsın ki zevalin gelsin"

Yasar Kemal Benimle Tanıştığının Farkında Mıdır?

Daha o zamanlar büyük bir güvenim var kendime. Kim olduğumu, ne yapmak istediğimi biliyorum. Ara tonlar, ara duygular yok. Her şey yalın ve akla yatkın. Devrimciyim ben. Dünyayı onunla kavga ederek değiştirmeye kararlıyım. Çok yetenekli değilim ama azimle ve sonuna kadar elimden geleni yapmaya kararlıyım. Kendimi önemli buluyorum. Büyüklerimi saymakla birlikte, onlarla eşit hissediyorum kendimi. Kavga ederken de, tartışırken de, ağız dolusu gülerken de... Yaşım 16... Gençlik eylemlerinden dolayı tutuklanıp cezaevine konmuşum. Sanık bö-

lümüne oturduğumda ayaklarım yere değmiyor, ziyaretçiler beni görünce tutuklu değilde içerde ki birinin yakını bir çocuk sanıyor ve arkadaşlar benimle sürekli bu nedenle dalga geçiyor, ama ben aldırmiyorum. Burnumu havaya dikip "kavakta da boy var ama meyve vermiyor" diyorum. Okuyorum, tartışıyorum, milleti sorularıyla yıldırıp sürekli konuşuyorum... Cezaevindeki yaşam beni çok mutlu ediyor. Böyle seçkin devrimcileri bir arada başka nerede bulabilirim ki?

95'te Eskişehir F tipi açıldı. Bir grup tutsak oraya götürüldü. Tüm cezaevlerinde merkezi bir açlık grevi başladı. Ben de süresize katıldım. 45 gün sonra AG, ölüm orucu eylemine dönüştü. Ölümler kapıya dayandığında anlaşma için aracı heyetler devreye girdi. Bizi ziyarete geldiler. Bizim koğuş C4 olarak geçiyordu. C4'ün alt katını ölüm orucu eylemindeki kadınlara ayırmıştık. Sonlara yakındı ama gün olarak hatırlamıyorum, bir heyetin bizi ziyarete geldiği söylendi. Biz de karşılama indik. Koğuşun kapısındaki iki kişi ve görevliler belirdi. İlk o zaman gördüm onu. Kocaman devasa gövdeli yüzünden sıcak bir gülümseme yayılan Yaşar Kemal'i. Şöyle bir yukardan aşağı süzdüm. Yanında da Zülfü Livaneli var. İyi insanları severim. Onlarda iyi insanları benim için. Yasar Kemal'in kitaplarını okumuştum ve fena bulmamıştım. Artık ne kadar anladıysam! Onların bizi ziyarete gelmelerine sevinmiştim. ama bir yandan da üzüliyordum. Dünyada devrimciler kadar kıymetli insanlar yoktu, hiç bir çıkar gözetmeksizin her şeylerini insanlığın mutluluğu için feda ediyorlardı. Dürüst, bilgili, akıllı, cesur ve vicdan sahibi yetenekli insanlardı. Ama toplumun onlara yeterince kulak vermesi için ünlü insanların desteğine gereksiniyorlardı. Ünlü, bu sıfatı biraz da küçümsüyordum ve bu kadar kıymetli devrimcilerle tanıştıkları için asıl onlar kendini şanslı ve mutlu hissetmeli diyordum. Ben böyle dalmışken Yasar Kemal'in bana adımı sorduğunu duydum. Söyledim. Kaç yaşında olduğumu sordu. 16 dedim. Sevcenlikle, sen benden de küçük yasta girmişsin hapise! deyip arkadaşlara döndü... onlar gittiler ve ben ceplerime doldurduğum şekerleri yemeye devam ettim. Aklima da bir soru takıldı o kaç yaşındaydı ki?

Acı Üstüne

Tolstoy "insan acı çekiyorsa canlıdır, başkalarının acısını hissedebiliyorsa insandır" demiş.

Nazım "yürekte acılamak olacak, insanlık yani yavrum" diye yazmış.

Che 'dünyanın bir ucunda hiç tanımadığın birine

atılan tokadın acısını hissedebilmek' demiş devrimcilikten bahsederken.

Çoğu kez bir insanı bir ömür boyu devrimci kılan nedenleri düşünmüşümdür. Öyle ya ne insanlar gelip geçmiştir bu yollardan. Kimi çok cesurdur korku bilmez ama bir bakarsınız bir gün yok... kimi her şeyi çok bilir, kitaplar yutmuştur, sosyalizmin geleceğini adı gibi bilir ama bir bakarsınız o da yok... kimi çok becerikli yetenekli ve her iyi özelliğinden bir parça taşır on yılların insanıdır ama bir gün mazi olur...

Bir gün arkadaşlarla sohbet ederken, bu kadar şeye nasıl dayanabildiğimi sordu, ben cevap vermeden bir başka arkadaş "çünkü o çok bilinçli" dedi. Bu soruya nasıl bir cevap verilebilir diye düşünmüşümdür önceden de. Ömrünü kavgaya adayanlar nasıl dayanıyorlar onca şeye? Açıkçası çok bilinçli olmak bana yeterli bir cevap gelmedi hiç. Çünkü bilmek kendi başına yeterli değildir, bir kere yaşayacağın bir ömürde her türlü kişisel rahatlıktan feragat için. Sonra yavaş yavaş dizeler şekillendi "akıl yorulabilir, yılabilir ama yüreğin sırtı gelmez yere" diyen. Evet akıl zamanla yorulabiliyor, çok bilgili, çok kavga etmiş insanlar yıllar yılı bir somut başarı göremeyince umutsuzluğa düşebiliyor, bir köşeye çekilebiliyorlardı. Ama kavgaya yüreğiyle bağlananlar vardı birde. Başkalarının acılarını yüreklerinde duyan insanlar. İnsanların ezilmelerine, haksızlığa uğramalarına, aç bırakılmalarına öfke duyan insanlar... dünyanın öbür ucunda hiç tanımadığı birinin yediği tokadı yanağında hissedebilenler... acıma duygusuna ve vicdana sahip olan ama kendine acımayan insanlar. Öfkeli insanlar. Öyle öfkeli ki, son anda bile 'senin oyunlarınla baş edemedim bu bana dert oldu ama ben de sana boyun eğmedim bu da sana dert olsun' diyebilen... vicdan dedim sonra, başkasının acısını kendi yüreğinde duymak ve bu acının hesabını soracak öfkeye sahip olmak... bunlar insanı insan yapıyor, kavgayı da bir ömür... bir gün bir yoldaş hayatının sloganı nedir demişti, düşünmüş ve o zaman bir yerde okuduğum bir sloganı söylemişim. Bana ait bir çıkarım değildi ve arkadaşlar oldukça da dalga geçmişti benimle yaşadıklarınla değil okuduklarınla konuşuyorsun diye... yıllar yıllar sonra kendi sloganımı buldum. Başkalarının acılarını hissetmeli ama kendine acıamamalıdır. Çünkü kendine acıyan acımaz insanlığa...

Bütün Sanların Ötesinde

Fidel'imizsin Sen Bizim

En sevdiğim şiir Nazım'ın karanlıkta kar yağıyor

şiiirdir. Bu şiir Madrid kapısında bekleyen ayakları çıplak aç susuz ama yüreği yiğit nöbetçiye yazılmıştır. İspanya faşistlerce kuşatılmıştır. İspanya işçi ve köylüleri, iktidara getirdikleri hükümetlerini korumak için kıyasıya bir savaşa tutuşurlar. Franko'suyla Hitler'iyile, dünya gericiliğiyle.

Öylesine canla başla, dişle tırnakla savaşır ki, her ulustan anti-fasistler devrimciler enternasyonal taburlarla gelirler savaşmaya... Madrid kuşatılmıştır. İspanya'nın yüreği Madrid'de ve tüm insanlığın gözü kulağı İspanya'dadır. Nazım acısını çeker orada olamamanın, onlara yardımcı olamamanın. Ne bir kasa kurşun gönderebilir ne bir çift çorap ne de çıplak elleriyle yapışabilir yakasına faşistlerin. Hiç tanımaz nöbetçiye ama der aynı hasret için ölebiliriz... Ve der Nazım, ne dün ne bugün ne de yarın onu sevmekten başka bir şey yapamam... Biz dünyanın her yerinde aynı hasret için kavga edenler tanırız birbirimizi kırk yıllık dost gibi ve yüreklerimiz kardeşten yakındır birbirine...

İşte ben Madrid kapısını bekleyen o nöbetçiye severim ve yarım asır sonrası bile onun acısıyla sancıyor yüreğim.

Madrid kapsındaki nöbetçiye nasıl seviyorsam, ondan nasıl vazgeçemezsem, Fidel'den de vazgeçemem. Bütün sanların ötesinde o yoldaştır benim için. Aynı hasreti paylaştığım aynı yollarda yürüdüğüm. O yolunda muzaffer olmuştur ben ise olacağım... Fidel, öğretmenimdir, dostumdur benim. Beraber ağladık Camilo'nun yokluğuna, Che'yi birlikte uğurladık Bolivya'ya ve asla sıkmadık katillerin elini. Fidel bütün sanların ötesinde Fidel'imizsin sen bizim. Ve senin hiç tanımadığın yoldaşın ben bazı geceler dünyanın bir ucunda seni düşünürüm. Düşünürüm artık 90'larda olduğunu. Ölmeyin istiyorum. Sizin aklınız ve yüreğinizle aydınlansın hayatımız istiyorum. Siz öğretmeye devam edin biz öğrenelim istiyorum. Siz yanbaşımızda olun hep olun istiyorum... Bunları bilmeni istiyorum Fidel, mümkünü olsaydı ömrümüzü sana sunmanın hiç tereddütsüz sunardık ömrüne. Saygılarımızı sunuyoruz sana Fidel, yoldaşların kendi kavgalarını vererek saygılarını sunuyor sana...ve ben şahsen uzanıp boynuna yanaklarından öpüyorum seni... Ne dün ne bugün ne de yarın seni sevmekten başka bir şey yapamam.

Nazım Hikmet

Öyle şeyler hissediyorum ki bunlar dehşetli güzel, dehşetli acı, dehşetli umutlu... hepsi oku diyor,

konuş diyor, anlat diyor beni... ama ben tüm yaşamı içine hapsedilmiş baştan sona felçli gibi bir yolunu bulamıyorum onları anlatmanın... bir şeyi bilip de onu tanımlayamamanın aczi... sonra Nazım geldi, 'sen yanmazsan ben yanmazsam nasıl çıkar karanlıklar aydınlığa' dedi... korkunç ellerinle bastırıp yarayı dayanılmakta ağrıya dedi, fevkalade memnunum dünyaya geldiğime dedi... ben hissedip de söze dökemediğim duygularımı, hissettiğim acıyı ve umudu, kavgayı ve insana ait en güzel ne varsa ikirciksiz ve cesur onda buldum. Onu bu denli büyük yapan milyonlarca insanın dürüst vicdan sahibi ve sömürüye öfkeli milyonlarca insanın kendi duygularını onda bulmasıdır. Hatta onun şiirlerini kendi şiirim gibi yazdığım bile olmuştur arkadaşlarıma. Kızanlara da demişimdir ki bunlar benim duygularımsa ve bu şiirler bana iyi geliyorsa benden çok kimin olabilirdi ki? Bunu da en iyi Nazım anlar sanırım. Çünkü şiir onda patenti alınmış bir mülk değildir, milyonlarca ezilmişin sevgi ve öfkeyle atan yüreğidir.

Nazım benim yoldaşımdır ve ben hayatım boyunca bundan daha büyük bir paye bilmedim. Onun bundan daha başka bir paye isteyeceğini de sanmam. İyi ki sen çözdün zincirlerini kelimelerin ve sundun bize yayla suları kadar ferah sularından... tas tas ışıklar döktün basımızdan...

Lenin Üzerine

Şunu çok iyi anlamış bulunuyorum ki Lenin olmasa Ekim devrimi olmazdı. Nisan Tezleri ve Ekim de ayaklanma zamanını seçimi müthiş bir stratejik deha ürünü. Onun için MK ile hep kavga ederek yol açan bir kartal... Lenin duygusallığa hiç yer vermiyor. Çünkü işçi ve emekçileri sevmenin ifadesini edebi feriyatlarla değil onun kölelik zincirlerinden kurtuluşu için sert acımasız iktidar savaşında gösteriyor. Biz yüzyıl sonra bile onun her satırı ve her eyleminden kendimize bir ders, bir sonuç çıkarmaya çalışıyoruz. Şu beni çok etkilemiştir, Brecht der, Lenin'e saygı sunmak demek kendine yardım ederek kendi yaşam koşullarını düzeltmektir. Onun için makbul olan budur. O şiir makinaların türküsünde vardı. köylüler Lenin'e saygılarını göstermek için ölüm yıl dönümünde bir büst yaptırmak istiyorlar. Yoksul insanlar para topluyor, bir Bolşevik genç bu parayla köyün hastalık kaynağı bataklığı kurutalım diyor. O isterdi kendimize yardım etmemizi. El birliğiyle bataklığı kurutuyorlar ve böylece Lenin'e saygılarını sunarak yardım ediyorlar kendilerine.

BİLMİYORUM

yüzümü okşayarak geçen rüzgâr
daha kimleri okşamıştır bilmiyorum
bir güzelin tenine dokunmuştur belki de
belki de urfalı amelelerin öğlen vakti
çadırından içeri sessizce süzülmüştür
cinayete kurban giden bir devrimcinin
feryadını koynunda saklayıp getirmiştir
birbirlerine sarılarak soma'da ölen
madencilerin sevdasını haykırmıştır
daha neler söylemiştir bilmiyorum

daha neler söylemiştir bilmiyorum
kaç yolcuyla sohbet etmiştir yollarda
türküsiüne ortak olmuştur otların, çimenlerin
yüzünü yıkayıp, kurulayarak bulutlarla
su içmiştir dağ başında bir çeşmeden
yürek yangınına ortak olmuştur çobanların
çingırak seslerine, toza, dumana belenmiştir
ağlamıştır annesini yitiren bir öksüzle
düşünce suçuyla içeri atılmıştır kim bilir

düşünce suçuyla içeri atılmıştır kim bilir
özgürlüğe şiirler yazmıştır nâzım gibi
“ bu gün Pazar / bu gün ilk defa dışarı çıkardılar ”
diyerek dizeler nakışlamışlardır duvarlara
aya, yıldızlara bakarak parmaklıklardan
sessizce tecritte ki yoldaşlara uğrayıp
yaralarına merhem olmuştur karanlıkta
korumak için iffetini bir hayvandan
on sekizinde namus cinayetinden yatan
elif'in öperek alnından çıkıp gitmiştir

elif'in öperek alnından çıkıp gitmiştir
yoksul evine uğrayıp sevgilisinin
saç bağını bırakarak yatağına
seyretmiştir bir köşede sevincini
acılar içinde inleyen bir hastanın
silerek terli yüzünü soluğuyla
hatice kadının tarhana çorbasını kaynatıp
dağları sarmıştır tavşan bacaklarıyla

dağları sarmıştır tavşan bacaklarıyla
vurulmuştur bir ceylanın acısına ağlayıp
tahtacı türkmen oymaklarının
hüzün yüklü türkülerine katılmıştır
mayaların, buğurların ve esterlerin
torosların eteklerinde yayılırken
öfkeli seslerine tanık olmuştur
alıp dadaloğlu'nun elinden sazi
“ ferman padişahın, dağlar bizindir ”
haykırıp zalimlerin üstüne yürümüştür

haykırıp zalimlerin üstüne yürümüştür
fırat'ın eteğine varıp yakılan kürt köylerinin
göğe yükselen dumanına karışarak
roboski' de bombalanarak öldürülen
çocukların külüyle savrulmuştur
yüreklere volkan gibi kaynayan
annelerin gözyaşlarını silmiştir
çıkarak ararat'ın tepesine
ateş yakmıştır özgürlüğe belki de

ateş yakmıştır özgürlüğe belki de
gerilla kavgasında dağlar padişahı
mahzun'un doktorsuz yarasına
kibritle yakılan tütsü olmuştur
dersim ufuklarında zilan'ın
tenini tohum diye ekmiştir toprağıma
amed surlarında rahşan'ın
yüzünü dönüp güneşe karışı
zulme ateşle hesap sormuştur
usulca beni öpen bu rüzgâr
nelere tanık olmuştur kim bilir

Mehmet Ercan

IŞİD'in Kobanê saldırısının 2. gününden itibaren orada bulunan ve 81 gün boyunca Kobanê'de yaşananlara tanıklık eden Özgür Gündem muhabiri Ersin Çaksu ile Kobanê direnişinin 126. gününde bazen gözlerimiz dolarak bazen kahkahalarla süren, ama her şekilde büyük bir keyifle yaptığımız röportajı sizlerle paylaşıyoruz.

Ekinsu

Kobanê'de Gazeteci Olmak

IŞİD neden Kobanê'yi seçti ve neden orayı alma kararlılığı gösterdi?

Devrimi başladığı yerde bitirilmek isteniyordu. Kobanê halkının ve tüm ezilen halkların umudu olan Rojava devrimi, orada boğulmak isteniyordu. Bu görev de taşeron olarak DAİŞ'e verilmişti. DAİŞ burada ilk görünüşte Kürtleri hedef alıyor gibi görünüyordu. Evet öncelikle mesele buydu ama orada kadının özgürlüğü hedef alınmıyordu, gençler hedef alınmıyordu, orada özerklik sistemi hedef alınmıyordu. Çünkü 21. yüzyılda ulus devlet paradigması Ortadoğu'da çözülmeye başlıyordu. Rojava'daki devrim ve ayaklanma Arap baharı gibi değildi bambaşkaydı. Kurgulananın dışında büyük bir başarıydı.

Devrimle birlikte oluşan sistem 3 yıldır ayakta idi ve gençler YPG/YPJ'ye akın akın geliyordu. Kobanê onlar için en küçük lokma gibiydi, o alındıktan sonra diğer 2 kanton birbirinden oldukça uzaktaydı ve bu bölgeler Kobanê'nin ele geçirilmesinin ardından kolayca kazanılacaktı. Ama önce Kobanê'nin düşmesi gerekiyordu. Kobanê sadece DAİŞ için değil, Türkiye ve onun gibi devletler için de önemliydi, çünkü Rojava devriminin motivasyonu ve etkilerinin bir an önce ortadan kalkması gerekiyordu. Yine BAAS rejimi ve İran Rojava'yı kendisi için tehdit olarak görüyordu. Ama tabii hiçbir güç Türkiye kadar aktif ve göz göre göre bu desteği sunmadı. Neden Kobanê, sorusunun cevabı aslında tüm bunların bir araya gelmesiyle ortaya çıkıyor.

IŞİD'in ne kadar vahşi olduğuna Şengal'de ve Musul'da tanık olmuştuk ne yazık ki, ama Kobanê ile tam anlamıyla kayaya çarptı diyebiliriz. Farkı ne idi Kobanê'nin?

Kobanê'de büyük bir irade vardı. İnanç vardı. Büyük bir moral vardı. Bizim önümüzde savaşmaktan başka yol yok, burada direneceğiz şeklinde irade vardı. Ve teknik güce karşı büyük bir nitelik vardı. İnsan haklarına, özgürlüğe, ezilenlerin umudu olmaya olan inanç ve görev vardı. Ve burada ya bugün ya da hiç anlayışı vardı. Bugün olmasa bundan sonra hep kaybedeceğiz. Kimse sanmasın ki Kobanê düşerse diğer ezilen uluslar rahat olabilecekti?... Kobanê'ye dair söylenecek çok şey var. Ama böyle bir irade vardı ve bu irade sadece savaşçılarda değil halkta da vardı. Savaşçılar zarar görmemeleri için halkı Kobanê'den çıkarırken hiçbiri çıkmak istemedi. Bu bağlılıktı, toprağa bağlılık. Böyle bir irade vardı. Aslında bu iradenin üzerinde çokça durmak gerekiyor. Bugün 126. günde bu direnişin devam ettiğini tüm dünya biliyor. Aslında oranın düşeceğine yönelik hazırlanan tüm hazırlıklar, durum tersine gelişince bu gerçeği yansıtmaktan ka-

çamadılar. Gerçeği vermeye başladı çoğu. Zaten kadraja müdahale etmedikten sonra her şey apaçık görülüyor. Şu anda Kobanê düşmedi ayakta. Niçin düşmedi, belki 67 yaşındaki Ape Xalil'in direnişinden dolayı düşmedi, belki de yürüme engelli birinin her gün kapısının önüne çıkıp benim mevzim de burasıdır demesi düşürmedi. Belki çocuğunu cepheye uğurlayan annenin iradesi düşürmedi. Belki de güney Kürdistan'dan yola çıkıp da oğluna, madem sen Kürtsün, ben yaşlıyım, gidemiyorum senin gitmen gerek, yoksa bana ben insanım demeyeceksin. Bu inanç düşürmedi. Belki de tüm halkların burada her gece pozitif enerjileriyle Kobanê'ye destek olmaları düşürmedi. Bir twitter'dan Kobanê bugün de düşmedi direnenlere selam olsun sözlerinin yarattığı etki düşürmedi belki de. Aslında bunların hepsi bir araya geldiği için düşmedi Kobanê, umutlar düşürmedi.

En sert süreçlerde dahi, o dönemleri de biliyoruz Kobanê'nin düştü düşecek söylemlerinin olduğu dönemde, savaşçıların, halkın orada bulun herkesin psikolojisi ruh hali nasıldı? Çünkü hem dışarıdan medyadan böyle bir baskı söz konusu hem oradan bir baskı vardı. Onları ayakta tutan şey neydi?

Şehir savaşı başladıktan sonra oradaki YPG/YPJ savaşçıları şehrin ortasında pek tecrübe sahibi değildi. DAİŞ ise büyük bir teçhizatla geliyordu, tanklarla tüfeklerle. Bu durumlarda bazı eşikler oldu. Bunu anlatmak istiyorum, bir Zerkuri direnişi oldu. Kobanê'nin doğusunda bir köyün adıdır Zerkuri. Belki o direnişin özünü anlatan bir olaydır. Serzuri de 12 YPG/YPJ savaşçısı DAİŞ'in çemberinde kalmış yaralı bir savaşçı arkadaşlarını kurtarmaya gidiyorlar ve kurtaracağız diyorlar. Komutanlarından izin almayarak gidiyorlar. O arkadaşını çıkarıyorlar

kendileri ise çemberde kalıyor. Etrafları sarılıyor ve karşılıklı bir çatışma çıkıyor. Saatlerce sürüyor, mühimmat bitiyor. El bombalarını saklamaları isteniyor kendilerinden. Son mühimmatları da tükenince, kendilerini kurtarmak için gelecek olan ekipteki komutanlarını arıyorlar. Ve diyorlar ki "Gelmeyin. Biz kurtulacağız, birazdan size yol açacağız o zaman gelirsiniz." Son silahları bitince şöyle diyorlar: "Kobanê halkına bizim yerimize özeleştirir verin, deyin ki sizi koruyamadılar." Ve 12 kişi birden el bombalarının pimini çekiyor. Bu oradaki ruh... Bunu bilen gören savaşçı sizce nasıl bir ruh halinde olur? Miştener Tepesi'nde Arin Mirxan'ın eylemini biliyorsunuz. Genç bir kadın savaşçı Arin Mirxan. Çatışmanın en yoğun olduğu anda mühimmatı bitiyor ve el bombalarını toplayıp çeperden atlayarak DAİŞ çetelerinin arasına dalıp bombaları patlatıyor.

Yine Botane Reş denen genç bir savaşçı DAİŞ'in elinde yaralı kalıyor. Arkadaşları onu kurtarmaya geliyor. Arkadaşları gelmesine rağmen şehit düşeceğini biliyor ve telsizle gelmeyin çeteler gidiyor. Aynı zamanda o timin komutanı kendisi. Genç bir savaşçı, tanyordum da. Arkadaşlarını görünce uzaktan el sallıyor ve el bombasını çekiyor.

Meryem Kobanê'nin bana anlatmış olduğu bir şey vardı. YPG/YPJ savaşçıları Zorzar köyünde daha önceki direnişten kanallar kazmış. 8 savaşçı, çoğu kadın o kanallarda kalıyor ve DAİŞ gelip tepeyi sarıyor. Bunlar yerin altında kalıyor. DAİŞ onları yakmak için mazot getiriyor. O sırada diğer savaşçılar onları kurtarmak için hamle başlatma kararı alıyor. 200 kişi de şehit düşsek biz bu hamleyi yapacağız, diyerek. Hamle yapılıyor o 8 kişi hendekten kurtarılıyor, ama 9 şehit veriliyor. Meryem Kobanê bunu sonunda "Heval PKK ruhu matematikle anlatılacak bir ruh değil, 8 kişi için 9 şehit verdiniz hesabıyla olacak bir şey değil. Orada eğer ki o 8 kişiyi kurtarmasaydık bundan sonra burada 200 kişi olmamızın hiçbir anlamı olmazdı. Devrimcilik budur." diyerek çok güzel bir tespitte bulunmuştu.

O en zor süreçte de böyle bir ruh vardı. Ben 9 defa yaralanıp yeniden cepheye gideni gördüm. Böyle bir atmosfer vardı. Şunu rahatlıkla söyleyebilirim ki kent savaşı çok zor bir durum. Bir saat önce gördüğümüz bir kişiyi bir saat sonra cenazesini hastaneden alıyor olabilirsiniz ya da tabutunu getirirken görüyor olabilirsiniz. İnsanın kendinde olmadığı en hassas anı yaralı olduğu anıdır. Çünkü can acısı

var. Hastaneler bu noktada bu psikolojiyi yansıtan bir yer, ben de sık sık giderdim hastaneye. Orada “Heval bırakın beni, gitmem lazım hevalim kaldı orada, ben iyiyim.” diyenler vardı. Bir YPG savaşçısına tanık olmuşum, bir arkadaşını ve onun silahını taşıyor sırtında, arkadaşı şehit düşmüş kendisi de yaralanmış ayağına puşisini bağlamış biz de yardım ettik hastaneye gitmesine. Ama bizim onun yaralı olduğundan haberimiz yoktu ta ki bir süre sonra hastanede “Heval ben de yaralıyım.” diyene kadar. Orada şöyle bir durum yaşıyor: Sedyede yatarken sardığı bezi aldılar bacağındaki yarasına baktım ve oradan et parçasının düştüğünü gördüm. Bir süre sonra diğer sedyedeki arkadaşını görüyor ve ona “Durumun nasıl?” diyor, o da “ben iyiyim senin durumun nasıl?” elimi tutmuş ve cevaplıyor “Heval kokteyl” ve 5 dk geçmeden üşüyorum dedi ve baygın düştü. Her şeye rağmen böyle bir ruh hali vardı. Sürekli çabalayan, her şeye rağmen “Ben yapacağım, ben yapmalıyım” diyen bir ruh hali.

Mezarlığa gitmiştim. Hazır mezarlar vardı. Kazılmış sahibini bekliyordu. Bir anne ile karşılaşmıştım orada. Gözyaşlarını başındaki yazma ile silip beni gördü “Ben ağlamıyorum, ben ağlamayacağım, Kobanê özgürleştiği gün iki defa ağlayacağız: Bir, bugün fırsat bulup ağlayamadıklarımıza, yitirdiğimiz canlarımıza ağlayacağız; iki, Kobanê için sevinç gözyaşları döküleceğiz.”

Bir gazeteci olarak ben 81 gün kaldım orada ve insani olarak her şeyden önce estetiğini yitirmeme

durumu var. Ne estetiği? Adı ne olursa olsun her savaşın çirkin bir yanı olur, birçok savaş da çalmak için yapılır denir ya.. Ama oradaki savaş apayrı bir savaştı...

Yıllar önce bir gerilla ile konuşmuşum şunu söylemişti: “Bir gün genç bir gerilla dağda bir taşın üzerine çıkıyor, orada elinde bir kelebek var ve şarkı söylüyor aynı zamanda. Yaşça daha ileri olan bir gerilla yanına yaklaşıyor ve diyor ki “Sence bir özgürlük savaşçısını özgürlük savaşçısı yapan nedir, neticede sen de ölmek ve öldürmek ikileminde kalıyorsun.” Bilmiyorum cevabının üzerine şunu söylüyor “Bir gerilladan sevgiyi, umudu, inancı, aşkı ve hayallerini alın, geriye sadece bir katil kalır.” Umut, inanç, hayaller, aşk, sevdâ... Bunlar var. Tesadüf değil, YPG’nin araçları darmadağın olmuş, kent harabe halinde ve o anlarda orada Rojava ile sembolleşen “Embernadın (Biz bu halayı bırakmayacağız)” parçası çalınıyordu. Böyle bir ruh hali...

Kobanê tüm dünyanın gündemindeydi bildiğin gibi ve Türkiye ile Kürdistan tarafında da Kobanê ruhuyla insanlar sokağa çıktı, eylemler yapıldı, şarkılar söylendi, şiirler okundu, etkinlikler yapıldı. Suruç’ta nöbet çadırları oluşturuldu, insan zincirleri kuruldu... Bunun oraya yansımaları nasıldı?

Orada savaşanların bu haberleri anında alma, detaylı öğrenme gibi bir durumları yoktu. Biz muhabirler ayaklı gazete idik aynı zamanda. Gittiğimiz her yerde bize hep soruyorlardı, ne oluyor, Türkiye’de,

Avrupa’da, dünyada durumlar nasıl, diye. Ben internete girdikçe dünyadaki Kobanê eylemlerinden haberleri alıyordum, fotoğrafları indiriyordum, gösteriyordum ve diyordum burası Adana, İstanbul, Brüksel, Van, Kabil, Tokyo... Ya da bugün sınırda bunlar oldu, gibi anlatıyordum. Bu müthiş bir enerjiydi. Bazıları sabah uyanır uyanmaz internetin başına koşup, bize mesajla ne olup bittiğini soruyordu. O kadar çok mesaj geliyordu ki herkes Kobanê’yi soruyordu bizden. Sosyal medyadan buradaki ruh halini de anlayabiliyorduk.

Mesela hiç unutmam genç bir savaşçı kadın vardı, Adıyaman’dan katılmıştı “Heval bana söyle Adıyaman’da eylem oldu mu?” diye soruyordu. Ben de anlatıyordum ona “Evet çok kitlesel eylem oldu ve on bin kişi yürüdü” dediğimde şaşırdı, çünkü Adıyaman bu konuda pasif bir yer. Ve şöyle dedi: “Heval o zaman benim buraya gelmem amacına ulaştı.”

1 Kasım Dünya Kobanê günü ilan edildiğinde hepsini onlara gösterdiğimizde “Demek ki bizim verdiğimiz bedel yankı uyandırdı. Bir damla idi ve yayılarak geliyoruz...” şeklinde tespitleri olmuştu ve bu ciddi bir moraldir onlar için. Bu anlamda direnişin diğer bir cephesi de bu destek eylemleriydi aslında.

Bu süreçte Kobanê’den Suruç’a geçenler olduğu gibi her şeye rağmen direnen kadınlar, yaşlılar, çocuklar var, bu nasıl bir bilinç, neden her şeye rağmen onlar orada kalma gereği duyular?

Öncelikle Kobanê’nin boşaltılmasını, kimse bırakıp kaçtılar şeklinde yorumlamamalı. Oradaki barbarlığı, Ortaçağ karanlığını andıran DAİŞ sistemini kimse kabul etmedi. Bir yerde insanlar göç et-

tiğinde geriye yaşlılar kalır. Şengal’de gördük bunları. IŞİD türbeye sığınan yaşlıların kafasına bomba koyarak patlatma eylemini gerçekleştirdi. Neden bunu yaptı, çünkü bir halkın birikimini ve tecrübesini yok etmek istedi.

Önemli bir nokta var, her şeye rağmen DAİŞ’in eline esir düşen olmadı. Öldüler ama esir düşmediler. Bu YPG/YPJ için de geçerli Kobanê halkı için de geçerli. Evet öldürülen çok oldu, infaz edilen çok oldu, yakalanan oldu, ama hiçbirisi boyun eğmedi.

Kobanê’yi terk etmeyen kadınlar vardı, her ev artık herkesin eviydi. Her dükkan herkesin dükkanıydı, her elbise herkesin elbisesiydi, komün bir yaşam. İş bölümü vardı. Bir grup kadın sürekli yaralılarla ilgileniyordu. Bir grup kadın sürekli elbise yıkıyordu. Küçük bir kız çocuğu vardı Şilan, Suruç’a gitmesi istendiğinde reddetmişti ve annesiyle gece gündüz yaralılara bakıyordu. Xalil Osman amca vardı ben burayı terk etmeyeceğim diyordu. Şu anda yaralı kendisi Suruç’ta. 3 oğlu da savaşçı. Sınır hatlarında oturan bir kadın vardı adı İde’ydi, 103 yaşında. Yani ömrünün sonlarına gelmiş ama “Ben buraları terk etmem, gitmem buradan. Dört yanımız düşman altımızda mayınlar var ben yine de buradan gitmem.” diyordu.

Daha önce müzisyen olan udilerinden birisi vardı, kültür sanat merkezinde yer alıyordu fırında çalışıyordu. Oradan ekmek çıkarıyordu. Tek fırın o kalmıştı. Mesela o bırakıp gelse buralarda sanatıyla bir şeyler yapabilir ve yaşamını sürdürebilirdi ama o bunu tercih etmedi. Yine tiyatrocusu vardı, genç biri savaşçıydı yaralandıktan sonra araba lastiği tamiriyle uğraşıyordu. Mahmud ile babası vardı oto lastikçiliği yapıyorlardı her yere gidiyorlardı. Birçok kişi aslında o savaş koşullarında bir şeyler yapma gereği duymuş ve terk etmemişi Kobanê’yi. Yani sanatçısı, öğretmeni, kadını erkeği, çocuğu herkes vardı bu halk hareketinin içinde. Bu devrime herkes bir şeyler katıyordu ve herkes özgür bir ülke hayaliyle bu yaşamın bir tarafında yer alıyordu.

Savaş her an yaşanıyor, ama bunun dışında oradakiler neler yapıyorlar, nasıl eğleniyorlar? İnsani yanı korumak için ne yapıyorlardı?

İnsan yanımızı korumak gerçekten çok zor, orada kaldığım süre içinde ben de bunu hissettim. Eskiden ölen birini görmeye gitmek çok zor ve ağır gelirdi bana, mezarlığa gitmezdim ama Kobanê’de çok normal geliyordu artık. Bazen “Sen ne yapıyorsun,

sen daha 2 gün önce onunla çay içiyordun?” diye kendimi sorguladığım zamanlar da oldu. Hele ki savaşçıları düşünün... Yemek yerken, yürürken, uyurken, gülerken yanı başında olan arkadaşlarının bir gün sonra tabutunu taşıyorlardı...

Her şeye rağmen gülme eyleminin önemini biliyorlardı ve bu yanlarını asla kaybetmiyorlardı. Mesela bir savaşçının gelip müzik var mı sende deyip, sonra dinlettiğim müzik karşısında “Heval bunlar olmaz bize böyle gümbür gümbür parçalar gerek, savaşa gidiyoruz.” demesi... Sonra yararlanan bir savaşçı vardı, bir havan parçası koluna girmişti geldiğinde diğer arkadaşı, “Gel buraya ben yoldaşımı ameliyat ederim.” deyip hep birlikte kahkahaya boğulmuşlardı... Bir savaşçı vardı kurşun yanağını sıyrırmıştı, onlar da bantlamışlar bunu. Arkadaşları onu güldürdüğünde acıyor ve gülmek için başka bir yere gidip kendi kendine gülüyordu. Sonra bir YPJ’li çantasına kurşunları doldurmuştu, ben de bir bakayım senin makyaj takımına diyerek birbirimize o anlarda espriler yapıyorduk. Beritan diye bir savaşçı vardı. Saçları o kadar toz olmuştu ki, diyordu, ben sabahtan beri kafamı kaşıyorum ama bir türlü deriye ulaşamadım daha... Biriniz benim başımı yıkayın artık, dediğinde herkes kahkahalarla eşlik ediyordu ona.

Kadınlar her koşulda kendilerine bakmayı bilirler ve YPJ’liler de öyle güzel görünüyor ki, bu anlamda ne yapıyorlardı?

Kadın her zaman estetiğe daha çok önem verir.

Orada da öyleydi. Söküğü oldu mu hemen diker. Yaşca ileri olan kadın savaşçılardan Narin, genç bir savaşçıya sarılıp, sen kaç gündür yıkamadın başını, hatta gel bakalım saçında başka bir şeyler var mı, deyip baktıktan sonra, bir şey yok ama her an olabilir sen git banyo yap en iyisi, diyerek kendi durumlarıyla da dalga geçmeyi severlerdi aynı zamanda. Kadınlar titizliğini silahlarına da gösterirdi. Daima temizlerdi. Ve kendi işledikleri el işlerini silahlarına sararlardı. Kadınlar Kobanê savaşına çok şey kattı. Bu savaşın komutanı bir kadındı. Bu kadar kadın düşmanı olan bir çetenin karşısında bu kadar dirençli kadınların yer alması da doğal sanırım.

Kadınların mücadele içinde yer alması savaşa nasıl bir anlam katıyordu?

YPJ büyük bir ses getirdi. Aslında her şey bu cümlede: Kadın isterse... Bir haber yapmışım bir ara, babalar ve kızları diye... 3 baba ile görüşmüştüm bu haber için. Hani babadan oğula geçer ya bazı şeyler, öyle derler hep. Orada direniş kızdan babaya geçiyordu. Hevler diye genç bir kadın şehit düşmüştü, babası ise kızının silahını alıp cepheye gitmişti. Turgenyev’in Babalar ve Oğullar romanının tersine bir durum yaşanmaktaydı. Babalar çocuklarının yolundan gidiyordu bu kez.

Bir başka kadın savaşçı ise babasıyla birlikte cephegedeydi. Yani önce kadın savaşa katılıyor daha sonra babası geliyor. Değiştirip dönüştüren kadın oluyor... Bu aynı zamanda toplumsal bir dönüşüm. Her anlamda bu savaş insanların kadına ve yaşama

bakış açısını değiştirdi. Bunun öncülüğünü de kadınlar yaptı çünkü onların özgürlüğe daha çok ihtiyaçları vardı. Kazanacakları çok şey olacaktı bu savaşın sonunda.

Bir sene öncesinde Rüstem vardı şehit düşmüştü bir saldırıda. Kızı hemen babasının silahını alıp cepheye gitmişti, ama bu kez, Kobanê’de babalar kızlarının silahını alıyor. Bir yıl içindeki değişim bu şekilde.

Ve bu genç kuşak Kobanê direnişiyle büyüyor. Buna ileride şahitlik edecek bir kuşak. Bu durum savaşın iyi olduğu algısı yaratmasın. Mecburiyettendi bu savaş, Che’nin bir sözü var “Ezilenler zevk olduğu için savaşmazlar, mecbur kaldığı için savaşır.” Kobanê tam anlamıyla böyleydi. Yoksa bu halk en değerli varlıklarını, evlatlarını neden şehit vermek istesin? Eşitlik, adalet, insanlık için kaygı duyan insanların en değerli varlıklarıydı onlar...

Savaş her şeye rağmen devam ediyor ama her savaşın bir sanatı da vardır. Kobanê şiirlere, resimlere yansıyor. Sanat yaşama tutunma araçlarından birisi. Orada bu tarz üretimler var mıydı?

Senin varoluş yok oluş savaşın, başkalarının farklı kaygılarına dönüşüyordu. Birçok kişi oraya roman, belgesel, film yapacağım, diye geldi. Bunun mutlaka destanı yazılacak. Bundan sonra Kürdistan tarihi, ezilenlerin tarihi yazılacaksa Kobanê direnişinden önce ve sonra olacak. Çünkü Kobanê’den sonra hiçbir şey eskisi gibi olmayacak. En büyük sanatkarlar kanlarıyla canlarıyla bu destanı yazanlar oldu hiç şüphesiz. Şimdilik sanatsal üretim anlamında belgesel hazırlıkları var. Savaşçıların kendi günlükleri var. Şu ana kadar belki de ezilenlerin eziliyor olması tarihlerinin egemenler tarafından yazılıyor olmasından kaynaklanıyordu ama bu kez bu tarihi ezilenlerin kendisi yazıyor. Ama bunu ne kadar anlattırsan eksik kalacak. Bu kadar değer her biri ayrı bir dünya çünkü. Bir yaşamışlığı ve yaşanmamışlığı var. O kadar çok genç insanın hayali vardı ki. Gorki’nin Ana romanını hatırlatacak o kadar çok ana vardı ki... Ya da o kadar çok yarım kalmış seveda vardı ki bunlar mutlaka tarihe geçecek. Eyleme gitmeden önce mutlaka halay çekelim diyenler vardı.

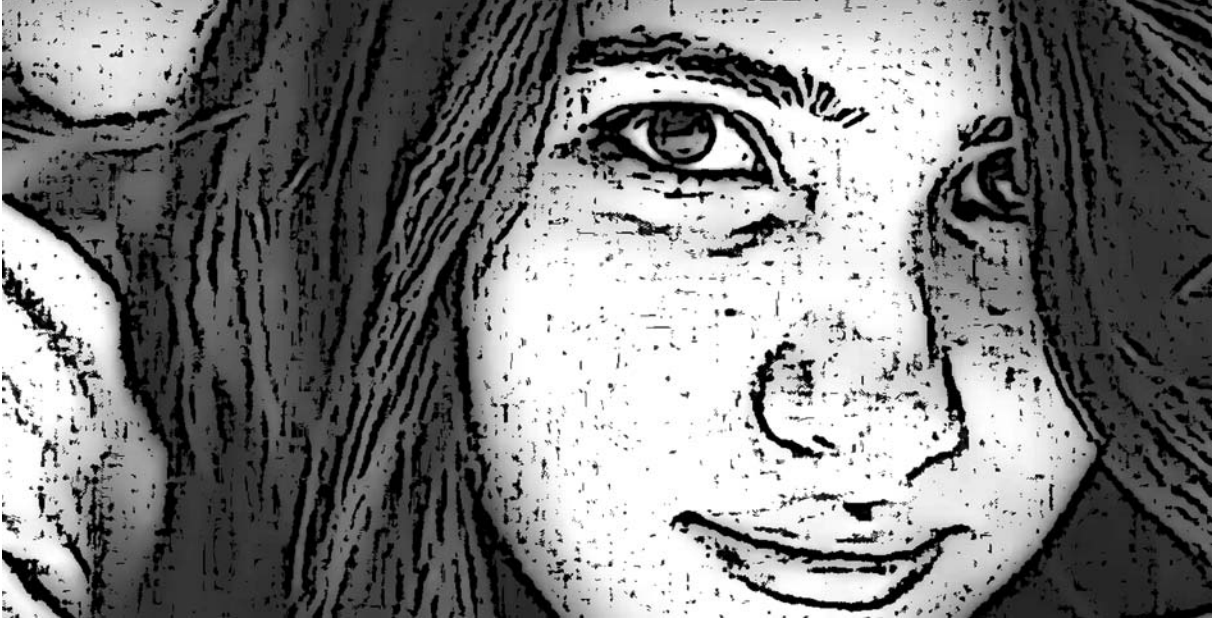
Bazen öyle durumlarla karşılaşıyordum ki keşke ressam olsaydım, keşke şair olsaydım, keşke kalemim yetse de bu anın romanını yazsam diyordum. Mesela bazı durumlarla karşılaşıyorsun bunun

filmini yapsam keşke diyordum. Bir udi vardı, Kobanê’nin en iyi müzisyenlerinden biri diyebilirdim. Ben gittim fırında yemek yapıyordu “Notaların sana eşlik ediyor mu?” dedim. O da “Tabi ki ya, notalar eşlik etmese ben burada aşkla yapabilir miyim bu ekmekleri, baksana tadına ne kadar güzel!” mesela bu ayrı bir ruh. Ben onu orada görünce Victor Jara geldi aklıma. Bunu kimse yazmayacak belki, ama böyle bir yaşamışlığın olmadığını kimse inkar edemez. Bunun gibi yüzlerce yaşamışlık var. Ve buraya dair yazılanlar, dünyanın başka yerindeki, belki başka bir zamanda ezilen halklara umut olacak. Sanat başlı başına bir direniş sahasıdır. Sanatı da estetiği de çıkarırsak geriye ne kalır ki... Kobanê’nin de

Her şeye rağmen Kobanê’de kalan çocuklar var. Onları anlatabilir misin bize?

Düşünsenize bir hafta içinde tüm oyun alanınız, okulunuz, yaşamınız tepetaklak oluyor. Daha önce gittiğimde, savaştan önce, çocuklar boş kovanlarla oynuyorlardı. Bu kez de öyleydi. Mesela savaşçılara diyor ki “Heval niye yoldan gidiyorsun, oradan gitme, ya oraya mayın döşemişlerse?..” Mesela havan geliyor, havan topu düşmeden kendi aralarında nereye düşeceğine dair iddiaya giriyorlar. Düşükten sonra da “Heval ben sana demedim mi oraya düşecek diye...” Savaşçıları görür görmez zafer işareti yapıyorlar, gülüyorlar. Bu durum aslında onların çocuk da olsalar savaş bilincine sahip olduğunu gösteriyor. Aslında onlar biyolojik olarak 7-8, ama sosyolojik olarak 20-25 yaşındalar. Birçoğu ailesini kaybetmiş. DAİŞ nedir sorusunu soruyorduk bazen onlara, diyorlardı ki “Barbarlar, vahşiler, kafa kesenler.” Çocuğun algısında o var. Ve istisnasız Kobanêli çocukların hepsine büyüyünce ne olacaksın diye sordüğümüzde, tek bir cevap alırdık hepsinden “YPG’li\YPJ’li olacağım!”

Bunun psikolojik tahlili nasıl yapılır, bunu cevaplamak hakikaten çok zor. Bundan 15 yıl sonra bu çocuklar nasıl tavır alacaklar bilmiyorum. Mesela YPG’liler bir yere mayın döşerken bir çocuk vardı beni her gördüğünde fotoğrafımı çek diyordu bana, o gün, “Heval Ersin bugün beni çekme, arkadaşlar burada mayın yapıyorlar, anlarsın ya...” Yani bu çok büyük bir bilinç gerçekten... Çünkü kiminin annesi, babası, kiminin ablası, abisi, dayısı, amcası savaşın içinde ve onlar her şeyin farkındalar...

Nazım Akarsu

Sana bir can borçluyuz Özgecan
bir daha hiçbir caninin çalamayacağı
bir can
Kanla anılmayacak bir şan borçluyuz
Yılanların ulaşamayacağı bir mekan
Genç yaşına doyacağın
bir zaman borçluyuz
Seni anlatacak bir roman borçluyuz
belki de
Belki bir romans...
notalarında büyüyeceğin
Bir dans...
sokaklarda özgürce edebileceğin
Sonsuz bir gelecek...
Özgür bir ülke
Bir gül ellerine
Bir de gülen gözlerine denk
dünyanın bütün onurlarından derlenmiş
kızıl bir çelenk...

Kybele'nin Kadınları

Devinim Tiyatro Atölyesi Özgecan Aslanlar İçin Sahne'de

Ayışığı Sanat Merkezi Devinim Tiyatro Atölyesi'nin hazırladığı Kemal Oruç'un yönettiği Kybele'nin Kadınları adlı oyun 1 Mart Pazar akşamı ilk gösterimini Taksim Hayalhane Sahnesinde yaptı.

Özgecan Aslan şahsında şiddet tüm kadınlar için sahneydi Devinim oyuncular. Salon tamamen dolmuştu. Oyunu ayakta izleyenler, salona giremeyip dışarıda kalanlar vardı. Kadınların binlerce yıllık ezilmişliğinden kesitler seriliyordu gözler önüne. Ve binlerce yıl süren uyanış süreci... Acılar, zorluklar içinden süzülüp gelen yeni ve özgür dünyanın özgür bireyleri olan kadınların uyanışı...

Polis saldırısıyla komaya giren işçi Leyla'nın düşle gerçek arasında gidip gelişle iç içe geçen kadın öyküleri vardı sahnede. Direnen, mücadele eden kadın kahramanlar üzerinden yaşama tutunmaya çalışan Leyla'nın düşleri, izleyeni derinden etkileyen, sarsan kadın hikayeleri olarak çıkıyor karşımıza. "Ortak olanı" birilerinin özel mülkü haline getirmesiyle başlayan kavga, adım adım kadının köleleştirilmesiyle sonuçlanır. "Tan kızılığı ölüm taşıyor sabaha, yeni tanrılar adına" diye haykıran şaman kadının feryadıyla başlar sahnedeki korkulu tarihimiz. Ardından binlerce yıl öncesinde matematik ve astronomi üzerine çalışan bilim kadını Hypatia'nın acımasızca katledilmesine

geliriz. Rüyanın gel gitleri arasında Saddam'ın idam ettirdiği Kürt Kadını Leyla Kasım'a, Tirikeri Adasında pişmanlık kağıdını imzalamayan Yunanlı kadınlara, Frida Kahlo'ya kadar, özgürlük için faşizme karşı mücadeleye etmiş kadınlar karşılar bizi. Ve en sonu Leyla'nın anası, hiç yaşamamış olan binlerce kadından biri...

Tüm oyun boyunca epik tarzda yer yer izleyicilerle sohbeteye girişen oyuncuların Leyla'yı hayata döndürmek için gösterdikleri çabalar, hayatın kenarında yaşama tutunmaya çalışan, sürekli baskılara ve şiddete uğrayan, binbir vahşetle kolaycacak öldürülüveren kadınların sessiz çığıydı sanki. Belki bu yüzden, oyunu izleyen kadınların çoğu gözyaşlarını tutamadı. Kendi ezilmişlikleri, kendi "kara yazgıları" idi görüp izledikleri. "Hiç değilse bu defa kaybetmeyelim" diyorlardı belki içlerinden. Canı gönülden uyanmasını istiyorlardı Leyla'nın o ölüm uykusundan.

Oyunun bitiminde kadın oyuncular, mecliste yasaşmakta olan İç Güvenlik Yasası'nı Protesto etmek için yüzlerini kapatarak seyircileri selamladılar.

Yaklaşık 1 saatlik oyundan sonra, oyunda emeği geçenleri de tek tek sahneye çağırarak selamlayan oyuncular, herkesi 8 Mart Dünya Emekçi Kadınlar Günü'nde Taksim'e davet ettiler.

Kybele'nin Kadınları

Devinim Tiyatro Atölyesi Özgecan Aslanlar İçin Sahne'de

Ayışığı Sanat Merkezi Devinim Tiyatro Atölyesi'nin hazırladığı Kemal Oruç'un yönettiği Kybele'nin Kadınları adlı oyun 1 Mart Pazar akşamı ilk gösterimini Taksim Hayalhane Sahnesinde yaptı.

Özgecan Aslan şahsında şiddet gören tüm kadınlar için sahneydi Devinim oyuncular. Salon tamamen dolmuştu. Oyunu ayakta izleyenler, salona giremeyip dışarıda kalanlar vardı. Kadınların binlerce yıllık ezilmişliğinden kesitler seriliyordu gözler önüne. Ve binlerce yıl süren uyanış süreci... Acılar, zorluklar içinden süzülüp gelen yeni ve özgür dünyanın özgür bireyleri olan kadınların uyanışı...

Polis saldırısıyla komaya giren işçi Leyla'nın düşle gerçek arasında gidip gelişiyi iç içe geçen kadın öyküleri vardı sahnede. Direnen, mücadele eden kadın kahramanlar üzerinden yaşama tutunmaya çalışan Leyla'nın düşleri, izleyeni derinden etkileyen, sarsan kadın hikayeleri olarak çıkıyor karşımıza. "Ortak olanı" birilerinin özel mülkü haline getirmesiyle başlayan kavga, adım adım kadının köleleştirilmesiyle sonuçlanır. "Tan kızılığı ölüm taşıyor sabaha, yeni tannlar adına" diye haykıran şaman kadının feryadıyla başlar sahnedeki korkulu tarihimiz. Ardından binlerce yıl öncesinde matematik ve astronomi üzerine çalışan bilim kadını Hypatia'nın acımasızca katledilmesine

geliriz. Rüyanın gel gitleri arasında Saddam'ın idam ettirdiği Kürt Kadını Leyla Kasım'a, Tirikeri Adasında pişmanlık kağıdını imzalamayan Yunanlı kadınlara, Frida Kahlo'ya kadar, özgürlük için faşizme karşı mücadeleye etmiş kadınlar karşılar bizi. Ve en sonu Leyla'nın anası, hiç yaşamamış olan binlerce kadından biri...

Tüm oyun boyunca epik tarzda yer yer izleyicilerle sohbeteye girişen oyuncuların Leyla'yı hayata döndürmek için gösterdikleri çabalar, hayatın kenarında yaşama tutunmaya çalışan, sürekli baskılara ve şiddete uğrayan, binbir vahşetle kolayca öldürülüveren kadınların sessiz çığlığıydı sanki. Belki bu yüzden, oyunu izleyen kadınların çoğu gözyaşlarını tutamadı. Kendi ezilmişlikleri, kendi "kara yazgıları" idi görüp izledikleri. "Hiç değilse bu defa kaybetmeyelim" diyorlardı belki içlerinden. Canı gönülden uyanmasını istiyorlardı Leyla'nın o ölüm uykusundan.

Oyunun bitiminde kadın oyuncular, mecliste yasalarda olan İç Güvenlik Yasası'nı Protesto etmek için yüzlerini kapatarak seyircileri selamladılar.

Yaklaşık 1 saatlik oyundan sonra, oyunda emeği geçenleri de tek tek sahneye çağırarak selamlayan oyuncular, herkesi 8 Mart Dünya Emekçi Kadınlar Günü'nde Taksim'e davet ettiler.

“Çakırdikenleri yasta, höyükteki nar ağacı yasta,
bakırcılar çarşısı yasta, çıplak ada ve deniz yasta,
tanyeri horozları yasta, karıncalar yasta, börtü böcek yasta,
kabak çiçeği dolması yasta! Eşkiyalar yasta, gerillalar yasta,
Bayburtlu Zihni gibi gülen,
Hoca Nasreddin gibi ağlayanlar yasta!
Çocuklar yasta, evrende yüreği kadar yer kaplayan herkes yasta,
kuşlar yasta, turnalar yasta, çalılıkların arasında açmış
o müthiş kokulu mavi çiçekler yasta...
Yüreklerinin kulağı sağır olmamış, seni biraz olsun duyabilmiş,
biraz anlamış, biraz okumuş herkes yasta.”

